

วารสารสังคมศาสตร์และ มานุษยวิทยาเชิงพุทธ Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology

P-ISSN : 2651-1630 ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2562)

E-ISSN : 2672-9040 Vol.4 No.1 (January – June 2019)

❁ วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ เป็นวารสารวิชาการของ วัดวังตะวันตก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และ นักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ ไทย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้ง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอก วัด ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือ บทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตาม หลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน บทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกอง บรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

❁ เจ้าของ

วัดวังตะวันตก

1343/5 ถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

❁ ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระราชปริยัติกวี, ศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพปัญญาสุธี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.

เจ้าอาวาสวัดวังตะวันตก โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

❁ บรรณาธิการบริหาร

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย(คงคาไหว), ดร.

วัดวังตะวันตก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❁ หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❁ กองบรรณาธิการ

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูสิริธรรมาภิรต, ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. กันตณ หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสัยไศกราช

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ พัน ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณิชภาพรรณ คูวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. สิทธิโชค ปาณะศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. พิระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร. จิตติมา ดำรงวัฒนะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร. ประนอม การชนะนันท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร. อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

❁ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหาศกดิ์ดา สิริเมธี

เลขานุการศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดวังตะวันตก

พระมหาอภินันท์ นนทภาณี

ผู้ช่วยเลขานุการศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดวังตะวันตก

พระมหาอนุชิต อนนตเมธี

วัดหน้าพระบรมธาตุ

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❁ ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสาโรจน์ ธมมโสโร

สำนักสงฆ์วัดนาสนธิ์

พระบุญญฤทธิ์ ภททจารี

สำนักสงฆ์วัดนาสนธิ์

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดศาลามีชัย

❁ ฝ่ายกฎหมาย

นางสาวฉัตตมาศ วิเศษสินธุ์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

❁ ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

❁ จัดรูปเล่ม

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ

วัดสระเรียง

❁ พิมพ์ที่

บริษัท โรงพิมพ์ดีชัย จำกัด

1/7 ถนนพัฒนาการคูขวาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-322-955, Email : dchai@hotmail.

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 1 ประจำปีพุทธศักราช 2562 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เนื้อหาสาระของบทความยังคงเนื้อหาสาระที่หลากหลายเช่นเคย ซึ่งประกอบด้วย บทความวิจัยจำนวน 6 เรื่อง ซึ่งปัจจุบันวารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 4 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิต ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการ หรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย(คงคาไหว), ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง

บทบรรณาธิการ

หน้า

ฉ

บทบรรณาธิการ : Research Articles

การพัฒนารูปแบบการจัดประชุมมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตาม 1

ความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF MEETING FORMAT AIMED AT ACHIEVING RESULTS
IN THE COUNCIL MEETING IN MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA
UNIVERSITY

วิไลวรรณ อิศรเดช

ศึกษาการรักษาอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท 21

A STUDY OF WOMEN HOLD TAKING UPOSATHASILA WHICH ARE APPEARED
IN BUDDHIST COMMENTARY (ATHAKATHA DHAMMAPADA)

พระครูสมุห์กฤตภาส สุภิจิโจ, พระครูโกศลอรธกิจ, อุทัย เอกสะพัง

ศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของบัณฑิตสามเณร 32

AN ANALYTICAL STUDY OF ENLIGHTENMENT OF BANDHITA SAMANERA

พระมหาวชิราวุฒิ วชิรเมธี, สิทธิโชค ปาณะศรี, สวัสดิ์ อโณทัย

ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบล 44

คลองแห อำเภอลำทับใหญ่ จังหวัดสงขลา

AN ANALYTICAL STUDY OF BELIEFS ON GODS (PHRAPHUM) OF THAI BUDDHISTS
IN KHLONG HAE SUB - DISTRICT HATYAI DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

พระอาทิตย์ อินทผดุงโก, พระครูวิจิตรศีลาจาร, อุทัย เอกสะพัง

สารบัญ (ต่อ)

ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับคัมภีร์ โยคสูตร	57
A COMPARATIVE STUDY OF THE MEDITATION IN THERAVADA BUDDHIST SCRIPTURE AND YOGA SUTRA SCRIPTURE	
พระวิษณุ อรุโณ, พระครูโกศลอรรถกิจ, อุทัย เอกสะพัง	
ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท	70
AN ANALYTICAL STUDY ON METHOD OF PROPAGATION OF BUDDHISM AS APPEARED IN THE ATTHAKATHA DHAMMAPADA	
พระมหาศักรยัศรณ คุณปญโญ, พระครูโฆสิตวิธานานุกุล, สวัสดิ์ โอนทัย	
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	85

การพัฒนารูปแบบการจัดประชุมมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตาม ความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

DEVELOPMENT OF MEETING FORMAT AIMED AT ACHIEVING RESULTS IN THE COUNCIL MEETING IN MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

วิไลวรรณ อิศรเดช

Wilaiwan Isaradath

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: wilaiwanmeaw@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) เพื่อศึกษากระบวนการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มสภามหาวิทยาลัย จำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้บริหารสภามหาวิทยาลัย 2) กลุ่มกรรมการสภามหาวิทยาลัย และ 3) กลุ่มผู้ที่มีเกี่ยวข้องกับสภามหาวิทยาลัย ทั้งหมดจำนวน 15 คน

ผลการวิจัย พบว่า

1. ศึกษาสภาพการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย 1) ด้านปัจจัยการบริหารของสภามหาวิทยาลัย ได้แก่ ภาวะผู้นำ สภาพแวดล้อม และบรรยากาศ การใช้สื่อและเทคโนโลยี และโครงสร้างการบริหาร 2) ด้านกระบวนการบริหารของสภามหาวิทยาลัย ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (DO) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุง (Act) และ 3) ด้านประสิทธิผลการบริหารของสภามหาวิทยาลัย ได้แก่ คุณภาพบัณฑิต คุณภาพการวิจัยและงานสร้างสรรค์ คุณภาพการบริการวิชาการ และคุณภาพการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

2. ศึกษากระบวนการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 1) ก่อนการประชุมสภามหาวิทยาลัย ต้องมีการเตรียมการก่อนการประชุมอย่างละเอียด มีการวางแผน

* Received 13 June 2019; Revised 19 June 2019; Accepted 20 June 2019.

สำหรับการประชุม ควรคำนึงถึงความสำคัญของหัวข้อเรื่องที่จะพิจารณาและความพร้อมของกรรมการในที่ประชุม เป็นต้น 2) ระหว่างการประชุมสภามหาวิทยาลัย ต้องมีเจ้าหน้าที่จัดบันทึกการประชุม และเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในห้องประชุม พร้อมทั้งมีเจ้าหน้าที่ควบคุมขณะมีการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุม และ 3) หลังการประชุมสภามหาวิทยาลัย เมื่อการประชุมเสร็จสิ้นแล้ว เจ้าหน้าที่ที่จัดประชุมควรปฏิบัติหน้าที่โดยมีการนัดหมายการประชุมครั้งต่อไป รวมถึงการเก็บอุปกรณ์การจัดประชุม ปิดใช้งานอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ และเก็บเอกสารการประชุมให้เรียบร้อย

3. แนวทางการพัฒนารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่ บรรลุวัตถุประสงค์ของการประชุม มติของที่ประชุมต้องสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผล ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่พึงพอใจในการประชุม และใช้เวลาและงบประมาณอย่างประหยัดและเหมาะสมกับการประชุม

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบการจัดประชุม, การประชุมสภา, การจัดประชุมมุ่งผลสัมฤทธิ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the condition of the Mahachulalongkornrajavidyalaya University Council meeting, 2) to study the process of meeting of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, and 3) to find ways to develop a model aimed at achieving the objectives of the council meeting of the Mahachulalongkornrajavidyalaya University Council. This research uses qualitative research methods and in-dept interviews. Key informants By selecting the purposive selection, which is representative of each group of the university council, 3 groups, consisting of 1) executive group of university council, 2) group committee of university council, and 3) group of people who are involved with the university council, a total of 15 people.

The research revealed that:

1. Studying the conditions of the Mahachulalongkornrajavidyalaya University Council meeting consisting of 1) the administrative factors of the University Council, namely leadership, environment and atmosphere using media and technology and administration structure, 2) The administrative process of the University Council, including planning (plan), implementation of the plan (DO), examination, check) and improvement (Act), and 3) The effectiveness of the administration of the University Council is the quality of graduates, research

quality and creative work. Academic service quality and quality of preserving arts and culture.

2 . Study the meeting process of Mahachulalongkornrajavidyalaya University Council, 1) Before the University Council meeting must have a thorough meeting preparation, planned for the meeting, and should consider the importance of the topic to be considered and the readiness of the committees in the meeting, etc. 2) During the University Council meeting must have a meeting record officer and a concierge in the meeting room and having a control officer while presenting information to the meeting and 3) after the meeting of the university council is finished. The staff at the meeting should perform the duties with the appointment of the next meeting. Including the collection of meeting equipment disable various electrical appliances and keep meeting documents neatly.

3. Guidelines for the development of a model aimed at achieving the objectives of the council in accordance with the objectives of the Mahachulalongkornrajavidyalaya University Council, including meeting objectives. The resolution of the meeting must be able to be implemented to produce results. Most attendees were satisfied with the meeting, and spend time and budget in an economical and appropriate manner for the meeting.

Keywords: Development of meeting format, the Council meeting, meeting aimed at achieving, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทนำ

สภามหาวิทยาลัย ถือว่าเป็นองค์กรหลักของสถาบันอุดมศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง นโยบาย และอัตลักษณ์ของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติของสถาบันอุดมศึกษาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว สภามหาวิทยาลัย เป็นคณะบุคคลคณะหนึ่งในมหาวิทยาลัย จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ กฎหมาย ระเบียบ หรือตราสารที่จัดตั้งสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ โดยสภามหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะมีองค์ประกอบ และบทบาทหน้าที่แตกต่างกันตามที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ กฎหมาย ระเบียบ หรือตราสารจัดตั้งสถาบัน โดยหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย คือ การดำเนินงานตามขอบเขตของอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้แก่สภามหาวิทยาลัย และทำหน้าที่เป็นองค์กรกำกับดูแลการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย (Governing Board) ภารกิจของสภามหาวิทยาลัยจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ขอในการให้ความเห็นชอบตามพันธกิจและเป้าหมายของการจัดการศึกษา การแต่งตั้ง

บุคคลในตำแหน่งที่สำคัญการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานการสนับสนุนการบริหารงานของอธิการบดี และการกำกับดูแลกิจการของมหาวิทยาลัย (วิจิตร ศรีสอาน, 2554)

สภามหาวิทยาลัยจึงเป็นคณะบุคคลที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาทางการศึกษาของมหาวิทยาลัย รวมทั้งการสร้างวัฒนธรรมที่จะได้ประโยชน์อันพึงประสงค์จากผลผลิตของมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นกลไกหลัก ในการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีความรู้ ความชำนาญระดับสูง รวมทั้งในฐานะที่เป็นคลังสมองในการพัฒนาทุนทางปัญญาให้แก่ชาติ (เลิศชัย สุธรรมานนท์, 2557) เพราะหากมหาวิทยาลัยไม่สามารถบรรลุถึงพันธกิจนี้ได้ก็ทำให้งานนั้นไม่สำเร็จตามเป้าหมายของมหาวิทยาลัย โดยทั่วไปสภามหาวิทยาลัยจะมีหน้าที่ เช่น กำหนดนโยบาย วางระเบียบข้อบังคับ การพิจารณาจัดตั้งยุบเลิกหน่วยงานในมหาวิทยาลัย การพิจารณาความเห็นชอบหลักสูตร การอนุมัติปริญญา การแต่งตั้งถอดถอนอธิการบดี รองอธิการบดี และผู้บริหาร และภารกิจอื่น ๆ ตามที่มีกฎหมาย หรือระเบียบกำหนดไว้ (ปรัชญา เวสารัชช, 2553) โดยเฉพาเมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ การทำงานของสภามหาวิทยาลัยจะใช้การประชุมสภามหาวิทยาลัยเป็นหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสภามหาวิทยาลัย หากสภามหาวิทยาลัยมีการประชุมที่ดีมีประสิทธิภาพ ก็จะช่วยให้การทำงานของสภามหาวิทยาลัยในการกำหนดทิศทาง นโยบาย การกำกับติดตามการทำงานของมหาวิทยาลัยมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย การประชุมสภามหาวิทยาลัยที่ดีมีประสิทธิภาพนั้นจะเริ่มตั้งแต่กระบวนการเตรียมการก่อนการประชุม ระหว่างการประชุมสภามหาวิทยาลัย และหลังการประชุมสภามหาวิทยาลัย ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการประชุมสภามหาวิทยาลัยมีผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการ และมีบทบาทหน้าที่ความสำคัญที่แตกต่างกัน

การขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ในสภามหาวิทยาลัยได้นั้นต้องมีกระบวนการลงมติหรือแสดงความคิดเห็น เพื่ออนุมัติเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ ทั้งนี้ เห็นได้ว่าแผนหรือนโยบายที่แถลงการณ์ออกมาจะต้องผ่านกระบวนการต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดขึ้น คือ การประชุมสภามหาวิทยาลัย การทำงานของสภามหาวิทยาลัยมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยหรือไม่นั้น ต้องผ่านการจัดการประชุมของสภามหาวิทยาลัยเพื่อหาข้อสรุปในแต่ละประเด็น ซึ่งระเบียบวาระประชุมจะเน้นเรื่องสำคัญที่สภามหาวิทยาลัย ต้องอนุมัติและเรื่องเชิงนโยบาย การให้ความสำคัญกับการนำนโยบายจากฝ่ายบริหารหรือกรรมการสภามหาวิทยาลัยเข้าเสนอเพื่อพิจารณาในที่ประชุมจากผู้บริหาร โดยปราศจากการฟังเสียงของประชาคมในมหาวิทยาลัย หรือตระหนักในผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัยโดยรวม จึงทำให้สภามหาวิทยาลัยต้องมีการรวมกลุ่มกันโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความคิดเห็นในการหาแนวทางร่วมกันในการคิดแก้ปัญหาและการตัดสินใจนำไปสู่สิ่งที่ดีที่สุดของมหาวิทยาลัย (วิไลวรรณ อิศรเดช, 2561)

ขั้นตอนก่อนการประชุมสภามหาวิทยาลัย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ คณะทำงานในสำนักงานสภามหาวิทยาลัย ผู้บริหารมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นผู้เสนอเรื่องเข้าที่ประชุมสภามหาวิทยาลัย ควรจะดำเนินการเสนอเรื่องตามกำหนดเวลา มีการสรุปเรื่อง การจัดทำเอกสารประกอบการพิจารณาที่ครบถ้วนชัดเจน ขั้นตอนระหว่างการประชุมสภามหาวิทยาลัย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ นายกสภามหาวิทยาลัย กรรมการสภามหาวิทยาลัย ผู้บริหารมหาวิทยาลัย และเลขาธิการสภามหาวิทยาลัย ที่จะต้องศึกษาวาระการประชุม การอภิปรายแสดงความคิดเห็นการให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยยึดตามข้อบังคับฯ การประชุมสภามหาวิทยาลัย สำหรับขั้นตอนหลังการประชุมสภามหาวิทยาลัย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ ฝ่ายเลขาธิการสภามหาวิทยาลัยและคณะทำงานสำนักงานสภามหาวิทยาลัย ที่จะต้องสรุปมติวาระการประชุม และจัดทำรายงานการประชุมที่ครบถ้วน ถูกต้อง ชัดเจน ซึ่งในขั้นตอนต่าง ๆ ของการประชุมสภามหาวิทยาลัยก็เกิดปัญหาในการประชุมขึ้น เช่น หากขั้นตอนก่อนการประชุม ผู้รับผิดชอบในการจัดประชุม ไม่ได้จัดให้มีการประชุมตามปฏิทินที่กำหนด หรือกำหนดวันประชุมเป็นปฏิทินไว้แล้ว แต่มีเหตุจำเป็นที่ต้องเลื่อนประชุม ทำให้ไม่สามารถเป็นไปตามปฏิทินการประชุมได้ อาจเนื่องด้วยผู้เข้าร่วมประชุมเป็นพระมหาเถระ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิระดับประเทศ จะทำให้การนัดประชุมมีอุปสรรคในวันว่างที่พร้อมเพียงกัน หรือในระหว่างการประชุมมักมีการตีความว่า เรื่องที่นำเสนอต่อที่ประชุมสภามหาวิทยาลัย เป็นอำนาจหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย หรืออธิการบดี ขั้นตอนการประชุมสภามหาวิทยาลัย บุคลากรสำนักงานสภามหาวิทยาลัยบางท่านไม่สามารถสรุปและจัดทำรายงานได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากขาดความเข้าใจ ประสบการณ์ และไม่มีความรู้ในรูปแบบการจัดรายงานการประชุม จึงทำให้รายงานการประชุมมีข้อผิดพลาด

ดังนั้น การประชุมสภามหาวิทยาลัยจึงเป็นกิจกรรมหรือกระบวนการหนึ่งที่เป็นหัวใจที่สำคัญในการแสดงถึงพลังของกลุ่ม ที่นำพาไปสู่ขั้นตอนการหาผลลัพธ์หรือขั้นตอนที่ทำให้เกิดผลผลิตของคณะกรรมการทำงานให้มีคุณภาพ การประชุมสภามหาวิทยาลัยถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินงาน เพื่อร่วมกันคิดอย่างมีวัตถุประสงค์ มีระเบียบวิธี มีการกำหนดเวลา และติดตามผล ซึ่งการประชุมการดำเนินงานมีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น ประชุมวางแผน ประจำปี ประชุมเพื่อแจ้งข่าวสาร ประชุมเพื่อขอความคิดเห็น ประชุมเพื่อหาทางแก้ไขเมื่อมีปัญหา เป็นต้น ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า การดำเนินงานจะราบรื่นและประสบความสำเร็จได้ดั่งนั้นย่อมเริ่มมาจากการประชุมที่ดีและมีประสิทธิภาพ การเตรียมตัวให้ดีกว่าก่อนเข้าประชุม ทุกคนควรทราบถึงวัตถุประสงค์ของการประชุม และทราบประเด็นหัวข้อต่าง ๆ ควรกำหนดวาระการประชุมให้ชัดเจน จัดประเด็นสำคัญไว้ลำดับต้น ๆ เพราะอาจต้องใช้เวลานานในการปรึกษากัน รวมถึงเตรียมข้อมูลในส่วนของตนเองที่จำเป็นต้องใช้ในการประชุม เพื่อช่วยให้การประชุมเป็นไปอย่างราบรื่น และมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัย โดยสภามุ่งเน้นรับผิดชอบงานพัฒนากิจการสภามหาวิทยาลัย และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

หรือที่ได้รับมอบหมาย ตลอดจนติดตามการดำเนินงานของสภา และประสานงานการประเมิน สภามหาวิทยาลัย

สรุปว่าการจัดการประชุมจึงมีความสำคัญและเป็นกลไกในการบริหารงานในระดับ สภามหาวิทยาลัย เพื่อสามารถควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของมหาวิทยาลัย รวมทั้งติดตาม ประเมินผลตาม นโยบาย ทิศทาง แผนงานยุทธศาสตร์ และพันธกิจ ของมหาวิทยาลัย ตามที่ สภามหาวิทยาลัยกำหนดไว้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สภามหาวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์ของการ ประชุมขึ้นเพื่อนำนโยบายทิศทาง แผนงาน ยุทธศาสตร์มติและข้อเสนอแนะของมหาวิทยาลัย ไปสู่การปฏิบัติ และพัฒนาพันธกิจที่เป็นองค์กรรวมของมหาวิทยาลัยให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมี ประสิทธิภาพ การจัดการประชุมสภาต้องพิจารณาถึงรูปแบบการปฏิบัติที่เหมาะสมไม่ล่าช้าตาม แผนที่วางไว้ ไม่ทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากร สามารถมีแนวทางการขับเคลื่อนและพัฒนางานอย่าง สร้างสรรค์ ตลอดจนมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมตามความมุ่งหมายของสภา จากการพบเจอ ปัญหาในการประชุมสภามหาวิทยาลัยดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนา รูปแบบการจัดการประชุม เพื่อหาแนวทางปฏิบัติในการประชุมสภามหาวิทยาลัยที่มี ประสิทธิภาพ และมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัย นำไปสู่ การพัฒนานคน พัฒนางานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. เพื่อศึกษากระบวนการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่ง หมายของสภามหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview)

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่ม จำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่ม ผู้บริหารสภามหาวิทยาลัย 2) กลุ่มกรรมการสภามหาวิทยาลัย และ 3) กลุ่มผู้ที่มีเกี่ยวข้องกับ สภามหาวิทยาลัย ทั้งหมดจำนวน 15 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์ ไม่มีโครงสร้างหรือแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) เครื่องมือแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด ได้แก่ ชื่อ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง

ตอนที่ 2 ศึกษาสภาพการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่มีโครงสร้างตามแนวทางการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ที่มีเกี่ยวข้องกับสภามหาวิทยาลัย โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจง ได้แก่ ประธาน รองประธาน และกรรมการ เพื่อให้ได้ข้อมูลทั่วไป มีคำถามจำนวน 3 ข้อ มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านปัจจัยการบริหารของสภามหาวิทยาลัย

- ภาวะผู้นำ
- สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ
- การใช้สื่อและเทคโนโลยี
- โครงสร้างการบริหาร

2. ด้านกระบวนการบริหารของสภามหาวิทยาลัย

- การวางแผน (Plan)
- การปฏิบัติตามแผน (DO)
- การตรวจสอบ (Check)
- การปรับปรุง (Act)

3. ด้านประสิทธิผลการบริหารของสภามหาวิทยาลัย

- คุณภาพบัณฑิต
- คุณภาพการวิจัยและงานสร้างสรรค์
- คุณภาพการบริการวิชาการ
- คุณภาพการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะทั่วไป

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจทาน และแนะนำปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) หรือการใช้ภาษา โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านการบริหารจัดการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น ได้แก่ นักวิจัย นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

2. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญมาทำการปรับปรุงแก้ไขและขอความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้ดูแลงานวิจัย ก่อนจะนำมาใช้ในการสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ทำหนังสือขอความร่วมมือกับผู้นำของศูนย์การเรียนรู้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2. การถอดความบันทึกเสียงของการสัมภาษณ์ออกมาเป็นภาษาเขียนด้วยตัวผู้วิจัย รวมทั้งทบทวนการถอดความกับเสียงบันทึกเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการถอดความ และศึกษาทำความเข้าใจเพื่อทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Validity) โดยจับประเด็นความคิด วิเคราะห์ประเด็นสำคัญแล้วเขียนพรรณนา

3. โดยการจัดเวทีประชาคมขนาดเล็ก เพื่อให้ผู้วิจัยกับคนในชุมชนเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล กระบวนการถอดบทเรียนเป็นการศึกษาหาปัจจัยแห่งความสำเร็จ หรืออุปสรรค ให้เกิดเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสังเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ สาระข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ มาสังเคราะห์และรวมกับข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ แบบพรรณนา (Description) เพื่อนำมาศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษากระบวนการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา (Multi-Case) การวิจัยในขั้นตอน 2 ไม่แตกต่างจากขั้นตอนที่ 1 แตกต่างเพียงเครื่องมือการวิจัยเท่านั้น มีรายละเอียดดังนี้

เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยในขั้นตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้างหรือแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) ในการเก็บข้อมูลเชิงลึกในการสัมภาษณ์ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารสภามหาวิทยาลัย กลุ่มกรรมการสภามหาวิทยาลัย และกลุ่มผู้ที่มีเกี่ยวข้องกับสภามหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีเครื่องมือแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด ได้แก่ ชื่อ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง

ตอนที่ 2 ศึกษากระบวนการการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นโครงสร้างตามแนวทางการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็น

ผู้ที่มีเกี่ยวข้องกับสภามหาวิทยาลัย โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจง ได้แก่ ประธาน รองประธาน และกรรมการ เพื่อให้ได้ข้อมูลทั่วไป มีคำถามจำนวน 3 ข้อ มีรายละเอียดดังนี้

1. ก่อนการประชุมสภามหาวิทยาลัย
2. ระหว่างการประชุมสภามหาวิทยาลัย
3. หลังการประชุมสภามหาวิทยาลัย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะทั่วไป

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีรายละเอียด ดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน การประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่ ด้านปัจจัยการบริหารของสภามหาวิทยาลัย การประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านกระบวนการบริหารของสภามหาวิทยาลัย ที่ได้ข้อมูลมาทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแนวทางการเรียนรู้เกี่ยวกับสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. นำรูปแบบจำลองที่สร้างขึ้น ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจทานและแนะนำปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) หรือการใช้ภาษา โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านการบริหารจัดการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น ได้แก่ นักวิจัย นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

3. สังเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วสรุปและปรับปรุงรูปแบบให้สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จนได้รูปแบบการจัดประชุมมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า

1. ด้านปัจจัยการบริหารของสภามหาวิทยาลัย

- 1.1 ภาวะผู้นำ ผู้นำการประชุมหรือประธานต้องคำนึงเสมอว่า การประชุมเป็นการลงทุนทางด้านเวลาที่ต้องทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด วาระและเรื่องของการพิจารณา ก็มีมากมาย บรรยากาศเหล่านี้ก็พิสูจน์ภาวะผู้นำได้ เพราะต้องรีบสรุปหากเริ่มออกนอกประเด็น ภาวะผู้นำที่เกิดจากการประชุมก็นำมาสู่บารมีของการเป็นผู้นำได้ไม่ยาก เนื่องจากประธานเป็นคนที่มีความสำคัญมาก ๆ ถ้าประธานมีทักษะหรือประสบการณ์ในการนำประชุม

มักจะทำให้การประชุมประสบความสำเร็จ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า...“การประชุมที่ประสบความสำเร็จมิใช่การประชุมที่เล็กเร็ว แต่เป็นการประชุมที่ทำให้ได้ตามวัตถุประสงค์ของการที่ทุกคนต้องเสียเวลาต้องมานั่งประชุมกัน ผู้นำต้องเป็นคนที่สามารถควบคุมสถานการณ์และรับผิดชอบต่อองค์กร การประชุมนั้นต้องมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลนั้นด้วยเช่นกัน เพราะวันหนึ่งเขาจะรู้ได้ด้วยตัวเองถึงโอกาสที่จะเติบโตในวันข้างหน้าได้อย่างไร” (พระธรรมปัญญาบดี, 2561)

1.2 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน ไม่ได้เป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่ควรเป็นการลงความคิดเห็นความร่วมกัน เห็นชอบร่วมกันว่าจะพัฒนาให้สถานที่ทำงานของตนเองเป็น Ideal of Work ได้อย่างไรบ้าง โดยผู้นำองค์กรหรือหัวหน้างานควรเป็นแกนนำที่จะทำให้เกิดขึ้นทำให้บรรยากาศในการทำงานเป็นไปตามที่พนักงานอยากได้ และจงใจให้มาทำงานทุกวัน บรรยากาศที่ดีในการทำงานจะช่วยให้พนักงานสามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.3 การใช้สื่อและเทคโนโลยี ผู้ที่จะเป็นนักบริหารและนักวิชาชีพที่ประสบความสำเร็จจะต้องไม่เพียงแค่ว่ารู้จักคอมพิวเตอร์ แต่จะต้องสามารถใช้คอมพิวเตอร์อย่างมีประสิทธิภาพ และรู้จักการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยผู้บริหารในอนาคตจะต้องรู้จักการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับงานของตนเอง มีความคิดในการที่จะสร้างระบบสารสนเทศที่ตนเองต้องการ เพื่อช่วยในการตัดสินใจในภาวะที่มีการแข่งขันสูง ทำให้การบริหารของตนเองมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จอย่างสูงสุด

1.4 โครงสร้างการบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ การทำงานของสภามหาวิทยาลัยจะใช้การประชุมสภามหาวิทยาลัยเป็นหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสภามหาวิทยาลัย การประชุมสภามหาวิทยาลัยที่ดีมีประสิทธิภาพนั้นจะเริ่มตั้งแต่กระบวนการเตรียมการก่อนการประชุม ระหว่างการประชุมสภามหาวิทยาลัย และหลังการประชุมสภามหาวิทยาลัย ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการประชุมสภามหาวิทยาลัยมีผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการ และมีบทบาทหน้าที่ความสำคัญที่แตกต่างกันสำนักงานสภามหาวิทยาลัย แบ่งส่วนงานภายในออกเป็น 3 กลุ่มงาน คือ 1) กลุ่มงานฐานข้อมูลและสารสนเทศ 2) กลุ่มงานประชุมสภามหาวิทยาลัย และ 3) กลุ่มงานติดตามและประเมินผล โดยมีการกิจ อำนาจหน้าที่ ตามที่กำหนดในประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า...“สำนักงานสภามหาวิทยาลัยมีการกิจเกี่ยวกับงานของสภามหาวิทยาลัย การประสานกับฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัย พัฒนาการออกระเบียบข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง และมติ ของสภามหาวิทยาลัย ประสานการปฏิบัติตามนโยบายของสภามหาวิทยาลัย เพื่อนำไปสู่การบริหารมหาวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพตามหลักของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” (พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2561)

2. ด้านกระบวนการบริหารของสภามหาวิทยาลัย

2.1 การวางแผน (Plan) เป็นงานที่สำคัญและจำเป็นต่อการบริหารขององค์กร เป็นภารกิจที่ผู้บริหารต้องกระทำเป็นลำดับแรกของกระบวนการบริหาร การดำเนินการใด ๆ ถ้ามีการวางแผนที่ดีมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจนก็เชื่อได้ว่า งานนั้นย่อมประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า...“การวางแผนงานเพื่อให้ได้แผนงานนั้น เป็นหน้าที่ที่สำคัญที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติเป็นสิ่งแรกเพราะแผนงานจะเป็นกรอบกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกัน บุคลากรในองค์กรจะรู้เป้าหมายของงานว่าจะต้องทำอะไร ช่วงเวลาใด ทำอย่างไร มีขั้นตอนกระบวนการอย่างไร และใครเป็นผู้รับผิดชอบ การทำงานที่มีแผนงานจะทำให้ลดความขัดแย้งในหน่วยงาน ลดความซ้ำซ้อนของงานช่วยลดความเสี่ยงในการทำงาน” (พระครูปริยัติกิตติธำรง, 2562)

2.2 การปฏิบัติตามแผน (DO) การนำแผนยุทธศาสตร์ ไปสู่การปฏิบัติด้วยแผนปฏิบัติการ สามารถติดตามผลการดำเนินงานตามรายละเอียดในแผนงานได้ตามระยะเวลาที่กำหนด ครอบคลุมการดำเนินของทุกพันธกิจ ประกอบด้วย โครงการเชิงยุทธศาสตร์ โครงการย่อย กิจกรรม วัตถุประสงค์การดำเนินงาน ตัวชี้วัดความสำเร็จระดับแผนปฏิบัติการ การใช้งบประมาณ ระยะเวลาการดำเนินงาน และผู้รับผิดชอบในโครงการ (Project Manager) เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานในแต่ละระดับทราบว่าต้องดำเนินงานอย่างไร จึงจะใช้ทรัพยากรทั้งในด้านบุคลากร เวลา และงบประมาณให้ได้ประโยชน์สูงสุดตามแผนที่ได้วางไว้

2.3 การตรวจสอบ (Check) สำนักงานสภามหาวิทยาลัย ดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ ของสำนักงาน สภามหาวิทยาลัย โดยผ่านการพิจารณา ให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะและให้ความเห็นชอบจากที่ประชุม คณะกรรมการบริหารงานของสำนักงานสภามหาวิทยาลัย และนำเสนอรองอธิการบดีที่ได้รับมอบหมายให้กำกับดูแลสำนักงานสภามหาวิทยาลัยให้ความเห็นชอบ และส่งกองแผนงานดำเนินการต่อไป และมีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ ตามประเด็นยุทธศาสตร์รายงานต่อมหาวิทยาลัยตามกำหนดเวลา รอบ 6 เดือน / 12 เดือน

2.4 การปรับปรุง (Act) การพัฒนาคุณภาพงานและการปรับปรุงกระบวนการ ความพยายามอย่างมีแผนและต่อเนื่องเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั่วทั้งระบบ โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของการทำงานเพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ทั้งนี้ ต้องได้รับความเห็นชอบและสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง และต้องใช้เครื่องมือและเทคนิคทางด้านพฤติกรรมศาสตร์

3. ด้านประสิทธิผลการบริหารของสภามหาวิทยาลัย

3.1 คุณภาพบัณฑิต การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพเพียบพร้อมทั้งความรู้ ความสามารถ และสติปัญญาเพียงพอที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะการศึกษาในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีซึ่งจัดเป็น

การศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะ ในสาขาวิชาเฉพาะทางให้มีความชัดเจน และยังมุ่งสร้างบุคคลให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ สามารถพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ตลอดจนนิเทศการสาธิตมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

3.2 คุณภาพการวิจัยและงานสร้างสรรค์ มีกลไกการสนับสนุนด้านวิจัยที่เชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกันครอบคลุมในทุกมิติ โดยเฉพาะในเรื่องของการสนับสนุนเครือข่ายวิจัย (ทีมวิจัย หน่วยวิจัย สถานวิจัย สถานวิจัยความเป็นเลิศ และศูนย์ความเป็นเลิศ) การสนับสนุนทุนวิจัยประเภทต่าง ๆ การให้ทุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเกี่ยวข้องกับด้านการวิจัย การสนับสนุนให้คณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาไปนำเสนอผลงานวิชาการทั้งภายในและต่างประเทศ การสร้างแรงจูงใจโดยการให้รางวัลผลงานทางวิชาการแก่คณาจารย์ นักศึกษา ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า...“ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยจะต้องกระตุ้นส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องงานวิจัยและการเผยแพร่งานวิจัย หรือการนำไปใช้ประโยชน์มีระบบและกลไกในการส่งเสริมสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ชัดเจน มีการจัดโครงการ/กิจกรรม ที่เพิ่มสมรรถนะการเขียนผลงานวิจัยเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่โดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการทำวิจัยอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ” (พระโสภณวชิราภรณ์, 2562)

3.3 คุณภาพการบริการวิชาการ การบริการวิชาการ โดยถือเป็นภารกิจหลักประการหนึ่ง มุ่งเน้นการเพิ่มพูนความรู้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชน และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ตลอดจนการส่งเสริมบทบาททางวิชาการและวิชาชีพของมหาวิทยาลัย ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเน้นที่การนำส่งความรู้ และปัญญาทางสุขภาพสู่องค์กรสุขภาพของท้องถิ่น และสู่ชุมชน เพื่อเป็นกลไกที่สำคัญในการร่วมสร้างและพัฒนาท้องถิ่นให้อยู่ดีมีสุข มีภูมิคุ้มกันทางสุขภาพที่มีความพอเพียง และยั่งยืน

3.4 คุณภาพการทํานุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม การบริการวิชาการและการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา เพราะการบริการวิชาการและการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่ระบอบอยู่ภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วย ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยพิจารณาจากระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะวิชา และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยคำนึงถึงองค์ประกอบคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา การทํานุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม (สกอ.) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า

1. ก่อนการประชุมสภามหาวิทยาลัย การจัดประชุมต้องมีการเตรียมการก่อนการประชุมอย่างละเอียด ควรเตรียมการ คือ มีการวางแผนสำหรับการประชุม ควรคำนึงถึงความสำคัญของหัวข้อเรื่องที่จะพิจารณาและความพร้อมของกรรมการในที่ประชุมด้วย ควรวางแผนการนำเรื่องเข้าที่ประชุมในแต่ละครั้งให้สอดคล้องกันด้วย การออกหนังสือแจ้ง

กำหนดการประชุม เพื่อแจ้งให้ทราบว่าจะมีการประชุมเมื่อใดที่ไหนโดยระบุวัน เวลา สถานที่ และจะประชุมเรื่องใดบ้าง

2. ระหว่างการประชุมสภามหาวิทยาลัย ระหว่างการประชุมต้องมีเจ้าหน้าที่จัดบันทึกการประชุม และเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในห้องประชุม เช่น การแจกเอกสารเพิ่มเติม (ถ้ามี) หาข้อมูลและแหล่งอ้างอิงเพิ่มเติม พร้อมทั้งมีเจ้าหน้าที่ควบคุม ขณะมีการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุม ได้แก่ การเสนอข้อมูลโดยใช้ Power Point Presentation การบันทึกเสียงการประชุม โดยใช้เครื่องบันทึกเทปแบบระบบดิจิทัล เพื่อใช้เป็นหลักฐาน อ้างอิง หรือ ตรวจสอบมติที่ประชุม นอกจากนี้ ยังต้องมีการควบคุมเวลาในการจัดประชุมเพื่อให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการเรื่องอื่น ๆ หรือการประชุมในคณะกรรมการชุดต่อไป และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การเก็บรายละเอียดต่าง ๆ ในขณะที่มีการประชุม ทั้งนี้เพื่อนำไปดำเนินการแก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป

3. หลังการประชุมสภามหาวิทยาลัย หลังจากการประชุมเสร็จสิ้นแล้ว เจ้าหน้าที่จัดประชุม ควรปฏิบัติหน้าที่โดยมีการนัดหมายการประชุมครั้งต่อไป ทำการประสานงานกับบรรณารักษ์เพื่อส่งคณะกรรมการเดินทางกลับ รวมถึงการเก็บอุปกรณ์การจัดประชุม ปิดใช้งานอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ และเก็บเอกสารการประชุมให้ เรียบร้อย และจัด ทำรายงานการประชุมให้แล้วเสร็จ แล้วดำเนินการแจ้งมติที่ประชุมให้กับเจ้าของเรื่องและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการตามมติที่ประชุมต่อไป ขั้นตอนหลังการประชุมสภามหาวิทยาลัย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ ฝ่ายเลขานุการสภามหาวิทยาลัยและคณะทำงานสำนักงานสภามหาวิทยาลัย ที่จะต้องสรุปมติวาระการประชุม และจัดทำรายงานการประชุมที่ครบถ้วนถูกต้อง ชัดเจน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีรายละเอียดดังนี้

1. บรรลุวัตถุประสงค์ของการประชุม ความสำเร็จการประชุมอยู่ที่ผู้เข้าร่วมการประชุมสมาชิกที่เข้าร่วมการประชุม ก่อนการเข้าร่วมประชุมทุกครั้งจะต้องเตรียมตัวโดยการศึกษาถึงวัตถุประสงค์ และวาระการประชุมที่ได้แนบไปกับหนังสือเชิญ และกำหนดการประชุม พร้อมทั้งต้องจัดเตรียมรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม หรือคิดวิเคราะห์ตามวาระต่าง ๆ เป็นการล่วงหน้า

2. มติของที่ประชุมต้องสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผล เรื่องใหม่ใดจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของทั้งองค์กรแล้วตัดสินใจว่าจำทำอย่างไรและจะจัดสรรทรัพยากรอย่างไร จึงจะทำให้องค์กรสำเร็จตามเป้าหมายนั้น จะต้องใช้เวลาในการกำหนดกิจกรรมที่แตกต่างกันในแต่ละหน่วยงานรวมถึงทิศทางการดำเนินงานที่ไม่เหมือนกันให้อยู่ในแนวเดียวกัน การ

ติดสินใจที่สำคัญของแผนกลยุทธ์ คือ การเลือกวิธีการในการดำเนินงาน และการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เหมาะสมเพื่อที่จะนำพาองค์กรให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ แวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

3. ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่พึงพอใจในการประชุม การวัดความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมประชุมในแต่ละครั้ง มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อวัดและประเมินผลความสำเร็จของการจัดประชุม เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมประชุม และเพื่อรวบรวมความเห็นและข้อเสนอแนะไปใช้ปรับปรุงการดำเนินการจัดประชุมต่อไป บุคลากรมีความพึงพอใจและความคาดหวังในการประชุม เช่น เจ้าหน้าที่ที่มีการทำงานเป็นทีมและทำงานในลักษณะเครือข่าย เจ้าหน้าที่มีจิตบริการ (Service mind) เจ้าหน้าที่ที่มีความรักในความถูกต้องเที่ยงตรง นำเสนอข้อมูลด้านประกันคุณภาพบนฐานของความเป็นจริง เจ้าหน้าที่มีความรู้สามารถตอบข้อซักถามได้เป็นอย่างดี และเจ้าหน้าที่สามารถเข้าถึงและจัดการข้อมูลด้านประกันคุณภาพอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือ

4. ใช้เวลาและงบประมาณอย่างประหยัดและเหมาะสมกับการประชุม การประชุมที่ไม่มีประสิทธิผลถือเป็นเรื่องเสียเวลา พลังงาน และงบประมาณ อย่างไรก็ตาม การประชุมก็ยังเป็นสิ่งที่ดี ไม่ได้ในการทำงานวันต่อวัน การที่องค์กรจะก้าวไปข้างหน้าได้ การประชุมจำเป็นต้องมีการเตรียมการเป็นอย่างดีเพื่อให้เกิดผลลัพธ์มากที่สุดระหว่างประชุม และเกิดแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนเมื่อสิ้นสุดการประชุมด้วยทักษะและการเรียนรู้ที่ถูกต้อง เราจะสามารถบริหารการประชุมที่ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความร่วมมือและมีความรับผิดชอบ ซึ่งนำไปสู่ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและผลลัพธ์ที่เป็นเลิศ

อภิปรายผล

1. สภาพการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1.1 ด้านปัจจัยการบริหารของสภามหาวิทยาลัย

1.1.1 ภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการ โดยเฉพาะผู้ตามหรือบุคลากรผู้ร่วมงานได้มีความรู้สึกไว้วางใจ ยินดีจงรักภักดี ยอมรับนับถือ มีบรรยากาศในองค์กรที่ดี มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในการกิจ และวิสัยทัศน์ขององค์กร ทำให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมาซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ภาวะผู้นำของศึกษาธิการจังหวัดที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลองค์กรสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด (ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม, 2557) ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการ โดยเฉพาะผู้ตามหรือบุคลากรผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมงานมีความรู้สึกไว้วางใจ ยินดีจงรักภักดี ยอมรับนับถือ มีบรรยากาศในองค์กรที่ดี มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในการกิจ และวิสัยทัศน์ขององค์กร ทำ

ให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานตามมา

1.1.2 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ การจัดสภาพแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวกต้องมีความพอเพียงและใช้การได้ดี นำไปสู่การส่งเสริมผู้เข้าร่วมการประชุมให้มีส่วนร่วม มีการบริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมการค้นหาข้อมูลแบบออนไลน์ ห้องประชุมต้องสะอาดถูกสุขลักษณะ มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม ร่มรื่น เป็นระเบียบ และมีระบบบริหารจัดการทรัพยากรสารสนเทศที่ทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้าประชุม เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการประชุม

1.1.3 การใช้สื่อและเทคโนโลยี ผู้ที่จะเป็นนักบริหารและนักวิชาชีพที่ประสบความสำเร็จจะต้องไม่เพียงแค่ว่ารู้จักคอมพิวเตอร์ แต่จะต้องสามารถใช้คอมพิวเตอร์อย่างมีประสิทธิภาพ และรู้จักการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยผู้บริหารในอนาคตจะต้องรู้จักการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับงานของตนเอง มีความคิดในการที่จะสร้างระบบสารสนเทศที่ตนเองต้องการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อ้อย สีหามะณี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารของวิทยาลัยโชนชัยสมมติเทคโนโลยี แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (อ้อย สีหามะณี, 2561) ผลการวิจัยพบว่า ในการบริหารงานการ ต้องส่งเสริมและพัฒนาคนในองค์กรให้สามารถใช้สื่อหรือเทคโนโลยีได้ ไม่เพียงแต่รู้จักแต่ต้องใช้เป็น การใช้สื่อและเทคโนโลยีจะสามารถทำให้องค์กรเกิดการทำงานที่คล่องตัวและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

1.1.4 โครงสร้างการบริหาร โครงสร้างการบริหารของสภามหาวิทยาลัยเป็นการวางบทบาทในแต่ละฝ่าย และมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ คือ องค์กรนี้จะไปอย่างไร การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร และสภามหาวิทยาลัยจะต้องเป็นผู้ชี้ให้จัดทำและมีการทบทวนอยู่ตลอดเวลา เพราะเป็นตัวขับเคลื่อนมหาวิทยาลัย ส่งเสริมให้เป็นองค์กรที่เน้นผลลัพธ์ คือการเน้นผลลัพธ์ที่ตรงกับปณิธานความมุ่งมั่นขององค์กร

1.2 ด้านกระบวนการบริหารของสภามหาวิทยาลัย

1.2.1 การวางแผน (Plan) การวางแผนงานเพื่อให้ได้แผนงานนั้น เป็นหน้าที่ที่สำคัญที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติเป็นสิ่งแรกเพราะแผนงานจะเป็นกรอบกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกัน บุคลากรในองค์กรจะรู้เป้าหมายของงานว่าจะต้องทำงานอะไร ช่วงเวลาใด ทำอย่างไร มีขั้นตอนกระบวนการอย่างไร และใครเป็นผู้รับผิดชอบ การทำงานที่มีแผนงานจะทำให้ลดความขัดแย้งในหน่วยงาน ลดความซ้ำซ้อนของงานช่วยลดความเสี่ยงในการทำงาน

1.2.2 การปฏิบัติตามแผน (DO) การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan) ประเด็นสำคัญอยู่ที่การได้มาซึ่งความจำเป็นในการจัดทำแผน การจัดทำแผน และการวิเคราะห์โอกาสผลสำเร็จที่เกิดจากแผนที่มีต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น ในปีต่อไปทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในสายงานต่าง ๆ ควรจะมานั่งพูดคุยกันก่อนว่าแนวทางในการจัดทำ

แผนปฏิบัติการควรจะเป็นอย่างไร จะได้ออกมาในแนวทางเดียวกัน รวมถึงทั้งสองฝ่ายต้องมาหาข้อสรุปร่วมกันว่าสิ่งที่คาดหวังจากการนำเสนอแผนปฏิบัติการ ไม่ใช่แค่เพียงมีแผน แต่จะต้องมีส่วนที่วิเคราะห์ผลกระทบของแผนที่มีต่อเป้าหมายที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

1.2.3 การตรวจสอบ (Check) นอกจากจะตรวจสอบ ผลการ ดำเนินงานว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงานหรือไม่ อย่างไร ผู้ตรวจสอบภายในควรตรวจสอบด้วยว่าแผนการดำเนินงานมีความสอดคล้องกับนโยบายและแผนกลยุทธ์ของส่วนราชการหรือไม่ เพียงใด และแผนการดำเนินงาน มีการจัดทำอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ทั้งนี้การจัดทำแผนการดำเนินงานต่าง ๆ ของส่วนราชการ หัวหน้าส่วนราชการควรให้ผู้ตรวจสอบภายในมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการจัดทำแผนการ ดำเนินงานด้วย

1.2.4 การปรับปรุง (Act) การพัฒนาคุณภาพงานและการปรับปรุงกระบวนการ ความพยายามอย่างมีแผนและต่อเนื่องเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั่วทั้งระบบ โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของการทำงานเพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ทั้งนี้ ต้องได้รับความเห็นชอบและสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง และต้องใช้เครื่องมือและเทคนิคทางด้านพฤติกรรมศาสตร์

1.3 ด้านประสิทธิผลการบริหารของสภามหาวิทยาลัย

1.3.1 คุณภาพบัณฑิต นิสิตนักศึกษาที่เข้าศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษายังมีความแตกต่างกันทั้งในด้านภูมิหลัง ประสบการณ์ พื้นความรู้ ความสามารถ และจุดมุ่งหมายในการศึกษาต่อปริญญาชั้นสูง ความแตกต่างและหลากหลายดังกล่าวย่อมมีผลต่อการเรียนและการทำวิทยานิพนธ์ อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะมีความหลากหลายเพียงใด วัตถุประสงค์สำคัญในการเปิดสอนหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาก็คือการผลิตมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตผู้มีความภาคภูมิเป็นนักวิชาการและนักวิชาชีพชั้นสูงที่มีภูมิความรู้และภูมิธรรมเป็นผู้นำทางวิชาการและสังคมไทยโดยใช้กระบวนการทำวิจัย

1.3.2 คุณภาพการวิจัยและงานสร้างสรรค์ ให้ทุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่เกี่ยวข้องกับด้านการวิจัย สนับสนุนให้คณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาไปนำเสนอผลงานวิชาการทั้งภายในและต่างประเทศ สร้างแรงจูงใจโดยการมอบรางวัลผลงานทางวิชาการแก่คณาจารย์ นักศึกษา

1.3.3 คุณภาพการบริการวิชาการ ส่งเสริมบทบาททางวิชาการและวิชาชีพของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเน้นที่การนำส่งความรู้ และปัญญาทางสุขภาพสู่องค์กรสุขภาพของท้องถิ่น และสู่ชุมชน เพื่อเป็นกลไกที่สำคัญในการร่วมสร้างและพัฒนาท้องถิ่นให้อยู่ดีมีสุข มีภูมิคุ้มกันทางสุขภาพที่มีความพอเพียง และยั่งยืน ทั้งนี้โดยบูรณาการองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัย หลักฐานเชิงประจักษ์ และการจัดการเรียนการสอน เพื่อใช้ในการบริการวิชาการที่เป็นประโยชน์กับสุขภาพประชาชน

1.3..4 คุณภาพการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม สนับสนุนให้มีการนำ การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมไปบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนและกิจกรรมนักศึกษา โดยผสมผสานเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอน การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมถือเป็น การกิจหลักอย่างหนึ่งที่วิทยาลัยให้ความสำคัญโดยสม่ำเสมอ และพยายามกระตุ้นเตือนให้ คณาจารย์หาช่องทางในการบูรณาการเข้ากับเนื้อหาในรายวิชาที่สอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรม

2. ศึกษากระบวนการประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2.1. ก่อนการประชุมสภามหาวิทยาลัย การจัดประชุมต้องมีการเตรียมการ ก่อนการประชุมอย่างละเอียด ควรเตรียมการ คือ มีการวางแผนสำหรับการประชุม ควร คำนึงถึงความสำคัญของหัวข้อเรื่องที่จะพิจารณาและความพร้อมของกรรมการในที่ประชุม ควร วางแผนการนำเรื่องเข้าที่ประชุมในแต่ละครั้งให้สอดคล้องกัน ออกหนังสือแจ้งกำหนดการ ประชุม เพื่อแจ้งให้ทราบว่าจะมีการประชุมเมื่อใดที่ไหนโดยระบุวัน เวลา สถานที่ และจะ ประชุมเรื่องใดบ้าง สอดคล้องกับแนวคิดของ รองศาสตราจารย์นภลัย สุวรรณธาดา กล่าวไว้ ว่า การประชุมที่ดีจะต้องมีการเตรียมการให้พร้อมก่อนการประชุม ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมี ภาระหน้าที่ที่จะต้องเตรียมการก่อนการประชุม โดยเฉพาะเลขานุการจะต้องจัดทำระเบียบ วาระการประชุมประสานงานกับหน่วยงานที่เสนอเรื่องเข้าที่ประชุม รวบรวมเอกสาร ประกอบการประชุม ออกหนังสือเชิญประชุม ประสานงานกับฝ่ายอาคารสถานที่ในการจอง ห้องและจัดห้องประชุม เป็นต้น (รองศาสตราจารย์นภลัย สุวรรณธาดา, 2559)

2.2 ระหว่างการประชุมสภามหาวิทยาลัย การประชุมที่ดีต้องมีการดำเนินการ แบบมีขั้นตอนและผู้ดำเนินงานจัดการประชุมต้องรู้จักหน้าที่ที่ต้องตนเองรับผิดชอบ ต้องคอย อำนวยความสะดวกระหว่างการประชุมเพื่อให้การประชุมเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและ ถูกต้องสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา สุทธิชาติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาและเพิ่ม ประสิทธิภาพการประชุมคณะกรรมการเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช (สุ กัญญา สุทธิชาติ, 2558) พบว่า การประชุมที่ดีเหมือนการก้าวตามขั้นบันไดแต่ละขั้นอย่างมีสติ ด้วยความมั่นใจ บนบันไดที่จัดสร้างไว้ดีแล้วย่อมถึงปลายทางอย่างรวดเร็ว ผู้นำการประชุมจึง ต้องเตรียมขั้นตอนการดำเนินการประชุม และปฏิบัติตามด้วยความมุ่งมั่น ได้สรุปขั้นตอนในการ ดำเนินการประชุมไว้ 5 ขั้นตอน คือ การสร้างบรรยากาศเชิงบวก การตรวจสอบรายการที่ผู้นำ การประชุมควรทำและไม่ควรทำ การเริ่มประชุม การนำเสนอเรื่องราวและการทำให้เกิดการมี ส่วนร่วม และการสรุปเปิดการประชุม

2.3 หลังการประชุมสภามหาวิทยาลัย หลังจากการประชุมเสร็จสิ้นแล้ว เจ้าหน้าที่จัดประชุม ควรปฏิบัติหน้าที่โดยมีการนัดหมายการประชุมครั้งต่อไป ทำการ ประสานงานกับรถรับส่งเพื่อส่งคณะกรรมการเดินทางกลับ รวมถึงการเก็บอุปกรณ์การจัด ประชุม ปิดใช้งานอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ และเก็บเอกสารการประชุมให้ เรียบร้อย และ จัด ทำรายงานการประชุมให้แล้วเสร็จ แล้วดำเนินการแจ้งมติที่ประชุมให้กับเจ้าของเรื่องและ

ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการตามมติที่ประชุมต่อไป ขั้นตอนหลังการประชุมสภามหาวิทยาลัย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ ฝ่ายเลขานุการสภามหาวิทยาลัยและคณะทำงานสำนักงานสภามหาวิทยาลัย ที่จะต้องสรุปมติวาระการประชุม และจัดทำรายงานการประชุมที่ครบถ้วนถูกต้อง ชัดเจน

แนวทางการพัฒนารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่ 1) บรรลุวัตถุประสงค์ของการประชุม 2) มติของที่ประชุมต้องสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผล 3) ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่พึงพอใจในการประชุม และ 4) ใช้เวลาและงบประมาณอย่างประหยัดและเหมาะสมกับการประชุม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 การศึกษาความพึงพอใจของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกของสภามหาวิทยาลัยเพื่อปรับปรุงระบบการปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.2 การศึกษาระดับผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการของสภามหาวิทยาลัยตามแผนยุทธศาสตร์ในประเด็น ดังนี้ ได้แก่ มิติด้านประสิทธิผล มิติด้านคุณภาพการให้บริการ มิติด้านประสิทธิภาพ และมิติด้านการพัฒนาองค์กร เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของผลการศึกษาวิจัย

1.3 ควรมีการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยการบริหารองค์กรของหน่วยงานใน มหาวิทยาลัยอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้ทราบถึงแนวทางในการเสริมสร้าง และการพัฒนาในแต่ละปัจจัยได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถวางแผนและจัดเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงานต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเรื่องเดียวกันในมิติอื่น ๆ เช่น การศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ

2.2 ควรศึกษาการพัฒนารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความต้องการของบุคลากรฝ่ายสนับสนุนของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2.3 ควรมีการศึกษารูปแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำไปปรับไปกับการประชุมอื่น ๆ ภายในมหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม. (2557). การวิเคราะห์ภาวะผู้นำของศึกษาธิการจังหวัดที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพองค์กรสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด. ใน *ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรัชญา เวสารัชช. (2553). *บทบาทหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: สภามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย.
- พระธรรมปัญญาบดี. (29 พฤศจิกายน 2561). การพัฒนารูปแบบการจัดประชุมมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (นางสาววิไลวรรณ อิศรเดช, ผู้สัมภาษณ์)
- พระมหาโพธิวงศาจารย์. (30 ธันวาคม 2561). การพัฒนารูปแบบการจัดประชุมมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (นางสาววิไลวรรณ อิศรเดช, ผู้สัมภาษณ์)
- พระโสภณวชิราภรณ์. (22 มกราคม 2562). การพัฒนารูปแบบการจัดประชุมมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (นางสาววิไลวรรณ อิศรเดช, ผู้สัมภาษณ์)
- รศ.ดร. พระครูปริยัติกิตติธำรง. (5 มกราคม 2562). การพัฒนารูปแบบการจัดประชุมมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการประชุมสภาตามความมุ่งหมายของสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (นางสาววิไลวรรณ อิศรเดช, ผู้สัมภาษณ์)
- รองศาสตราจารย์นภลัย สุวรรณธาดา. (2559). *เทคนิคการประชุมและการเขียนรายงานการประชุม*. เรียกใช้เมื่อ 16 มกราคม 2562 จาก http://bps.moph.go.th/new_bps/sites/default/files/Technical_writings.pdf
- เลิศชัย สุธรรมานนท์. (2557). บทบาทของสภามหาวิทยาลัยในการบริหารทรัพยากรบุคคล ตอนที่ 1: กรอบความคิด ตัวแบบ และการกำหนดทิศทาง. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 5(1), 145-155.
- วิจิตร ศรีอำน. (2554). การปฏิรูปสภามหาวิทยาลัย: บทบาทและภารกิจของเลขานุการสภามหาวิทยาลัย. *วารสารจดหมายเหตุธรรมภิบาลมหาวิทยาลัย*, 3(1), 45.
- วิไลวรรณ อิศรเดช. (2561). *คู่มือปฏิบัติงานการจัดประชุมสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุกัญญา สุทธิชาติ. (2558). แนวทางพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการประชุมคณะกรรมการเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารนาครบุตริปริทรรศน์*, 7(1), 7(1), 63-71.

อ้อย สีสหะณี. (2561). แนวทางส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารของ
วิทยาลัยโชนสมบัติเทคโนโลยี แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 15(68), 167-175.

ศึกษาการรักษาอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท*

A STUDY OF WOMEN HOLD TAKING UPOSATHASILA WHICH ARE APPEARED IN BUDDHIST COMMENTARY (ATHAKATHA DHAMMAPADA)

พระครูสมุทรกฤตภาส สุกิจใจ

PhraKhu Samukritipas Sukijo

พระครูโกศลธรรมาภิกข

Phrakrukosolattakit

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

Phra Nattapong Yanamatee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

อุทัย เอกสะพัง

Uthai eksaphang

มหาวิทยาลัยทักษิณ

Thaksin University, Thailand

E-mail: nattapongsongsam@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์การรักษาอุโบสถศีลของสตรีในปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาการรักษาอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท และ 3) เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการรักษาอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท การวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มสตรี ที่มาการรักษาอุโบสถศีล จำนวน 10 คน คัดเลือกแบบเจาะจง โดยใช้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การบูรณาการและสร้างองค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

1. สตรีส่วนใหญ่ในปัจจุบันไปสมาทานข้อศีลกับพระที่วัด เพราะที่วัดสะดวกกว่าการรักษาอุโบสถปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ โดยสมาทานอุโบสถศีล รับ ศีล 8 มา รักษา กิจกรรมที่ใช้ในการปฏิบัติธรรม คือ นั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังเทศน์ฟังธรรม และสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น

* Received 13 May 2019; Revised 27 June 2019; Accepted 28 June 2019.

2. การรักษาศูโบสถศีลยังสามารถแบ่งตามระยะเวลาที่เข้าเป็น 3 ประเภท คือ 1) ปกติ
อุโบสถ 2) ปฏิจาครอุโบสถ และ 3) ปาฏิหาริย์อุโบสถ

3. รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการรักษาศูโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถ
กถาธรรมบท ได้แก่ การรักษาศูโบสถศีลที่มุ่งเน้นการปฏิบัติทางกาย จิต ปัญญา และใช้
หลักธรรมเป็นตัวเชื่อมในการยึดถือโดยใช้คุณธรรม (เน้นจิตใจ) จริยธรรม (เน้นความรู้) และ
ศีลธรรม (เน้นปฏิบัติ) นำมาปฏิบัติเพื่อพัฒนารู้เท่าทันกิเลสและยกระดับจิตใจรู้จักการละอ
ยต่อบาป

คำสำคัญ: การรักษาศูโบสถศีล, สตรี, คัมภีร์อรรถกถาธรรมบท

ABSTRACT

The thesis entitled The Study Of How Women Taking Uposathasila From The Atthakatha Dhammpada Scriptures In Thai Society has three objectives: 1) to study of women taking Uposathasila at the present time 2) to study of women taking Uposathasila which is appeared in Dhammapada commentary scripture and 3) to research about pattern and new knowledge of a women taking Uposathasila which are appeared in Dhammapada commentary scripture and Thai society, This research is qualitative research, data collection by documents, indept interview from 10 women who are taking Uposathasila and data analyzing leads to integration and new knowledge.

The research found that:

1. Now a day most women will going to take an oath to observe the moral with a monk at the temple because of quite convenience more than taking Uposathasila by following the all temple determine. For taking Uposathasila and keeping 8 precepts by meditate, walking meditation, listen to sermon and observance of precepts for morning – evening chant.

2. For taking Uposathasila can be divided by 3 enter duration such as (1) Pokati Uposatha (taking Uposatha for one day and night) (2) Patichakhara Uposatha (taking Uposatha for 3 days) (3) Patihariyapuk Uposatha (taking Uposatha for Rains-Retreat Buddhist Lent 3 months)

3. The research about pattern and new knowledge of a women taking Uposathasila which are appeared in Dhammapada such as to observe Uposathasila precepts by focus on physical, mind and wisdom practice. Holding Dharmic principle for moral (mind), ethical (knowledge) and morality (behavior)

that used for develop themselves and saw through human passion to improve one's mind and shame feeling of sin.

Keywords: Uposathasila, Women, Athakatha Dhammapada

บทนำ

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาใน ด้านทางสังคมได้ชัดเจนมากที่สุด ได้แก่ คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบ การควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย วาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อย และเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่นั้นนั้น เพื่อบรรลุ จุดหมายสูงสุดของชีวิตตามความตกลงนับถือของพวกตน หรือเพื่อเข้าถึงประโยชน์และความดีงามสูงสุด ศีลในพระพุทธศาสนาเป็นหลักความประพฤติทางกาย วาจาและการเลี้ยงชีพสุจริต โดยมีเจตนาเป็นเครื่องประพฤติดังเว้นจากทุจริต เพื่ออบรมจิตใจให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมทั้งหลาย การฝึกอบรมตนในทางที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกายกับใจ ศีลเมื่อประพฤติตรงตามหลักการ สภาพ จิตใจจะเป็นอิสระจากตัณหา คุณธรรมที่มีฐานมาจากศีลย่อมมีคุณค่าที่รักษา และส่งเสริมคุณภาพของจิตใจ ประโยชน์ที่ต้องการจากศีลคือการควบคุมความประพฤติป้องกันไม่ให้ตกไปสู่ความชั่ว จิตใจสงบจากกิเลสเป็นสมาธิที่ส่งคุณค่า สมองปัญญาที่เกื้อกูลแก่การ กำจัดอวิชชา และความบริสุทธิ์หลุดพ้น ดังนั้น ศีลจึงเป็นหลักความประพฤติที่ต่อเนื่องกันตาม เหตุผล เป็นระบบจริยธรรม เพราะผู้ปฏิบัติจะประพฤติได้ถูกต้องก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจในระบบ และเหตุผลที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานอยู่ด้วยการปลูกฝังให้มีศีล ด้วยการเรียนรู้มีสภาพแวดล้อม ทางสังคมที่ดี การสั่งสอนที่ถูกต้องนำหลักการมาประพฤติปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยความไม่ ประมาท (พระอุบล กตปุณฺโญ (แก้ววงศ์ล้อม), 2537)

เมื่อต้องการจะปฏิบัติฝึกฝนตนให้ดียิ่งขึ้นไป ก็ประพฤติปฏิบัติมันอยู่ในศีลของตนเพื่อความเจริญงอกงามแห่งศีล ทำให้การรักษาศีลอุโบสถศีลจึงเกิดขึ้นในกลุ่มสตรีมากขึ้น เพราะการ รักษาอุโบสถศีลเป็นเรื่องของกุศลกรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคฤหัสถ์ ผู้ปรารถนาความเจริญ อันเป็นบุญกุศลเฉพาะตน หยุดการงานของฆราวาสมีทำนา ทำไร่เป็นต้น ไว้ชั่วคราแล้วมาทำ กิจกรรมทางศาสนา เป็นการขัดเกลาจิตใจอย่างหยาบให้เบาบาง เป็นทางแห่งความสงบอันเป็น ความสุขสูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นพุทธศาสนิกชนผู้ครองเรือนควรหาโอกาส ประพฤติปฏิบัติตามสมควรแก่กำลังอุโบสถศีลนั้น มีผู้ปฏิบัติกันมาก่อนพุทธกาล และเป็นชื่อ ของวันที่เจ้าลัทธิทั้งหลาย กำหนดไว้เพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมตามลัทธิของตนมีการ งดอาหาร เป็นต้น ต่อมาเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก จึงทรงบัญญัติอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ 8 พร้อม ทั้งไตรสรณคมน์ เพราะฉะนั้น อุโบสถศีลจึงมี 2 อย่าง คือ

1. อุโบสถศีลนอกพุทธกาล ได้แก่ การเข้าจำด้วยการงดอาหารตั้งแต่เที่ยงวันไปในวันที่กำหนดไว้ ดังที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในอรรถกถาคังคมาลชาดก อัญญานิบัติว่า บุตร และภรรยาที่ดี บริวารชนที่ดี ของเศรษฐีนั้นโดยที่สุตแม่คนเลี้ยงโคในเรือนนั้น ทั้งหมดล้วนเข้าจำอุโบสถศีลเดือนละ 6 วัน

2. อุโบสถศีลในสมัยพุทธกาล ได้แก่ อุโบสถศีลที่เป็นพุทธบัญญัติ ประกอบด้วย ไตรสรณคัมม์ และองค์ 8 ประการ มี ปาณาติบาต เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อุบาสก อุบาสิกา ผู้รักษากุโบสถศีลในสังคมไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการรักษากุโบสถศีล บ้างก็มีอายุมากบ้างก็ประสบปัญหาต่าง ๆ จึงไม่สามารถรักษาได้อย่างจริงจัง จึงต้องอาศัยคณะสงฆ์ในการสนับสนุน และส่งเสริมให้แต่ละวัดจัดกิจกรรมในการรักษากุโบสถศีล เป็นแบบแผนในการรักษากุโบสถศีล และจรรโลงพระพุทธศาสนาให้สืบไปด้วย อุโบสถศีลเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้น (บุรพบท) เพื่อบรรลุปาหนายสูงสุดของชีวิต คือ พระนิพพาน นอกจากนี้ การรักษากุโบสถศีลยังทำให้พระพุทธศาสนาไม่ขาดสูญซึ่งพุทธบริษัทคือ อุบาสกและอุบาสิกา ผู้นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายคฤหัสถ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เนื่องจากพระพุทธศาสนาไม่อาจดำรงอยู่ได้นานหากขาดผู้สืบทอดศาสนา และการรักษากุโบสถศีลยังทำให้เกิดความสงบสุขในส่วนปัจเจกบุคคลและสังคมส่วนรวมด้วย

จากปัญหาที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาการรักษาอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เพื่อศึกษาผลของการรักษากุโบสถศีลของสตรีในสังคมไทยว่า เกิดผลดีแก่ผู้ประพฤติและปฏิบัติอย่างไร ทั้งนี้เพื่อที่จะเป็นบรรทัดฐานให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เจริญรอยตาม เพื่อเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์การรักษาอุโบสถศีลของสตรีในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการรักษาอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท
3. เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการรักษากุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการรักษาอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล (Key Information) การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาข้อมูลการรักษาอุโบสถศีลของวัดในจังหวัดสงขลา โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มสตรี ที่มาการรักษาอุโบสถศีลในจังหวัดสงขลา จำนวน 10 ท่าน

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ คือ วรรณกรรม เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 ด้านสถานที่ คือ วัดที่อยู่ในจังหวัดสงขลา

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์

3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิธีการวิจัยแบบวิภาษวิธี (dialectic method) และแบบมีการหาเหตุผลด้วยการใช้วิจารณ์ญาณ (discursive method) ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยและวิจารณ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการรักษาอุโบสถศีลของวัดในจังหวัดสงขลา

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการณ์การรักษาอุโบสถศีลของสตรีในปัจจุบันพบว่า พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีลของสตรีเป็นสิ่งที่สตรีผู้ที่เข้ามารักษาอุโบสถศีลรับ ศีล 8 มารักษา กิจกรรมที่ใช้ในการปฏิบัติธรรม คือ นั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังเทศน์ ฟังธรรม และ สวดมนต์ทำวัตรเช้า – เย็น อยู่จำศีลพิงรักษากาย วาจา กระทำตามที่ได้ตั้งสัตย์ปฏิญาณไว้จนสิ้นกำหนดเวลาพยายามรักษากาย วาจา มั่นอยู่ในศีลตลอด อย่าให้ศีลข้อใดข้อหนึ่งขาด หรือทะลุต่างพร้อยมัวหมอง ถ้ารักษาบ่อย ๆ อย่างต่อเนื่องยาวนานก็จะส่งผลที่ดีต่อชีวิตของผู้ที่รักษาศีลจะอบรมจิตใจให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิ สมาธิจะอบรมปัญญาให้แตกกล้า สามารถที่จะรู้ธรรมเห็นธรรมนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของตนเอง ตลอดถึงบรรลุมรรคผลนิพพานได้ สตรีส่วนใหญ่ในปัจจุบันไปสมาทานขอศีลกับพระที่วัด เพราะที่วัดสะดวกกว่าการรักษาอุโบสถปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ โดยสมาทานอุโบสถศีล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการรักษาอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท พบว่า บุคคลผู้จะเข้าจำอุโบสถศีลนั้นพึงตั้งใจว่า พรุ่งนี้เราจักรักษาอุโบสถควรเตรียมตัวให้พร้อม ด้วยการจัดเตรียมอาหารให้พร้อมสำหรับวันอุโบสถ และตรวจตราการทำงานให้เรียบร้อยเสียก่อน การงานอะไรที่ควรส่งคนที่บ้านไว้ว่าอย่างไรให้มอบหมายเสียให้เรียบร้อย เมื่อเข้าจำอุโบสถไม่ควรจัดแจงการทำงานที่เป็นการกระทำที่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ผู้เข้าจำอุโบสถพึงปลดเปลื้องปลีโพธ คือความกังวลห่วงใยต่าง ๆ ออกไปเสีย ในวันอุโบสถผู้รักษาอุโบสถ พึงทำการกำหนดกาลว่า เราจักรักษาอุโบสถตลอดวันนี้และคืนนี้ แล้ว

เปล่งวาจาสมาทานองค์อุโบสถ 8 ประการ ในสำนักของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกหรืออุบาสิกาผู้รู้ลักษณะของศีล 8 แต่เข้าตู่ หากรู้บาลีก็พึงเปล่งวาจาสมาทานด้วย ภาษาบาลี ส่วนผู้ไม่รู้ภาษาบาลี ควรอธิษฐานว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานอุโบสถที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ ไว้แล้ว (พุทธบัญญัติอุโบสถ อธิษฐาน) ผู้สมาทานอุโบสถควรรับประทานอาหารแต่เช้า ไม่ควรทำกิจใด ๆ อย่างอื่น ไม่ควรปล่อยเวลาให้ล่วงไปควรทำการนบอายุของตนว่าสิ้นไปเท่าใด และพึงระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์เมื่อบริโภคอาหารก็ควรบริโภคเหมือนภิกษุผู้มีภัตรเป็นประจำแล้วไปสูวิหารหรือวัด เพื่อฟังธรรมศึกษาธรรม สนทนาธรรมหรือมนสิการบรรดาอารมณ์ 38 อารมณ์ อย่างใดอย่างหนึ่งการรักษาศีลอุโบสถศีลยังสามารถแบ่งตามระยะเวลาที่เข้าเป็น 3 ประเภท คือ 1) ปกติอุโบสถ 2) ปฏิภาครอุโบสถ และ 3) ปาฏิหาริย์อุโบสถ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการรักษาศีลอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท พบว่า การรักษาศีลอุโบสถศีลที่มุ่งเน้นการปฏิบัติทางกาย จิต ปัญญา และใช้หลักธรรมเป็นตัวเชื่อมในการยึดถือโดยใช้คุณธรรม (เน้นจิตใจ) จริยธรรม (เน้นความรู้) และศีลธรรม (เน้นปฏิบัติ) นำมาปฏิบัติเพื่อพัฒนารู้เท่าทันกิเลสและยกระดับจิตใจรู้จักการละอายต่อบาป

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง ศึกษาการรักษาศีลอุโบสถศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท พบประเด็นสำคัญสามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพการณ์การรักษาศีลอุโบสถศีลของสตรีในปัจจุบัน ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มิงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ ประเสริฐ ทองเกตู ได้ศึกษาเรื่องเหตุผลของการตัดสินใจบวชชีและความต้องการทางการศึกษาของแม่ชีไทย (ประเสริฐ ทองเกตู, 2549) ได้กล่าวว่า สตรีไทยส่วนใหญ่ตัดสินใจบวชชี เนื่องจากมีความศรัทธาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยากได้กุศลและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และเพื่อแก้บนสะเดาะเคราะห์หรือเกี่ยวกับความเชื่อของอำนาจเหนือธรรมชาติ (โชคลาง) ซึ่งสังคมไทยเชื่อว่าควรแสวงหาความสงบ การพักผ่อนและสร้างบุญกุศลได้รับความสุขใจโดยการปฏิบัติธรรม เป็นที่น่าสังเกตว่า เหตุผลอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือพระศาสนาและสังคม ความต้องการความสงบไม่ต้องการยุ่งเกี่ยวกับโลกโลกภายนอก ความต้องการแก้ปัญหาของตนเองและครอบครัว ความต้องการพัฒนาความรู้พัฒนาคุณภาพของชีวิตการขาดผู้อุปการะเลี้ยงดูหรือการช่วยเหลือกิจการงานในชีวิตประจำวัน และญาติ เพื่อนสนิท บุคคลอื่น ๆ ขวนให้บวชไม่ใช่สิ่งสำคัญ ส่วนใหญ่สตรีผู้บวชได้กำหนดเป้าหมายของชีวิตไว้ว่าจะสนับสนุนช่วยเหลืองานพระศาสนาและสังคมอย่างเต็มความสามารถ มีความต้องการอยู่อย่างสงบมีโอกาสดูหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการบำเพ็ญประโยชน์และบรรลุเป้าหมายของชีวิตในการบวช

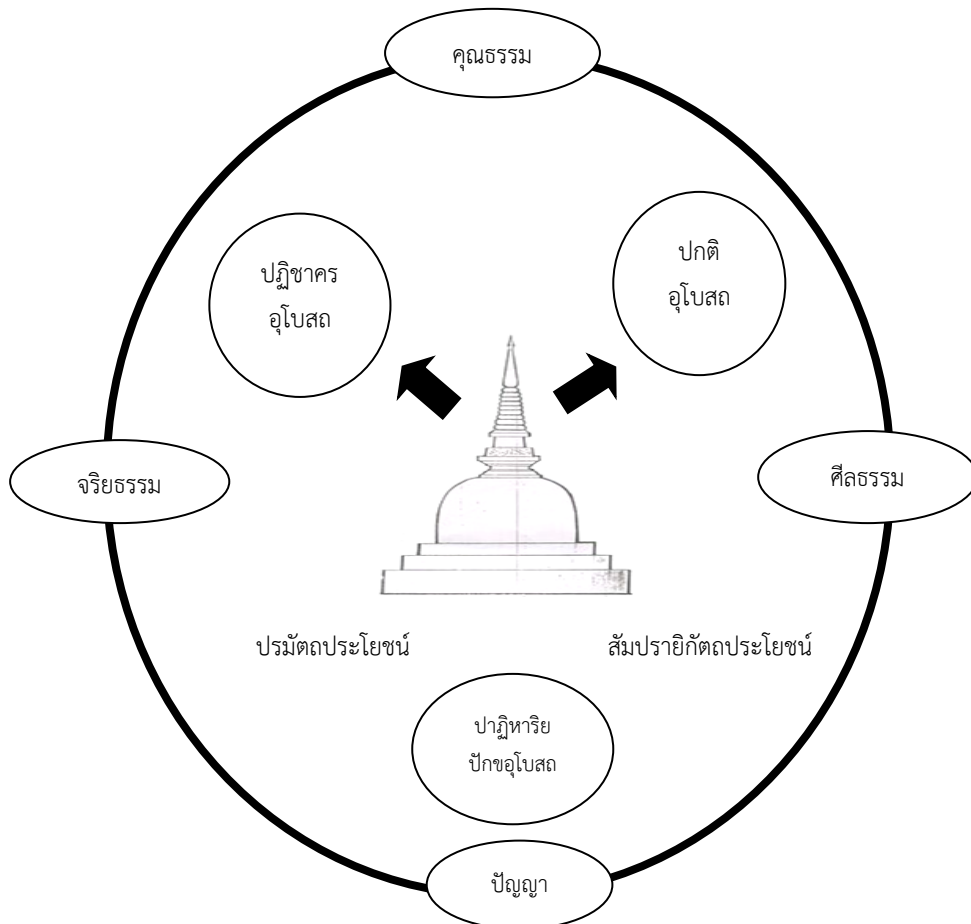

2. การรักษาสถาปัตยกรรมของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ บรรจบ บรรณรุจิ ได้ศึกษาเรื่อง พุทธสาวิกาครั้งพุทธกาล (บรรจบ บรรณรุจิ, 2548) ได้กล่าวว่า ภิกษุณีในสมัยพุทธกาลว่าสตรีที่บวชเป็นภิกษุณีมีความสามารถในการศึกษาวิชาการหลายสาขา ทั้งทางโลกและทางธรรม เชี่ยวชาญในศิลปวิทยาการต่าง ๆ วิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในสถานภาพ ภิกษุณีต้องมีความเข้มแข็งอดทนต่อสภาพแวดล้อมของสังคม และอิทธิพลของค่านิยมต่าง ศาสนา ต้องสนใจใฝ่ศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและช่วยเหลือสังคมตามความสามารถ หญิงชายนั้นแตกต่างกันในเรื่องเพศและเมื่อบวชแล้วก็แตกต่างกันในรูปแบบ สาเหตุในการออกบวชก็แตกต่างกันส่วนจุดมุ่งหมายในการบวชเหมือนกัน คือ เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน จะถึงจุดหมายช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับบุญบารมีและกุศลที่สั่งสมไว้ของแต่ละรูป เมื่อภิกษุณีได้บรรลุธรรมแล้วยังได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นควบคู่กัน

3. รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการรักษาสถาปัตยกรรมของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานที่ศึกษาใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ ปาริชาติ นนทกานนท์ ได้วิจัยเรื่อง สตรีในพุทธปรัชญาวาทธรรณะที่พุทธปรัชญามีต่อสตรี (ปาริชาติ นนทกานนท์, 2549) คือ หลักธรรมมีความสัมพันธ์กับแนวความคิดเกี่ยวกับสตรีเท่าที่มองเห็นความเท่าเทียมกันของหญิงชายนั้นเพราะอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ หรือกฎแห่งกรรม ต้องเผชิญกับความทุกข์ในโลกด้วยกันทั้งนั้น เป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพานเป็นบรมสุข ชายหญิงทุกคนมีสิทธิ์เข้าถึงหรือบรรลุได้ด้วยการปฏิบัติอย่างแท้จริง และรสแห่งความสุข คือ พระนิพพาน อันเป็นวิมุตติรสก็เป็นรสเดียวกัน ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ชายและหญิงต่างกันโดยสรีระ แต่จิตใจเป็นธรรมชาติมีความเท่าเทียมกันโดยคุณธรรมที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ด้วยปัญญา พุทธปรัชญามีแนวคิดเรื่องความยุติธรรม สิทธิเสมอภาคระหว่างเพศ และความพยายาม ซึ่งเป็นความสอดคล้องกับความคิดหรืออุทาหรณ์ของคนรุ่นใหม่ ซึ่งมีความต้องการความยุติธรรมและความเสมอภาคทางเพศเช่นเดียวกัน

องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สรุปได้ว่า สตรีในสังคมไทยปัจจุบันบางส่วนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีล หรือยังไม่ชัดเจน โดยส่วนหนึ่งมีความเข้าใจว่าการรักษาอุโบสถศีลนั้น เป็นการมารักษาศีลที่วัดในวันพระขึ้น หรือแรม 8 ค่ำ 14 ค่ำ 15 ค่ำ วันหนึ่งคืนหนึ่งเท่านั้น และการมารักษาศีลก็เพื่อต้องการรักษากาย วาจาให้สงบ เพื่อกำจัดกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้เบาบางลง และได้พักผ่อนร่างกาย และจิตใจ เมื่อร่างกายและจิตใจได้รับการชำระให้บริสุทธิ์ ก็จะเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติสมาธิ ปัญญาได้ดีขึ้น และผู้ที่มารักษาอุโบสถศีลนั้นส่วนมากมีแต่คนแก่ถือว่ามาพักผ่อนร่างกายและได้ทำบุญสร้างกุศลด้วย จะมีบ้างที่เป็นผู้มีปัญหา ผู้ที่ว่างงานหันหน้าเข้าวัด หรือบางคนก็ตาม ๆ เพื่อนมา บางคนก็เห็นพ่อแม่มาวัดแต่เด็กก็มีจิตศรัทธาพอมีเวลาว่างก็มาถือศีลที่วัด และการมารักษาอุโบสถศีล

ส่วนมากจะรักษากันในเทศกาลวันเข้าพรรษา พอออกพรรษาแล้วผู้มารักษาศีลก็น้อยลง การแต่งกายนิยมแต่งชุดขาว เพราะสะอาดดูเป็นระเบียบเรียบร้อยส่วนในสมัยพุทธกาลไม่ได้ระบุหรือกำหนดเครื่องแต่งกายว่าจะต้องเป็นสีอะไร

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สรุปได้ว่า การรักษาศีลของสตรีในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทนั้นมีหลายคน และแต่ละคนมีวิธีการในการบำเพ็ญบารมีด้วยการรักษาศีลที่แตกต่างกัน กระทำความดีต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองนั้นได้บรรลุธรรมตามที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสอนเอาไว้ การรักษาศีลยังสามารถแบ่งตามระยะเวลาที่เข้าจำได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ปกติอุโบสถ คือ อุโบสถที่รักษาในวันที่กำหนดไว้ตามปกติตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่ง ในวันขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ

2. ปฏิภาครอุโบสถ หมายถึง วันที่รักษาศีลที่พิเศษขึ้นไปอีกกว่า ปกติ คือ รักษา 3 วัน เรียกว่า วันรับ วันรักษา และวันส่ง

3. ปาฏิหาริย์ปักขอุโบสถ คือ อุโบสถที่ฟังนำไป คือ ให้เป็นไปตามที่กำหนดเป็นประจำในแต่ละปี หมายความว่า ในแต่ละปีมีช่วงเวลาที่กำหนดไว้เฉพาะที่จะรักษา เช่น รักษาตลอด 3 เดือน ในกาลเข้าพรรษา ถ้าไม่อาจรักษาได้ตลอด 3 เดือน ก็ให้รักษา 1 เดือน หรือครึ่งเดือนในเขตการแสวงหาภिक्षุของพระภिक्षุอุโบสถยังแบ่งประเภทของผู้รักษาศีลได้ 3 ประเภท คือ 1) โคปาลกอุโบสถ คือ อุโบสถศีลของบุคคลผู้รักษาเหมือนคนรับจ้างเลี้ยงโค สักแต่ว่า สมาทานศีลแล้วทนคอยรักษาไม่ให้ขาดเพียงให้พ้นวันหนึ่งคืนหนึ่งเท่านั้น ไม่ใส่ใจฝึกฝนอบรมตนในการบำเพ็ญกุศลให้ยิ่ง ๆ ขึ้น 2) นิคคณอุโบสถ เป็นการรักษาศีลของพวกนอกศาสนา คือ พวกนิครนถ์ ที่ถืออุโบสถแบบตั้งเจตนางดเว้นมีเขตจำกัด เลือกกระทำไม่งดเว้นทั้งหมด และ 3) อริยอุโบสถศีล ได้แก่ อุโบสถที่อุบาสก อุบาสิการักษาอย่างประเสริฐ เมื่อสมาทานแล้วตั้งใจชำระจิตของตนให้สะอาดปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง มีการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ระลึกถึงอนุสติ 6 คือ พุทธานุสติ อัมมานุสติ สังฆานุสติ สีลานุสติ จาคานุสติ และเทวตานุสติ อยู่เสมอ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สรุปได้ว่า จากองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการรักษาศีลของสตรีที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ได้แก่ การรักษาศีลที่มุ่งเน้นการปฏิบัติทางกาย จิต ปัญญา และใช้หลักธรรมเป็นตัวเชื่อมในการยึดถือโดยใช้คุณธรรม (เน้นจิตใจ) จริยธรรม (เน้นความรู้) และศีลธรรม (เน้นปฏิบัติ) นำมาปฏิบัติเพื่อพัฒนารู้เท่าทันกิเลสและยกระดับจิตใจรู้จักการละอายต่อบาป การรักษาศีลทำให้มีสุขภาพทางกายที่แข็งแรง ทั้งยังทำให้ครอบครัวของมีความสุข ยังได้ประโยชน์และสุข 3 ประการ คือ

1. ทัศนคติที่มีต่อการปฏิบัติ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในโลกนี้ และความสุขในโลกนี้ คือความสุขในปัจจุบัน คือ ตัดความกังวลวุ่นวายในการกิจการงานเสียได้ เปิด

โอกาสให้ตนได้ชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดหมดจด เพิ่มพูนบุญกุศลให้แก่ตนลด ละ เลิก กิเลส ในตนให้เบาบาง ได้รับความบันเทิงใจ ว่าตนได้ทำความดี และได้รับยกย่องจากคนทั่วไป

2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์เบื้องต้น ประโยชน์ในโลกหน้าและ ความสุขในโลกหน้า คือความสุขในโลกสวรรค์

3. ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน และความสุขอันสูงสุด คือ ความสุขอันเกิดแต่निพพาน ปรมัตถประโยชน์ คือ การดับทุกข์โดยไม่เหลือ ถือเป็นประโยชน์ อันสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรี ผู้รักษาอุโบสถศีล แม้ไม่อาจที่จะบรรลุได้ในชาตินี้ หากหมั่นประกอบความดีฝึกฝนอบรมตนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ไปเรื่อย ๆ ย่อมสามารถที่จะบรรลุประโยชน์สูงสุดได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สถาบันสงฆ์ ควรให้การส่งเสริมในการเผยแผ่ความรู้ความเข้าใจ ในการ รักษาอุโบสถศีลให้แก่ชาวพุทธ ด้วยการจัดกิจกรรมในวันพระ และวันสำคัญทางพุทธศาสนาให้ มากขึ้นเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้นำไปปฏิบัติเป็นชีวิตประจำวัน จนไปสู่การปฏิบัติในทางธรรม

1.2 สถาบันครอบครัว ควรมีการปลูกฝังหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ให้แก่บุตร หลาน ในข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับเรื่องประเพณีการรักษาอุโบสถศีล มีการงดบริโภค อาหาร ในตอนบ่ายและค่ำ เป็นการฝึกตนให้คุ้นเคยกับชีวิตที่อดอยาก เมื่อประสบกับความขัด สนจริง ๆ จะได้ไม่ลำบากเรื่องการบริโภค ให้ความสำคัญต่อการรักษาคุณค่าทางจิตใจ เพื่อให้ เกิดการสำรวมตนไม่ฟุ้งเพ้อ รู้จักการประหยัด และเป็นการฝึกให้เป็นคนที่มีจิตใจที่เข้มแข็ง อดทน

1.3 สถาบันการศึกษา ควรจัดเรียนการสอนเกี่ยวกับการถืออุโบสถศีลไว้ใน หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เพื่อให้นักเรียนเยาวชนได้เรียนรู้ในหลักคำสอนของ พุทธศาสนาว่ายังมีหลักปฏิบัติที่เป็นทางเลือกในการขัดเกลาจิตใจตนเพื่อการเป็นอยู่อย่างสุข สงบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการรักษาอุโบสถศีลกับการแก้ไขปัญหาของสังคมไทยใน ปัจจุบัน

2.2 ศึกษาเปรียบเทียบการรักษาอุโบสถศีลของพุทธศาสนิกชนในสังคมเมือง กับสังคมชนบทที่มีต่อพฤติกรรมกาณ์ดำเนินชีวิต

เอกสารอ้างอิง

- บรรจบ บรรณรุจิ. (2548). *พุทธสาวิกาครั้งพุทธกาล*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเสริฐ ทองเกต. (2549). *เหตุผลของการตัดสินใจบวชชีและความต้องการการศึกษาของแม่ชีไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปาริชาติ นนทกานนท์. (2549). *แนวความคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระอุบล กตปุญโญ (แก้ววงศ์ล้อม). (2537). *การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของบัณฑิตสามเณร*

AN ANALYTICAL STUDY OF ENLIGHTENMENT OF BANDHITA SAMANERA

พระมหาวิชราวุธ วชิรเมธี

Pramaha Wachirawut Wacharamathi

สิทธิโชค ปานะศรี

Sitthichok Panasri

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

สวัสดิ์ อโนทัย

Sawat Anothai

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University, Thailand

E-mail: lasawatt@stjohn.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการบรรลุธรรมของบัณฑิตสามเณร 2) เพื่อศึกษากระบวนการปฏิบัติในการบรรลุธรรมตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการบรรลุธรรมของบัณฑิตสามเณรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แล้วนำมาเรียบเรียงบรรยายเป็นเชิงพรรณนาเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแก้ไขตามคำแนะนำ โดยใช้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การบูรณาการและสร้างองค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติการสั่งสมบารมีและการบรรลุธรรมของบัณฑิตสามเณร ได้ทราบว่า เคยเกิดเป็น คนไข้ใจในสมัยพระกัสสปะพุทธเจ้า วันหนึ่งตนและภรรยาได้ถวายภิกษาแก่พระพุทธเจ้า ทำให้ตนเกิดความปลื้มใจ หลังจากพระพุทธเจ้าฉันเสร็จแล้วทรงทำการอนุโมทนา มหาทุกตะจึงกลายเป็นเศรษฐีตน ถวายทานตลอดอายุ เสียชีวิตไปเกิดในเทวโลก จุตินาถปฏิสนธิในครรภ์ของธิดาคนโตในตระกูลอุปัฏฐาก พระสารีบุตร เมื่อคลอดมามีมารดาจึงตั้งชื่อว่า บัณฑิต เมื่อโตได้ 7 ขวบ จึงขอบรรพชากับพระสารีบุตร เมื่อบวชได้ 8 วัน ก็บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์เพียงเพราะฟังธรรม 4 ข้อของพระพุทธเจ้า

* Received 13 May 2019; Revised 27 June 2019; Accepted 28 June 2019.

2. กระบวนการปฏิบัติการบรรลุลหรรณของบัณฑิตสามเณรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ทราบว่า การเจริญวิปัสสนาภาวนา มีแนวทางปฏิบัติ 2 แบบ คือ สมถยานิก การปฏิบัติวิปัสสนาโดยอาศัย สมถะเป็นพื้นฐาน ทำฅานให้เกิดขึ้นจนมีวสีในองค์ของฅานทั้ง 5 คือ วิตก วิจาร ปีตีสุข เอกัคคตา และวิปัสสนายานิก คือ การปฏิบัติวิปัสสนาล้วน ๆ โดยอาศัยฅณิกสมาธิที่มีเฉพาะอยู่ในอารมณ์ปัจจุบันขณะนั้น ๆ เป็นการเจริญปัญญาเพื่อเข้าไปรู้สภาวะของรูปนามตามความเป็นจริงจนเกิดวิปัสสนาญาณ

3. รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการบรรลุลหรรณของบัณฑิตสามเณรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ วิธีการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน เมื่อบัณฑิตสามเณรบำเพ็ญสมณธรรมพิจารณาธรรมตามสมควรแก่ธรรมแล้วสามารถละสังโยชนได้ตามลำดับ

คำสำคัญ: การบรรลุลหรรณ, บัณฑิตสามเณร, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The objectives of this thesis were as follows 1) To study the history of Pāramī accumulation and enlightenment of Bandhita Samanera 2) To study processes of the enlightenment by following Tripitaka (Buddhist scripture) in Theravāda Buddhist doctrine. and 3) To research about pattern and new knowledge of enlightenment of Bandhita Samanera in Theravāda Buddhist doctrine. this qualitative research by study about the enlightenment of Bandhita Samanera in Theravāda Buddhist doctrine that mean Tripitaka, commentary, Pali textbook and other relate scripture. unstructured interview form. Then compiled into descriptive to propose experts for examined and corrected suggested by, using an analytical study process to contribute to the integration and creation of new knowledge.

The study revealed that:

1. The history of Pāramī accumulation and enlightenment of Bandhita Samanera who was born in PraKassapa Buddha period, he was miserable person. On day he and his wife offered food to Buddha and then Buddha gave him felicitation after finished the meal he was pleased. He became a rich person after that he always made merit until he passes a way. Next he was in place of worship and he was born again with older daughter of family who was support to Pra Sariputra. His mother gave his name “Bandhita” when he was 7 year old he

became Samanera by Pra Sariputra and then 4 day after he was listen to 4 Drama of Buddha he became Arhant.

2. The processing of enlightenment of Bandhita Samanera Theravāda Buddhist doctrine found that there are 2 kinds of Vipassana meditation, first Samathayanik was plainly basic until win yourself and then found 5 kinds of first stage of meditation such as Vitok (nervous), Vichan (comment), Pitisuk (happy), Akukata (one mood) and the second totally Vipassana meditation that depended on Khanika meditation mean focus on present emotion until management of mental and intellectual growth, always aware until took Vipassana.

3. The new pattern and new knowledge about of enlightenment of Bandhita Samanera Theravāda Buddhist doctrine such as how to comply with Samathakarmathan and Vipassanakarmathan when Bandhita Samanera practice to consider all drama until he had no more passion in order.

Keywords: Enlightenment, Bandhita Samanera, Theravada Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลกผ่านมาแล้ว 2,600 กว่าปี ในดินแดนชมพูทวีป ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศปากีสถาน อินเดีย บังคลาเทศ ภูฏาน และเนปาล เป็นต้น โดยเริ่มต้นขึ้นในวันที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ในเวลาต่อมาทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ ตรงกับวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8) จากวันนั้นเป็นต้นมา พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกออกเผยแผ่ศาสนาธรรมไปทั่วชมพูทวีป ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองและแผ่ขยายไปอย่างรวดเร็วมีผู้เลื่อมใสศรัทธาเพิ่มมากขึ้น พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระสงฆ์สาวกในสมัยพุทธกาลส่วนใหญ่เป็นผู้บรรลุนิพพานตามสมควรแก่ธรรม มีปฏิปทาในการประพฤติตนเป็นแบบอย่างของพุทธบริษัทเหล่าอื่น และรักษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด การเผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟังเป็นหลัก ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ มีจิตประกอบด้วย พระเมตตาคุณ พระกรุณาธิคุณ และพระบริสุทธิ์คุณ พระพุทธเจ้าทรงสอนทั้งสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยทรงสอนให้ใช้สมถกัมมัฏฐานเป็นอุบายในการปรับพื้นฐานจิตให้เกิดความสงบก่อน พระพุทธพจน์ทั้งหมดยังลงสู่อริยสัจ 4 (พระคันธสารากวีวงศ์, 2551) แม้จะมีเพียงคาถาหนึ่งก็นับเข้าในอริยสัจประการหนึ่งหรือหลายประการตามสมควรแก่เนื้อความนั้น ๆ และแม้จะกล่าวถึงอริยสัจ 4 อย่างใดอย่างหนึ่งโดยตรง ก็จัดว่าได้กล่าวถึงอริยสัจอื่นโดยอ้อม

ในสมัยพุทธกาลมีบุคคลบางท่านเมื่อฟังธรรมก็สามารถบรรลุเป็นพระอริยบุคคลได้ เพราะว่าเข้าใจหลักธรรมตามแนวทางของอริยสัจ 4 จึงกำหนดรู้ทุกข์ขสัจแล้วบรรลุนิพพานในขณะ

ฟังธรรมจบ ทุกขสังคังกล่าวอาจเป็นการกำหนดรู้สภาวะการเห็นและได้ยินในขณะฟังธรรมจนรู้เห็นสภาวะที่ไม่เที่ยง คือ ความเกิดดับ ความเป็นทุกข์ และความไม่ใช่ตัวตน ในสภาวะเห็นหรือได้ยิน เป็นการพัฒนายุทธมรรคมีองค์ 8 ให้เจริญ กำหนดรู้สภาวะกระทบสัมผัสที่ปรากฏในร่างกายว่า เวทนา คือ ความรู้สึกว่าสุขหรือทุกข์ เป็นต้น ดังคัมภีร์เนตติอรรถกถาว่า ยสมากวโต วจัน เอกคาถามตตมปิ สจจวินิมุตตัน นตฺถิ. พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้มีเพียงคาถาเดียว ก็ไม่พ้นจากสังขจะ จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา คือ นิโรธ หรือ โมกษะ หรือ นิพพาน คือ ธรรมเดียวกัน แปลว่า ความดับของกองทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงแท้ อันประเสริฐ 4 ประการ คือ 1) ทุกข์ ความบีบคั้นของกายและใจ อันได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย การพลัดพรากจากของที่รักที่ชอบใจ การประสบกับสิ่งที่ไม่รักไม่ชอบใจ การคาดหวังแล้วไม่ได้อย่างที่หวัง ล้วนแต่เป็นทุกข์ 2) สมุทัย เหตุแห่งทุกข์ ได้แก่ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน 3) นิโรธ ความดับไปแห่งทุกข์ และ 4) มรรค ทางเพื่อความดับแห่งทุกข์มีองค์ 8 ประการ จุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนาพุทธ คือ นิพพาน เป็นการหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวงและวิญญูณก็ดับไปด้วย ไม่เวียนว่ายตายเกิดอีก แต่เป็นการยากนักที่จะปฏิบัติธรรมไปจนถึงขั้นบรรลุนิพพานได้ ระหว่างทางที่จะไปถึงนิพพาน มีธรรมหลายขั้นที่ต้องฝึกปฏิบัติให้ได้ คือ การถือศีล 5 เป็นการประพฤติดีทั้งกายและวาจา ขั้นต่อไป คือ การปฏิบัติตามมรรค 8 ซึ่งเป็นหนทางที่นำไปสู่การพ้นทุกข์ จะทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลส โสภ โภธ หลง ซึ่งการปฏิบัติตามมรรค 8 นี้ ครอบคลุมทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ทำให้เกิดญาณ เมื่อจิตนิ่งปราศจากนิวรณ์แล้วก็ฝึกให้บรรลุฌาน แล้วจะได้วิชชา 8 ซึ่งเป็นธรรมขั้นสูงของพระพุทธเจ้า เมื่อฝึกได้แล้วจะได้อิทธิปาฏิหาริย์ คือ มีฤทธิ์ทางใจ แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ มีหุทิพย์ อ่านใจผู้อื่นได้ ระลึกชาติได้ มีตาทิพย์ และหมดสิ้นกิเลสตัณหาทั้งปวง

การบรรลุธรรม คือ การเห็นแจ้งด้วยปัญญาประจักษ์ในรูปรูปนามที่ปรากฏ จนคลายอุปาทานจากอารมณ์ทั้งปวงตามลำดับขั้น เข้าถึงมรรคผลนิพพาน สำเร็จเป็นพระอรหันต์บุคคลแบ่งตามมรรคผลที่ได้ประหารสังโยชน์แล้วเป็น 4 ระดับ คือ 1) พระโสดาบัน 2) พระสกทาคามี 3) พระอนาคามี และ 4) พระอรหันต์ การบรรลุธรรมสำเร็จหรือถึงจุดมุ่งหมายในทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่การเข้าใจธรรมในระดับต้น ๆ คือ ระดับโลกียะ จนเข้าใจถึงธรรมในระดับมรรคผล คือ ระดับโลกุตตระ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมดเป็นกระบวนการฝึกกาย วาจา ใจ เพื่อพัฒนามนุษย์ ดังนั้น มนุษย์ที่เข้าสู่กระบวนการฝึกตนแล้ว ย่อมประสบผลสำเร็จ คือ เข้าถึงจุดมุ่งหมายในการบรรลุธรรม เพื่อเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ แล้วใครเป็นผู้สร้างความทุกข์ให้แก่เรา และทำไมมนุษย์ต้องมีความทุกข์ กล่าวคือ มนุษย์มีความไม่รู้จักจริง นี่แหละเป็นตัวการให้เกิดทุกข์ เราเป็นทุกข์อยู่ทุกวันนี้เพราะไม่รู้จักความจริง (อวิชชา) ตามความเป็นจริงว่า ชีวิตนี้ไม่มีสิ่งใดเลยที่ต้องให้ความสำคัญถึงกับต้องเป็นทุกข์เป็นร้อนไป เพราะไม่มีสิ่งใดที่เป็นของเราจริง แม้แต่ร่างกายที่ใช้สอยอยู่ในตอนนี้ ก็มีใช้เป็นของเราจริง จะบังคับบัญชาไม่ให้แก่ ไม่ให้เจ็บ ไม่ให้ตาย ก็เป็นไปไม่ได้ จะบังคับจิตของตนเองไม่ให้ทุกข์เป็นร้อนก็ไม่ได้

วิธีที่จะหลุดพ้นจากความแก่ ความเจ็บ ความตาย และความทุกข์ทั้งปวง ได้มีอยู่เพียงวิธีเดียวเท่านั้นก็คือ “การไม่เกิดอีก” เพราะเมื่อไม่เกิดอีก เราก็ไม่ต้องแก่ ไม่ต้องเจ็บ ไม่ต้องตาย ไม่ต้องทุกข์กายทุกข์ใจ และไม่ต้องทุกข์ทรมานในนรกอีกต่อไป สิ่งที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายต้องเกิดอีกไม่มีที่สิ้นสุด ก็คือ ความต้องการของสรรพสัตว์นั่นเอง จึงเห็นได้ว่าการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏจะต้องบรรลุธรรมเท่านั้นที่เรียกว่า วิมุตติ คือ ความหลุดพ้น เป็นวัตถุประสงค์มุ่งหมายของการปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก เพื่อให้ศึกษาหลักธรรมและนำไปปฏิบัติตามแนวทางแห่งการบรรลุธรรม ได้แก่ ธรรมที่เป็นฝักฝ่ายแห่งอริยบุคคลหรือมรรคญาณ ธรรมที่เป็นเครื่องเกื้อกูลแก่การตรัสรู้ ประกอบความเพียรเนื่อง ๆ ในการเจริญอริยมรรคให้วิปัสสนาพัฒนาขึ้น ชื่อว่าเป็นฝักฝ่ายแห่งโพธิปักขิยธรรม การที่จะเข้าถึงสภาวะกระแสแห่งพระนิพพาน จะต้องเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 ในอริยสัจ 4 ด้วยวิปัสสนาภาวนาเพื่อพัฒนาปัญญา ในการกำหนดรูปรูปนามให้รู้ตามความเป็นจริงของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา จึงจะต้องเจริญวิปัสสนาตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 จึงจะหลุดพ้นเข้าสู่อริยมรรคในโลกุตตรธรรมได้ การเจริญวิปัสสนาจัดเป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ 2 ทาง คือ 1) สมถยานิก หมายถึง ผู้บำเพ็ญสมณะมาก่อนแล้ว จึงเจริญวิปัสสนาที่หลัง และ 2) วิปัสสนายานิก หมายถึง ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาล้วน ๆ โดยอาศัยขณิกสมาธิที่อยู่ในอารมณ์ปัจจุบันขณะนั้น ๆ เป็นการเจริญปัญญา วิปัสสนาทั้ง 2 ทางนี้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นแนวทางในการบรรลุธรรมได้ (พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), 2548)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยประสงค์จะศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของบัณฑิตสามเณรให้กระจ่างชัด รู้ถึงแนวคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเน้นศึกษาแนวทางการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม ผู้ศึกษาวิจัยได้ค้นคว้าหาหลักฐานที่เป็นประวัติความเป็นมาของบัณฑิตสามเณร ทั้งในด้านการบำเพ็ญบารมี และเหตุปัจจัยต่อการบรรลุธรรมในการเจริญสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา ซึ่งเป็นเหตุทำให้ท่านบรรลุธรรมถึงความสำเร็จเป็นพระอรหันต์ เพื่อจะเป็นแนวทางให้ศึกษาเกื้อกูลแก่การปฏิบัติพัฒนาตน และบุคคลผู้สนใจที่จะปฏิบัติตามแนวการปฏิบัติวิปัสสนาของท่านสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการบรรลุธรรมของบัณฑิตสามเณร
2. เพื่อศึกษากระบวนการปฏิบัติในการบรรลุธรรมตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการบรรลุธรรมของบัณฑิตสามเณรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การบรรลุนิพพานของบัณฑิตสามเณร ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล (Key Information) การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อศึกษาข้อมูลสมมติในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับคัมภีร์โยคสูตร โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของพระสงฆ์ที่มีความรู้เรื่องการบรรลุนิพพานของบัณฑิตสามเณรในพุทธกาล จำนวน 5 ท่าน

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยปี 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ คือ วรรณคดี หนังสือเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 ด้านสถานที่ คือ วัดในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิธีการวิจัยแบบวิภาษวิธี (dialectic method) และแบบมีการหาเหตุผลด้วยการใช้วิจารณ์ญาณ (discursive method) ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยและวิธาน เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการบรรลุนิพพานของบัณฑิตสามเณร พบว่า ประวัติการสั่งสมบารมีและการบรรลุนิพพานของบัณฑิตสามเณร ได้ทราบว่า เคยเกิดเป็น คนเข็ญใจในสมัยพระกัสสปะพุทธเจ้า วันหนึ่งตนและภรรยาได้ถวายภิกษาแก่พระพุทธเจ้า ทำให้ตนเกิด ความปลื้มใจ หลังจากพระพุทธเจ้าฉันเสร็จแล้วทรงทำการอนุโมทนา มหาพุทธะจึงกลายเป็นเศรษฐี ตนถวายทานตลอดอายุ เสียชีวิตไปเกิดในเทวโลก จุตมาปฏิสนธิในครรภ์ของธิดาคนโตในตระกูลอุปัฏฐาก พระสารีบุตร เมื่อคลอดมามารดาจึงตั้งชื่อว่า บัณฑิตเมื่อโตได้ 7 ขวบ จึงขอบรรพชากับพระสารีบุตร เมื่อบวชได้ 8 วัน ก็บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์เพียงเพราะฟังธรรม 4 ข้อของพระพุทธเจ้า

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการปฏิบัติในการบรรลุนิพพานตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า กระบวนการปฏิบัติการบรรลุนิพพานของบัณฑิตสามเณรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ทราบว่า การเจริญวิปัสสนาภาวนา มีแนวทางปฏิบัติ 2 แบบ คือ สมถยานิก การปฏิบัติวิปัสสนาโดยอาศัย สมถะเป็นพื้นฐาน ทำสมาธิให้เกิดขึ้นจนมีวิมุตติในองค์

ของฌานทั้ง 5 คือ วิตก วิจาร ปีติสุข เอกัคคตา และวิปัสสนาญาณ คือ การปฏิบัติวิปัสสนา ล้วน ๆ โดยอาศัยขณิกสมาธิที่มีเฉพาะอยู่ในอารมณ์ปัจจุบันขณะนั้น ๆ เป็นการเจริญปัญญา เพื่อเข้าไปรู้สภาวะของรูปนามตามความเป็นจริงจนเกิดวิปัสสนาญาณ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการบรรลุลหรรณของ บัณฑิตสามเณรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการ บรรลุลหรรณของบัณฑิตสามเณรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ วิธีการปฏิบัติ สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน เมื่อบัณฑิตสามเณรบำเพ็ญสมณธรรมพิจารณาธรรม ตามสมควรแก่ธรรมแล้วสามารถละสังโยชน์ได้ ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การบรรลุลหรรณของบัณฑิตสามเณร พบประเด็น สำคัญสามารถนำมาอภิปรายผล คือ

1. ประวัติความเป็นมาในการบรรลุลหรรณของบัณฑิตสามเณร ไม่พบงานวิจัยที่ สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ พรทิพย์ พรหม ชาติ ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาเชิงเปรียบเทียบการบรรลุลหรรณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการ บรรลุลหรรณแบบฉบับล้านในคำสอนของพระโพธิธรรม (พรทิพย์ พรหมชาติ, 2550) กล่าวว่า การ บรรลุลหรรณในพระพุทธศาสนาเถรวาท การบรรลุลหรรณในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง การ พัฒนาปัญญาารู้แจ้งอริยสัจ 4 ตามระดับ ความแก่กล้าแห่งญาณ รู้แจ้งโลกุตตรธรรม 9 อัน ได้แก่ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 ผู้บรรลุลหรรณแล้ว เรียกว่า อริยบุคคลแบ่งเป็น 4 ประเภทตาม สังโยชน์ที่ละได้ คือ พระโสดาบัน ผู้ที่ละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาสพระสกทาคามี ผู้ที่ทำราคะ โทสะ โมหะให้เบาบางพระอนาคามี ผู้ที่ละปฏิฆะเพิ่มเข้าไปด้วยพระอรหันต์ ผู้ที่ละ รุปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชาเพิ่มเข้าไปด้วย

2. กระบวนการปฏิบัติในการบรรลุลหรรณตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ พระมหาวิสุทธิ ธรรมธีโร ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาภักตยาณมิตรที่มีผลต่อการบรรลุลหรรณใน พระพุทธศาสนาเถรวาท (พระมหาวิสุทธิ ธรรมธีโร, 2558) กล่าวว่า การบรรลุลหรรณ หมายถึง การอบรมพัฒนาปัญญาเพื่อให้รู้แจ้งอริยสัจ 4 กล่าวคือ เมื่อเข้าใจอริยสัจ 4 เป็นครั้งแรก ตาม ระดับโลกุตตรธรรม 9 ประการ คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 ย่อมก้าวล่วงความเป็นปุถุชน เข้า สู่ความเป็นอริยบุคคล จึงกล่าวได้ว่า การบรรลุลหรรณเป็นอริยบุคคลชั้นโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และพระอรหันต์ก็ดี การตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าหรือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธ เจ้าก็ดี ขึ้นอยู่กับระดับปัญญาญาณหยั่งรู้ในอริยสัจ 4

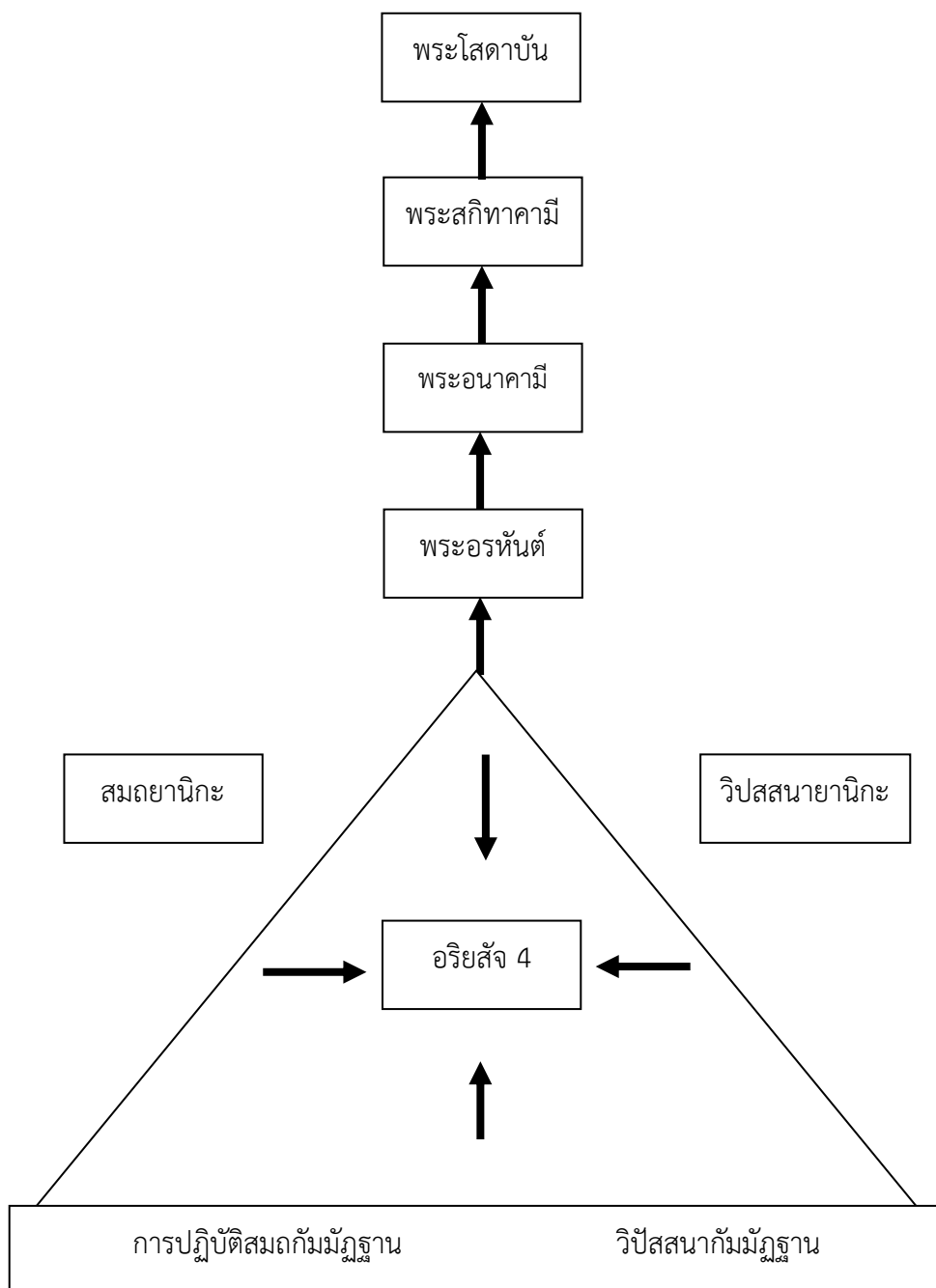
3. รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการบรรลุลหรรณของบัณฑิตสามเณรในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่

ใกล้เคียงกัน คือ พรทิพย์ พรหมชาติ ได้ศึกษาเรื่อง ศีลศึกษาเชิงเปรียบเทียบการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการบรรลุนิพพานแบบฉบับพลันในคำสอนของพระโพธิธรรม (พรทิพย์ พรหมชาติ, 2550) กล่าวว่า การบรรลุนิพพานของพระโพธิธรรม ซึ่งเป็นพระภิกษุชาวอินเดีย ได้บวชและศึกษาปฏิบัติจนได้บรรลุนิพพาน นับเป็นพระสังฆปริณายกองค์ที่ 28 ของนิกายเซ็น พบว่าการบรรลุนิพพาน หมายถึง สภาวะการรู้แจ้งแห่งสภาวะความจริงสูงสุดเป็นประสบการณ์การรับรู้ความจริงว่า สรรพสิ่งในจักรวาลล้วนเป็นหนึ่ง เป็นการทำลายความยึดมั่นถือมั่นที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกสรรพสิ่งล้วนเป็นหนึ่งเดียว หรือเป็นเพียงความว่าง มีวิธีการบรรลุนิพพาน 3 วิธี คือ ชาเซ็น คือ การนั่งสมาธิ ชันเซ็น คือ การขบคิดปริศนาธรรม และมอนโด คือ การถามตอบอย่างฉับพลัน การบรรลุนิพพานเป็นการแจ้งอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นโรธิ มรรค โดยมีข้อปฏิบัติ คือ การบรรลุโดยอาศัยสมณะหรือองค์ฌานเรียกว่า สมณยานิกะ และการบรรลุโดยอาศัยวิปัสสนาล้วน ๆ เรียกว่า วิปัสสนา ยานิกะ และผู้บรรลุพระอริยบุคคลก็บรรลุไปตามลำดับ คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ด้านการบรรลุนิพพานของพระโพธิธรรมจะเป็นไปในลักษณะบรรลุแบบฉับพลัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์องค์การบรรลุนิพพานแบบเซ็น แม้จะเห็นเป็นความแตกต่างกัน แต่ยังมีข้อที่เหมือนกัน คือ ผลมาจากการสั่งสมภูมิปัญญาจนกระทั่งมากพอที่จะกำจัดอวิชชาได้จนบรรลุนิพพานที่สุดในสภาวะทางปัญญาและสภาวะทางจิตของผู้บรรลุนิพพานของทั้งสองนิกาย ผู้วิจัยเห็นว่า ไม่ต่างกัน เพราะจิตของผู้หมดกิเลสย่อมเป็นจิตที่บริสุทธิ์ ถึงพร้อมด้วยปัญญา และความเมตตา กรุณา เพื่อทำประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากวัตถุดิบประสงค์ข้อที่ 1 สรุปได้ว่า ประวัติของบัณฑิตสามเณรตั้งต้นแต่ชาติก่อนสมัย พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ เคยเกิดเป็นมหาฤคตะ เป็นคนยากจนอย่างหนัก วันหนึ่งได้ ทราบข่าวการมาของพระภิกษุซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ตนพร้อมกับภรรยาจึงมีความ ต้องการจะถวายภิกษาแก่ภิกษุสักรูปหนึ่ง จึงได้ทำงานรับจ้างเศรษฐีด้วยการผ่าฟันและตำและ ผิดข้าวในโรงกระต๋อง เศรษฐีเห็นความตั้งใจของทั้ง 2 แล้ว จึงให้ข้าวสาร 8 ทะนานเป็นค่าจ้าง ทั้ง 2 จึงได้จัดแจงหาอาหารมาจัดเตรียมไว้ ทันใดนั้นชาวประมงทราบข่าวว่า สามเณรยาทั้ง 2 ต้องการหาอาหารเพื่อจะถวายพระภิกษุจึงได้ให้ปลาตะเพียนมา 4 ตัว สุดท้ายมหาฤคตะได้ ถวายภิกษาแก่พระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะธรรมดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงทำความ อนุเคราะห์สงเคราะห์แก่บุคคลผู้เข็ญใจ เมื่อพระศาสดาทรงทำภารกิจเสร็จแล้วทรงอนุโมทนา แก้ว 7 ประการก็ตกลงเต็มบ้านของมหาฤคตะ พระราชาทรงทราบจึงเกิดความอัศจรรย์ใจ จึง ทรงตั้งมหาฤคตะนั้นไว้ในตำแหน่งเศรษฐี เศรษฐีมหาฤคตะได้ทำบุญจนสิ้นอายุขัย จึงได้ไป บังเกิดในเทวโลก เสวยสมบัติอยู่สิ้นพุทธันดรหนึ่ง จุตินั้นแล้วถือปฏิสนธิในท้องของธิดาคน ไตในตระกูลอุปัฏฐากพระสารีบุตร ในกรุงสาวัตถี ในสมัยพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะมารดา จึงได้ตั้งชื่อทารกนั้นว่า “บัณฑิต” เหตุเพราะเมื่อเขาได้มาปฏิสนธิในครรภ์มารดา ก็ปรากฏว่า คนในบ้านเรือนมีแต่ความฉลาดปราดเปรื่องมากขึ้น เมื่อทารกเจริญวัยจึงได้อนุญาตให้หนูน้อย บัณฑิตบวชในสำนักพระสารีบุตร บัณฑิตสามเณรบวชตอนอายุได้ 7 ขวบ สามารถสำเร็จ อรหันต์ในวันที่ 8 ของการบวช ในวันที่สามเณรน้อยตั้งใจบำเพ็ญเพียรปฏิบัติธรรม อาสน์ (ที่นั่ง ประทับ) ของท้าวสักกะเทวราชเทวดาผู้ปกครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เกิดอาการร้อนขึ้นมา พระองค์จึงได้ลงมาอารักขาที่ประตูหน้ากุฏิท้าวมหาราชทั้ง 4 ทิศ ได้ห้ามพระอาทิตย์และ พระจันทร์ไม่ให้ให้หม่น และไล่เสียงนกกาโดยรอบไม่ให้รบกวนแก่สามเณร องค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งทรงทราบเหตุการณ์ทุกอย่างด้วยพระญาณ ก็ทรงไปช่วยดูแลที่ซุ้มประตูวัด เพื่อเหนี่ยวรั้งการเข้าไปของพระสารีบุตรด้วยการตรัสถามปัญหา 4 ข้อ เพื่อให้สามเณรได้ บำเพ็ญเพียงสำเร็จเป็นพระอรหันต์ก่อน

จากวัตถุดิบประสงค์ข้อที่ 2 สรุปได้ว่า บัณฑิตสามเณรก่อนที่จะมาเกิดในโลกสมัย พระพุทธเจ้าโคตมะ เคยได้ทำบุญไว้ก่อนในอดีตชาติ จึงเป็นผู้มีบุญญาธิการมาก เมื่อเกิดมาใน ชาติปัจจุบันจึงเป็นผู้มีอุปนิสัยที่จะบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ เมื่อโตวัยอายุได้ 7 ขวบ มารดา จึงพาไปบวชกับพระสารีบุตร สาเหตุที่ทำให้บัณฑิตสามเณรต้องการจะปฏิบัติธรรมมีด้วยกัน 3 ประการ คือ 1) เห็นคนชักน้ำ จึงคิดว่า เมื่อคนสามารถชักน้ำซึ่งไม่มีจิตใจไปสู่ที่ที่ตนเองต้องการ ได้ แต่เหตุใดจึงไม่สามารถบังคับใจให้อยู่ในอำนาจได้ 2) เห็นคนกำลังถากไม้ทำเกวียนอยู่ จึงคิด ว่า คนสามารถนำเอาท่อนไม้ที่ไม่มีจิตใจมาทำเป็นล้อได้ แต่ทำไมไม่สามารถบังคับใจได้ และ 3) เห็นคนกำลังใช้ไฟลงลูกศรเพื่อจะดัดให้ตรง จึงคิดว่า คนสามารถดัดลูกศรให้ตรงได้ แต่เหตุ ใดไม่สามารถบังคับใจให้อยู่ในอำนาจได้ สามเณรจึงได้บำเพ็ญโดยใช้วิธีการปฏิบัติ

สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน เมื่อบัณฑิตสามเณรบำเพ็ญสมณธรรมพิจารณาธรรมตามสมควรแก่ธรรมแล้ว สามารถละสังโยชน์ได้ ตามลำดับ บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันจนถึงพระอนาคามี ในขณะที่พระสารีบุตรกำลังนำอาหารมาให้สามเณร พระพุทธองค์ทรงทราบว่าหากพระสารีบุตรเข้าไปหาสามเณรผู้กำลังบำเพ็ญสมณธรรมอยู่สามเณรก็จะไม่สามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ในขณะนั้นได้ จึงได้ตรัสถามปัญหา 4 ข้อกับพระสารีบุตรเพื่อเหนี่ยวรั้งหรือถ่วงเวลาให้สามเณรได้ปฏิบัติจนบรรลุธรรมขั้นสูงสุด ขณะนั้นเองบัณฑิตสามเณรได้ยื่นการตรัสถามปัญหา 4 ข้อของพระพุทธองค์ จึงได้พิจารณาธรรมนั้นด้วยการใช้วิปัสสนากัมมัฏฐาน สามเณรจึงได้รู้แจ้งในอรรถธรรม นิรุตติ และปฏิภาณ สามารถข่มกิเลสไว้ ขำแรกกิเลส เจริญโลกุตตรมรรค ซึ่งให้ถึงความสิ้นกิเลส ดับกิเลสได้ด้วยการตัดขาด ดับกิเลสในขณะแห่งผลโดยภาวะที่กิเลสราบคาบไปแล้ว และดับกิเลสที่เป็นภาวะพ้นออกไปแล้วจากกิเลสได้โดยสิ้นเชิง บัณฑิตสามเณรพยายามปรารภความเพียรเพื่อความหลุดพ้นจากสังสารวัฏจนสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ ถือว่าบัณฑิตสามเณรเป็นพระอรหันต์จำพวกปัญญาวิมุตติ คือพระอรหันต์ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญาของตนเอง และจำพวกอุกโตภาควิมุตติ แต่ไม่สามารถเข้านิโรธสมบัติได้ ไม่ได้โลกียอภิญญา 5 และไม่ได้โลกีย์วิชา เป็นต้น

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สรุปได้ว่า รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่ในการบรรลุธรรมของบัณฑิตสามเณรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ วิธีการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน เมื่อบัณฑิตสามเณรบำเพ็ญสมณธรรมพิจารณาธรรมตามสมควรแก่ธรรมแล้วสามารถละสังโยชน์ได้ การบรรลุธรรมเป็นการแจ้งอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นโรธิ มรรค โดยมีข้อปฏิบัติ คือ การบรรลุโดยอาศัยสมณะหรือองค์ฌานเรียกว่า สมณยานิกะ และการบรรลุโดยอาศัยวิปัสสนาล้วน ๆ เรียกว่า วิปัสสนายานิกะ และผู้บรรลุพระอริยบุคคลก็บรรลุไปตามลำดับ คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ด้านการบรรลุธรรมของพระโพธิธรรมจะเป็นไปในลักษณะบรรลุแบบฉับพลัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของการบรรลุธรรมแบบเซ็น แม้จะเห็นเป็นความแตกต่างกัน แต่ยังมีข้อที่เหมือนกัน คือ ผลมาจากการสั่งสมภูมิปัญญาจนกระทั่งมากพอที่จะกำจัดอวิชชาได้จนบรรลุธรรมในที่สุดในส่วนภาวะทางปัญญาและภาวะทางจิตของผู้บรรลุธรรมของทั้งสองนิกาย ผู้วิจัยเห็นว่า ไม่ต่างกัน เพราะจิตของผู้หมดกิเลสย่อมเป็นจิตที่บริสุทธิ์ ถึงพร้อมด้วยปัญญา และความเมตตา กรุณา เพื่อทำประโยชน์แก่สังคมโดยรวม ปัญญาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การ บรรลุธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กล่าวคือ ปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อให้เห็นสัจธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ปัญญาขั้นสูงสุด คือ ปัญญาระดับภาวนามัย ปัญญา เป็นปัญญาที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยการเจริญสติสมาธิให้อยู่กับปัจจุบัน ขณะอย่างจดจ่อต่อเนื่องจนอกุศลธรรมไม่สามารถเข้าแทรกแซงได้จึงเกิดปัญญาเข้าไปกำหนดรู้ทุกข์ได้ตามความเป็นจริง การไม่รู้ทุกข์จัดเป็นอวิชชา เพราะอวิชชา คือ ความไม่รู้ธรรมตามความเป็นจริง และทุกข์ตามพุทธประสงค์ ได้แก่ ทุกขสังขหรือทุกข์อริยสัจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

2539) การกำหนดรู้ทุกข์ เพื่อละ สมุทัย ทำนิโรธให้แจ้ง ทำมรรคให้เกิดขึ้น แจ้งพระนิพพาน ทำลาย อาวิชาได้อย่างหมดจดสิ้นเชิง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

การนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ คือ การปฏิบัติตามสมถยานิกและวิปัสสนายานิก ซึ่งมีทางปฏิบัติในกัมมัฏฐาน 40 กอง เป็นเบื้องต้น และสติปัฏฐาน 4 เป็นเบื้องปลาย เป็นแนวทางที่สามารถจะบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลชั้นต่าง ๆ ได้ ผู้นำผลการวิจัยนี้ไปใช้จะต้องเข้าใจความ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ศึกษาการบรรลุธรรมของพระอริยสาวกในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.2 ศึกษาการบรรลุธรรมของพระเถรีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.3 ศึกษาการบรรลุธรรมของอุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

เอกสารอ้างอิง

- พรทิพย์ พรมาชาติ. (2550). ศึกษาเชิงเปรียบเทียบการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการบรรลุธรรมแบบฉบับปล้นในคำสอนของพระโพธิธรรม. ใน *พุทธศาสนาเถรวาท มหาคัมภีร์ สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระคันธสารภิกขุ. (2551). *เนตติอรรถกถา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอเซ็นเตอร์.
- พระมหาวิสุทธิ์ ธมฺมธีโร. (2558). ศึกษาการกัลยาณมิตรที่มีผลต่อการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). (2548). *วิปัสสนานัย เล่ม 2*. นนทบุรี: ไทยร่มเกล้า.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

**ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ
ในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา***
**AN ANALYTICAL STUDY OF BELIEFS ON GODS (PHRAPHUMI) OF THAI
BUDDHISTS IN KHLONG HAE SUB – DISTRICT
HATYAI DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE**

พระอาทิตย์ อินททติโก

Phar Arthait Inthaphattiko

พระครูวิจิตรศีลาจาร

Phrakhruwichitsilachan

พระณัฐพงษ์ สิริสุนโณ

Phra Natthaphong Sirisuwanno

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

อุทัย เอกสะพัง

Uthai eksaphang

มหาวิทยาลัยทักษิณ

Thaksin University, Thailand

E-mail: lifzing@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับความเชื่อของชาวไทยพุทธที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และ 3) เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่มีความเชื่อเรื่องพระภูมิเจ้าที่ จำนวน 10 ท่าน คัดเลือกแบบเจาะจง โดยใช้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การบูรณาการและสร้างองค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับความเชื่อของชาวไทยพุทธที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) ความเชื่อเรื่องโลกนี้โลกหน้าของชาวไทยพุทธในปัจจุบัน 2) ความ

* Received 13 May 2019; Revised 27 June 2019; Accepted 28 June 2019.

เชื่อเรื่องทำบุญอุทิศผลบุญกุศลไปให้แก่ผู้ล่วงลับ 3) ความเชื่อในไสยศาสตร์ของชาวไทยพุทธในปัจจุบัน และ 4) ความเชื่อในหลักกฎแห่งกรรมของชาวไทยพุทธในปัจจุบัน

2. ความเชื่อพระภูมิเจ้าที่ในตำบลคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา ได้แก่

1) ศรัทธาความเชื่อ 2) ความเชื่อในกฎแห่งกรรม และ 3) หลักการทำบุญ

3. ศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ความเชื่อตามทัศนะพระพุทธศาสนามีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ 1) ทิณฐุกรรม คือ ความเชื่อมีความเห็นตรงตามเหตุผล และ 2) อปายณะ คือ ความเชื่อในการอ่อนน้อมยำเกรง

คำสำคัญ: ความเชื่อ, พระภูมิเจ้าที่, ชาวไทยพุทธ

Abstract

This research study the objectives are as follows: 1) To study the history of Thai Buddhist beliefs on Buddhist teachings. 2) To study the beliefs about the Gods (PHRAPHUMI) of Thai Buddhists in Khlong Hae Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. 3) To study new patterns and knowledge about the beliefs about the Gods (PHRAPHUMI) of Thai Buddhists in Khlong Hae Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. this research was qualitative research from analysis of documents and interviews. Information groups are Thai Buddhists in Klong Hae Subdistrict, Hat Yai District, Songkhla Province, which has a belief in the story of the Gods (PHRAPHUMI) of the number of 10 people selected specifically, using an analytical study process to contribute to the integration and creation of new knowledge.

The research found that:

1. The history of Buddhist belief affected to the principle of Buddhism such as 1) Now Buddhists belief in future world 2) Making merit to a person who pass away 3) Belief in superstition and 4) law of Karma (law of action)

2. The beliefs about the Gods (PHRAPHUMI) of Thai Buddhists in Khlong Hae Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province such as 1) faith 2) law of Karma and 3) merit

3. To study the new forms and knowledge about beliefs about the Gods (PHRAPHUMI), the belief that according to the Buddhist view, there are 2 types: 1) “ThitachuKarma” was believe in reason and 2) “Apajayana” mean believe because look up with great respect

Key words: Beliefs, Gods (PHRAPHUMI), Thai Buddhists.

บทนำ

ความเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานของปัญญาย่อมเป็นความเชื่อที่ถูกต้อง ความเชื่อที่ถูกต้อง ย่อมนำผู้ที่มีความเชื่อให้ทำแต่สิ่งที่ถูกต้อง ส่วนความเชื่อในสิ่งที่ผิดย่อมนำผู้ที่เชื่อให้ปฏิบัติ ในทางที่ผิด ความเชื่อ โดยทั่วไปแล้วจะมีอยู่ตามกลุ่มชนต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งในยุคก่อน พระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่ายุคมืด เช่น ลัทธิที่ถือเอาแผ่นดิน ภูเขา ต้นไม้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ไฟ และธาตุทั้ง 4 เป็นสรณะ ความเชื่อเช่นนี้เป็นความเชื่อที่มืด หมายถึง คนที่มีความเชื่อในสิ่งที่ผิด ๆ เพราะเป็นยุคสมัยที่มนุษย์ชาติยังมี ความรู้น้อยอยู่จึงเป็นความเชื่อที่มีลักษณะไม่ได้ใช้ ปัญญาพิจารณานั้นเอง เห็นได้ว่า “คนที่มีแต่ความเชื่ออย่างเดียวนั้น มักจะเป็นคนที่มีความ ขลาดกลัว กลัวสิ่งต่าง ๆ ที่มองไม่เห็นตัว หรือพิสูจน์ยังไม่ได้” เพราะโดยธรรมชาติของคนที่เกิด มามีก็จะมีความคิดหวาดกลัวหรือหวาดระแวงต่อทุกสิ่งทุกอย่างรอบ ๆ ตัว ทั้งที่ตามองเห็นและ มองไม่เห็น ความกลัวทำให้คนคิดแสวงหาที่พึ่ง เพื่อหวังจะให้สิ่งเหล่านั้นช่วยคุ้มครองตนเอง ยามตื่นและยามนอน ตนเองจะได้อยู่รอดปลอดภัย ยามเป็นเด็กก็จะหวังพึ่งผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็หวัง พึ่งพาผู้ใหญ่ด้วยกันและก็หวังพึ่งเลยไปถึงสิ่งที่ไม่มีตัวตน ผู้คนต่างพากันเคารพ นับถือจน กลายเป็นความเชื่อ ให้ความเคารพบูชาเชื่อถือตาม ๆ กันมาและเรียกสิ่งนั้นว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระอินทร์ พระพรหม เทวดา เป็นต้น สิ่งที่ว่านี้เป็นสิ่งที่ปรากฏในศาสนาพราหมณ์ยกย่อง เคารพ เชื่อและนับถือสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน “คนที่นับถือพระพุทธศาสนาก็ให้ความ เคารพนับถือ เช่น พิธีการต่าง ๆ ทั้งผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา และผู้ที่ศรัทธาในศาสนา พราหมณ์ ในโอกาสที่ทำพิธีทางศาสนาจะมีกิจกรรมทั้งพุทธและพราหมณ์ไปพร้อม ๆ กัน จน กลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีที่แยกกันไม่ออก” (บุญคำ ไชยพรหมวงศา, 2537) สังเกต ได้โดยไม่ยากตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันยาวนานนับเป็นพัน ๆ ปีมาแล้ว

พระภูมิเจ้าที่ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่คนให้ความเคารพนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจให้ ความคุ้มครองแก่ผู้นับถืออย่างหนึ่งที่สืบทอดความเชื่อมาจากศาสนาพราหมณ์ เพราะเชื่อว่า พระภูมิเจ้าที่ คือ เทวดา หรือเทพารักษ์ประจำพื้นที่บนโลกที่ปลูกบ้านสร้างเรือนอันเป็นเคหะสถานที่อยู่อาศัยหรือใช้เป็น ที่ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ การตั้งศาล พระภูมิซึ่งเป็นสิ่งสถิตยของพระภูมิเจ้าที่เป็นประเพณีของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ที่นับถือบูชา พระเจ้าจะต้องตั้งศาลพระเจ้าไว้เป็นที่สำหรับเคารพบูชา บ้านเรือนของคนไทยพุทธในตำบล คลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่จึงถือธรรมเนียมว่า “บ้านจะต้องมีศาล พระภูมิ เพราะถือว่า พระภูมิเป็นเจ้าที่เจ้าทาง ดังนั้น เมื่อปลูกเรือนเสร็จ จึงมักจะมีการพิธีการศาล พระภูมิ เพราะคนไทยเชื่อต่อไปว่า พระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นเทวดา ผู้คุ้มครองป้องกันรักษา ผู้คนที่อาศัยอยู่ในบ้านในเรือนให้มีความเป็นอยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้และมีความเจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้าในชีวิตการทำงานมีความคลาดแคล้ว ปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงได้” (บุญมี แพนแก้ว, 2547) ฉะนั้น มนุษย์จึงยังให้ความเคารพบูชาด้วยการ เช่น สรวงบูชาจาก เจ้าของบ้านเป็นการตอบแทน จึงจะได้รับความคุ้มครองด้วยดี ถ้าหากเจ้าของบ้านทำในสิ่ง

ตรงกันข้าม พระภูมิอาจจะให้โทษได้ทำให้เกิดทุกข์ภัยไข้เจ็บต่าง ๆ วิญญาณของเจ้าที่เจ้าทาง ตั้งแต่ชั้นบรรพบุรุษ และชั้นรุ่นต่อ ๆ มา ที่ตัวได้ตายไปแล้วแต่วิญญาณยังไม่ได้ไปเกิดหรือ ปฏิสนธิในภพนั้น ซึ่งอาจยังรวมกันวนเวียนอยู่ในอาณาเขตบริเวณที่ดินที่ตนมาปลูก บ้านอยู่ ได้ มีสถานที่พักสถิต และเพื่อให้เทพบางองค์ บางระดับที่เป็นบริวารของท้าวโลกบาลทั้ง 4 คือ ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ ท้าวกุเวรหรือท้าวเวสสุวัณ ซึ่งสถูกรูปกายทิพย์มาดูแล ความเป็นอยู่ของมวลมนุษย์แทนท้าวโลกบาลทั้ง 4 ได้มีที่พักเมื่อผ่านมา ณ บริเวณที่ที่ตนปลูก บ้านอยู่ จึงได้คิดจัดตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ คือ “บริเวณหรือสถานที่ที่เทพารักษ์ประจำบ้านสถิต ขึ้นซึ่งมีอิทธิพลและ ศักดิ์สิทธิ์มากกว่าศาลเจ้าประจำเรือนอีกชั้นหนึ่งเพื่อไว้บูชา เช่น สรรวงให้ช่วย ปกปักษ์รักษา คุ่มครอง บำรุง ส่งเสริมให้บ้านให้ชีวิตของเจ้าบ้านตลอดถึงลูกหลานที่เข้ามาอยู่ อาศัย ปราศจากภัยอันตรายอยู่เย็น เป็นสุขเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป” (พญดาจารย์วิพุทธโยคะ และ พรหมณ์เผ่ามเหศักดิ์, 2547)

สิ่งที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้น จึงเป็นที่มาของปัญหาที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจใคร่ที่จะ ศึกษาให้ลึกซึ้งถึงความหมายว่า พระภูมิเจ้าที่ คือ ใคร มีลักษณะเป็นอย่างไร มีกี่ประเภท มีความสำคัญ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยพุทธในตำบล คลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และสังคมปัจจุบันอย่างไร ชาวไทยพุทธในปัจจุบันควรปฏิบัติตนอย่างไรต่อพระ ภูมิเจ้าที่ให้ถูกต้องตรงกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้อยู่ในกรอบของ งานวิจัยนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับความเชื่อของชาวไทยพุทธที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบล คลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของ การวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

- 1.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล (Key Information) การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาข้อมูล ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัด

สงขลา โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่มีความเชื่อเรื่องพระภูมิเจ้าที่จำนวน 10 ท่าน

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ คือ วรรณกรรม เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 ด้านสถานที่ คือ ชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์
3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง
4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิธีการวิจัยทางปรัชญาแบบวิภาษวิธี (dialectic method) และแบบมีการหาเหตุผลด้วยการใช้วิจารณ์ญาณ (discursive method) ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยและวิจารณ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับความเชื่อของชาวไทยพุทธที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนา พบว่า ความเชื่อของพระพุทธศาสนาสามารถสรุปความเชื่อได้ ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องโลกนี้โลกหน้าของชาวไทยพุทธในปัจจุบัน แนวความคิดเกี่ยวกับโลกนี้และโลกหน้านั้น สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่มีต่อพระภูมิเจ้าที่หรือเหล่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายของผู้คนในสังคมไทย กล่าวคือ เชื่อว่าพระภูมิเจ้าที่ คือ เทวดาที่ได้กระทำความดีไว้ในชาติที่เกิดเป็นมนุษย์ ชาวไทยพุทธจึงมีความเชื่อว่า ตายแล้วไม่สูญ เมื่อตายแล้วก็ต้องเกิดอีกตามกรรมดีและกรรมชั่วที่ตนเองทำเอาไว้ ดังนั้นชาวไทยพุทธมีความเชื่อถูกต้องตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา แต่การปฏิบัติต่อความเชื่อดังกล่าวยังขัดแย้งกัน เช่น เชื่อว่าคนตายและเกิดเพราะกรรมของคนที่ทำไว้ แต่ตนกลับไปบนบานอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ความเชื่อเรื่องโลกนี้โลกหน้าของมวลมนุษยชนนั้น เป็นไปในลักษณะหวังผลที่ดีเพื่อตนสามารถให้ความสุขแก่ตนได้ทั้งโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งมนุษย์อาจลืมไปว่า การบูชาพระภูมิเจ้าที่หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ในความหมายที่แท้จริงหรือถูกต้องตรงตามพระพุทธดำรัสนั้น คือ อย่างไรแน่นอน

2. ความเชื่อเรื่องทำบุญอุทิศผลบุญกุศลไปให้แก่ผู้ล่วงลับ การบำเพ็ญกุศลนี้นับว่าเป็นการอนุวัตรตามประเพณีเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ซึ่งปฏิบัติ สืบต่อกันมาโดยทั่วไป ถือว่า เป็นการประกาศคุณความดีของบุคคลทั้ง 2 ฝ่าย ที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน กล่าวคือ ท่านผู้

ล่องลับไปแล้วและท่านที่ยังดำรงชีวิตอยู่และมาเป็นเจ้าภาพ การระลึกถึงอุทิศส่วนกุศลตาม ประเพณีนิยมที่ได้สืบกันมาในสังคมและตามหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา เป็นการประกาศ ถึงความดี เป็นผู้มีกตัญญูกตเวทิตาธรรม และพยายามแสดงตอบแทนในเมื่อไม่สามารถจะ กระทำได้ด้วยประการอื่น เพราะผู้มีพระคุณได้ล่องลับไปแล้ว ก็กระทำโดยวิธีการอุทิศ กุศลตาม ประเพณีนิยมที่ต้องด้วยหลักพระพุทธศาสนา

3. ความเชื่อในไสยศาสตร์ของชาวไทยพุทธในปัจจุบัน ความเชื่อในเรื่องไสย ศาสตร์นี้ ชาวไทยพุทธก็มีความเชื่อที่เนื่องมาจากความเชื่อในสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่พากันเคารพ บูชาในอดีต เช่น แม่น้ำ ภูเขา ต้นไม้ เป็นต้น ดังนั้น ในเวลาที่มวลมนุษย์ ไม่มีความมั่นคงทาง จิตใจเพราะมีความหวั่นเกรงต่อสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่น่าหวั่นกลัวทำให้เกิดความไม่ มั่นใจ ความรู้สึกที่ต้องเสี่ยงอันตรายทำให้เกิดความหวั่นใจและเมื่อถึงเวลาเช่นนั้น มนุษย์แต่ละคนก็ จะหันหน้าเข้าสู่วิถีทางที่จะทำให้ความเกรงกลัวและความหวาดหวั่นใจนั้นลดน้อยลงหรือจาง หายไป สถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางจิตใจนี้มีได้นานาประการ พิธีกรรมก็ดี ไสย ศาสตร์ก็ดี การบนบานศาลกล่าวก็ดี การไปหาหมอตุ๊กดี ล้วนเป็นวิธีการที่มวลมนุษย์ใช้เพื่อทำ ให้เกิดความสบายใจขึ้น เพื่อให้มีความมั่นใจว่าจะสามารถควบคุมสถานการณ์ที่ทาลายขวัญ และกำลังใจนั้นได้

4. ความเชื่อในหลักกฎแห่งกรรมของชาวไทยพุทธในปัจจุบัน ชาวไทยพุทธ จากอดีตจวบจนปัจจุบันล้วนมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้ กล่าวคือ เรื่องกรรม อยู่มาก กล่าวคือ ชาวไทยพุทธมีความเชื่อว่า ใครได้ดีมีสุข เป็นพระราชา เป็นเทวดาได้นั้น เป็นผลที่เกิดจากการ กระทำกรรมดี เช่น การทำบุญ ทำทาน เป็นต้น ซึ่งจากความเชื่อดังกล่าวนี้อาจจะทำให้ชาวไทย พุทธในปัจจุบันมีความเชื่อในเรื่องกรรมหรือกฎแห่งกรรมอย่างมั่นคงถูกต้องตามหลัก พระพุทธศาสนา แต่ทว่ากลับมีความคิดแนวทางแห่งการกระทำผิดเป็นจากความเชื่อเรื่องนี้อยู่ มาก ซึ่งการกระทำที่ผิดหลักคำสอน แม้ว่าจะมีความเชื่อในเรื่องเหล่านี้ถูกต้องเพียงใดก็ตาม ทั้งนี้ก็ เพราะพระพุทธศาสนามีหลักให้มนุษย์เชื่อถือในกฎแห่งกรรม และหลักสังสารวัฏ คือ การเวียนว่ายตายเกิด และถือว่ามนุษย์ทุกคนล้วนเกิด แก่ เจ็บ และตายมาแล้วทั้งสิ้น นับชาติ ไม่ถ้วน และเกิดในภพภูมิที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ตามกฎแห่งกรรมที่ได้กระทำไว้ทั้งดีและชั่ว ด้วย สังสารวัฏ คือ ภพที่เวียนเกิดเวียนตาย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธใน ตำบลคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา พบว่า ความเชื่อของชาวไทยพุทธในตำบล คลองแห สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ศรัทธาความเชื่อชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัด สงขลา ศรัทธา คือ ความเชื่อมั่น ความมั่นใจต่อสิ่งที่ตนเคารพนับถือ ในทางพระพุทธศาสนาถือ ว่า ศรัทธา มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) กัมมสัทธา เชื่อกรรม คือ กิจการงานที่บุคคลทำว่า ทำดีก็ ให้ผลดี ทำชั่วก็ ให้ผลชั่ว 2) วิปากสัทธา เชื่อวิบาก คือ เชื่อผลที่สุกมาจากกรรม เช่น ผลที่ดีก็

สุกมาจากรรมที่ดี ผลที่ชั่วก็สุกมาจากรรมที่ชั่วเป็นต้น 3) กัมมัสสกตาสัทธา ความเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตน หมายความว่า ทั้งเหตุ ทั้งผล รวมลงที่คน เมื่อคนทำเหตุ คือ กรรมดี ก็ผลิตผลดีกรรมและผลที่ดีก็รวมลงอยู่ที่บุคคล เมื่อบุคคลทำกรรมที่ชั่ว ผลิตผลที่ชั่ว เหตุผลที่ชั่ว ก็รวมลงที่บุคคล จึงเรียกว่า กัมมัสสกตา และ 4) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อมั่นในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือ เชื่อพระปัญญาของพระองค์ มั่นใจในพระองค์ว่าพระองค์ได้ตรัสรู้สัจธรรมจริง 1 ศรัทธาเป็นหนึ่งในอินทรีย์ 5 ประกอบด้วย ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา 2 ที่เป็นองค์ประกอบของการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดปัญญา รู้แจ้งทุกข์ รู้แจ้งโลก ประหารกิเลสได้ อินทรีย์ 5 นี้ ต้องมีประกอบกันไปด้วยกัน โดยมีสติเป็นแกนกลาง แต่ว่าศรัทธากับปัญญาต้องมีส่วนกัน ต้องพอดีกันและวิริยะกับสมาธิ ก็ต้องเสมอกันพอดีกัน กล่าวคือ ปริมาณของศรัทธากับปัญญาต้องเสมอกัน ศรัทธาในพุทธปรัชญานั้น จะต้องมีความรู้มากำกับไว้ด้วยเสมอ ในที่ใดได้กล่าวถึงศรัทธาเป็นเบื้องต้นแล้วจะต้องกล่าวถึงปัญญากำกับไว้ด้วย จึงเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยเหตุผล เพื่อความเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลายและเพื่อการเกิดขึ้นแห่งปัญญา

2. ความเชื่อในกฎแห่งกรรมของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เนื่องจากคำสอนเรื่องกรรมเป็นคำสอนที่ละเอียดลึกซึ้ง สลับซับซ้อนยากที่คนธรรมดาสามัญจะเข้าใจอย่างถ่องแท้ได้ การที่จะทำความเข้าใจเรื่องกรรมในเบื้องต้นนั้นจะต้องสืบสาวลงไป โดยเริ่มตั้งแต่กิเลสเป็นเหตุให้เกิดกรรมจนถึงวิบากอันเป็นผลที่ได้รับ การที่คนเราเกิดมาแตกต่างกันก็ เพราะผลกรรมที่ทำไว้ในอดีตไม่เหมือนกัน ผลแห่งกรรมที่ทำลงไปแล้วแก้ไขไม่ได้ แต่เราสามารถควบคุมผลกรรมใหม่ให้เกิดตามความต้องการได้ด้วยการเลือกทำแต่กรรมดีและการทำความดีเพิ่มเติม เสมอนั้นอาจช่วยให้กรรมเก่าลดหย่อนลงได้อีกประการหนึ่ง ความเป็นไปของชีวิตแต่ละคนที่จะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงนั้นขึ้นอยู่กับกรรม คือ การกระทำของตนเอง เรื่องวิญญูสงสาร และกรรมนี้เป็นของต้องมีความเชื่อ เพราะเป็นของที่น่าเชื่อ กว่าความเชื่ออีกหลายอย่างที่ล้าแล้วเป็นความเชื่อ ที่มลาย ไม่สามารถช่วยเราให้พ้นทุกข์และประสบกับความสุขที่แท้จริงได้

3. หลักการทำบุญของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในระดับการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับการทำบุญของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นไปในลักษณะนับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถเป็นที่พึ่งทางใจ และอยู่ในกรอบจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่ทำให้ชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีธรรมะประจำใจระดับหนึ่ง ได้แก่ “ความเมตตา กรุณา ความเอื้ออารี การไม่ลักขโมย การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต และรู้จักทำบุญทำทานขัดเขลาตัวเองให้เป็นคนดี นับได้ว่าเป็นวิถีของคนเจริญแล้วในอดีต แต่ได้แปรเปลี่ยนไปมากในปัจจุบัน” ในปัจจุบันจัดเป็นการทำบุญประเภท “อามิสบูชา” ซึ่งก็เป็นการทำความดีอย่างหนึ่ง แต่ก็ควรทำด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องให้ตรงกับสภาวะของบุญนั้น จะได้เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วย ปัญญาซึ่งจะพาเดินหน้าในบุญที่สูงขึ้นไป

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่าพระภูมิเจ้าที่ความเชื่อตามทัศนะพระพุทธศาสนามีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ 1) ทิณฐุกรรม คือความเชื่อมีความเห็นตรงตามเหตุผลและ 2) อปายณะ คือ ความเชื่อในการอ่อนน้อมยำเกรง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง ศักยวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบประเด็นสำคัญสามารถนำมาอภิปรายผล คือ การเคารพบูชาหรือความเชื่อต่อพระภูมิเจ้าที่ ชาวไทยพุทธจำต้องยึดหลักข้อเทวดานุสติ ซึ่งพระพุทธศาสนาสอนเรื่องนี้ไว้ เพื่อให้มวลมนุษยชาติมีความเชื่อมั่นในการการกระทำกรรมดี และเพื่อให้พิจารณาเห็นคุณธรรมและการประพฤติปฏิบัติตนที่สามารถทำตนให้เป็นเทวดาได้ เช่นเดียวกับเทวดาที่ตนเคารพนั้น อย่างไรก็ตาม เทวดาหรือพระภูมิเจ้าที่ หากไม่ได้บรรลุนิพพานอะไร ๆ ก็ถือว่ายังมีกิเลส มีการเกิด และตายเช่นเดียวกัน เทวดาและมนุษย์จึงเท่ากันเสมอกันโดยสภาพธรรม เสมอกันโดยความเป็นไปของกฎสามัญลักษณ์

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับความเชื่อของชาวไทยพุทธที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ ทองแดง พุทธเกตุ ได้ศึกษาเรื่องหลักธรรมและความเชื่อที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังพุทธสถานของวัด ในจังหวัดอุบลราชธานี (ทองแดง พุทธเกตุ, 2550) กล่าวว่า เรื่องพุทธประวัติตามความเชื่อว่า พระพุทธเจ้ามีจริงและได้ทราบถึงประวัติตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรม และดับขันธปรินิพพาน และเรื่องพระเจ้าสิบชาติเชื่อว่า กรรม ผลของกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม และเรื่องพระมาลัยมีความเชื่อว่า สวรรค์ นรก มีจริง ทำกรรมชั่วตายแล้วไปตกนรก ทำกรรมดี แล้วขึ้นสวรรค์ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มนุษย์จะได้ดีเป็นคนดี และได้ชั่วเป็นคนชั่ว เพราะกรรม คือการกระทำของตนที่มีเจตนาให้เป็นเช่นนั้น ความเชื่อเกี่ยวกับผี คือ ผู้ที่มีอำนาจเร้นลับที่ไม่มีใครบอกได้ว่ามันมีรูปร่างลักษณะเป็นอย่างไร เช่น ผีป่า ผีไร่ ผีถน ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษที่ตายไป และมีวิญญาณที่อาจจะเที่ยวเตร่เตรเร่ร้อน ความเชื่อในเรื่องของดวงชะตาชีวิต คือ เกี่ยวกับคนที่เกิดในวัน เดือน ปีย่อมมีชีวิตที่แตกต่างกันไป ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ หรือจิตวิญญาณ คือ คนเกิดมามีร่างกายและจิตใจ ผสมกันอยู่ เรียกว่า “ขวัญ” คือ จิตวิญญาณคน คือ ร่างกาย จึงเป็นอุทาหรณ์ว่า ไม่ให้คนทำบาปให้ทำ แต่ความดีประพฤติดีและมีศีลธรรม ซึ่งจิตรกรรมฝาผนังเป็นสื่อให้เห็นชัดเจนตามพุทธสถานของวัดในจังหวัดอุบลราชธานี

2. ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานของ ธนาภิต ธนิกกุล ได้ศึกษาเรื่องประเพณี พิธีมงคล และวันสำคัญของ

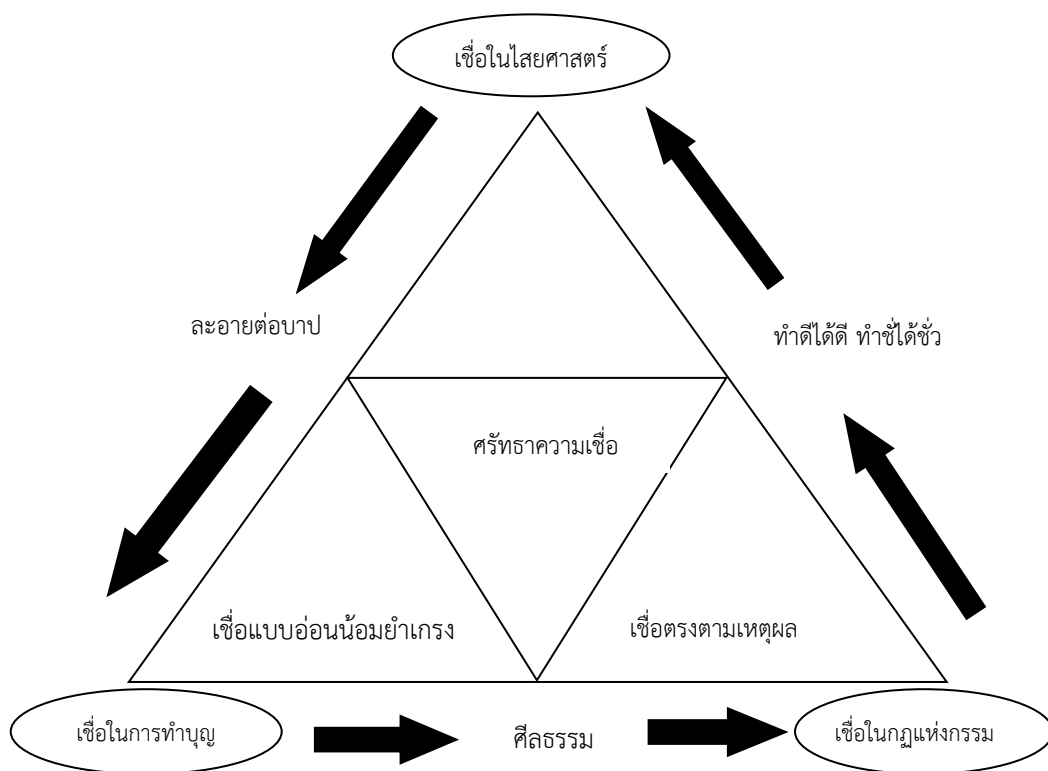

ไทย (ธนาภิต ธนิกกุล, 2539) กล่าวว่า ตามธรรมเนียมไทย บ้านทุกหลังจะต้องมีศาลพระภูมิ หลังจากทำพิธีปลูกเรือนเสร็จ ก็จะทำพิธียกศาลพระภูมิด้วย ทั้งนี้ก็เพราะถือกันว่า “พระภูมิ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้าน เป็นเทวาอารักษ์ผู้คอยปกป้องรักษาคนในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรือง แคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง โดยผู้เป็นเจ้าของบ้านจะต้องทำการเช่น สรงบูชาด้วยความเคารพ พระภูมิจึงจะให้ความคุ้มครอง แต่หากกระทำในสิ่งตรงกันข้าม คือ ไม่ให้ความเคารพและเช่นสรงบูชา พระภูมิก็อาจจะให้โทษ โดยบันดาลให้เกิดทุกข์ภัยได้เช่นกัน”

3. รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานที่ศึกษาใกล้เคียงกัน คือ งานของ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) ได้ศึกษาเรื่อง หลักพระพุทธศาสนา (สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน), 2536) กล่าวว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า เครื่องชัฏนำอันดับแรกให้เกิดไตรสรณคม หรือเป็นพุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระพุทธศาสนา คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในใจ 2 อย่าง ได้แก่ ศรัทธา และปสาทะ ศรัทธา แปลว่า ความเชื่อ ปสาทะ แปลว่า ความเลื่อมใส ศรัทธาที่ไม่ถูกต้องอาจเป็นอันตรายแก่การนับถือพระพุทธศาสนา เมื่อศรัทธาไม่ถูกต้อง ปสาทะ ก็ไม่ถูกต้องเหมือนกัน ความศรัทธาหรือความเชื่อ อย่างต้อง ได้แก่ 1) เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง 2) เชื่อว่าบุญบาปมีจริง 3) เชื่อว่าผลของบุญบาปมีจริง และ 4) เชื่อว่าบุญบาปที่ตนทำ

องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สรุปได้ว่า ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า กรรมเท่านั้นที่สามารถให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่ตนผู้กระทำ ด้วยตนเองได้ มิใช่ได้มาโดยการอ้อนวอน คำว่าศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยสรุป คือ ความเชื่อที่เกิดจากปัญญา เชื่อในเรื่องการกระทำความดี เชื่อว่าความสุข และความทุกข์ มวลมนุษย์มี ความสามารถที่จะเสกสรรปั้นแต่งและแก้ไขได้ด้วยตนเอง และหากความเชื่อใด ๆ ของชาวไทยพุทธ นอกเหนือไปจากความเชื่อในเรื่องกรรม ผลของกรรม ทุกคนมีกรรม และเชื่อในพระปัญญาของ พระพุทธเจ้า ทั้ง 4 ประเภทนี้ ความเชื่อเหล่านั้นถือว่า ผิดไม่ถูกต้อง จำต้องละทิ้งเสีย ฉะนั้น กล่าวได้ว่า การดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ต้องประกอบด้วย ศรัทธา ความเชื่อและปัญญา กล่าวคือ ใช้ศรัทธาเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการกระทำต่าง ๆ และใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติของตนตามแนวพระพุทธศาสนา แม้ว่าศรัทธาพระพุทธศาสนาจะถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะนำไปสู่ปัญญา ความรู้แจ้ง เห็นจริงได้ก็ตาม แต่พระพุทธศาสนาก็มิได้ต้องการให้มวลมนุษย์หยุดอยู่เพียงแค่นี้ มวลมนุษย์จำต้องอาศัยศรัทธานั้นแหละเพื่อก้าว

ไปสู่ปัญญา เมื่อเกิดปัญญาแล้ว ศรัทธาก็ไม่มีอติพลใด ๆ ต่อการดำเนินชีวิตอีกเลย แต่ปัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความเพียรพยายามที่มั่นคง อันถูกต้องตามหลักศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะอาศัยแค่ศรัทธาโดยไม่มีปัญญาประกอบจัดเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตทุก ๆ ด้าน ทั้งชีวิตส่วนตัวและส่วนรวมในสังคม

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สรุปได้ว่า การที่ชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ศรัทธาความเชื่อมั่นต่ออำนาจอิทธิปาฏิหาริย์ของพระภูมิเจ้าที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายนั้น มีสาเหตุมาจากความอยาก ความต้องการในสิ่งที่น่าปรารถนาน่าพอใจ อยากหลีกเลี่ยงความทุกข์ ความยากลำบาก กล่าวคือ อยากหนีความทุกข์ไปหาความสุข แต่วิธีการปฏิบัติเพื่อหนีความทุกข์ไปหาความสุขนั้นก็ยังมีผิดหลัก พระพุทธศาสนาอยู่ดี กล่าวคืออยากร้ายรวยเอาแต่อ่อนหวาน ไม่มีความเพียรพยายามตามหลักอิทธิบาท 4 แล้วความปรารถนาเพื่อให้เกิดความร่ำรวยนั้นจะสำเร็จได้หรือ ดังนั้น ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทยปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด เพราะพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่องกรรม คือ การกระทำของตนเอง ตนทำดีก็ดี ตนทำชั่ว ตนก็ต้องได้รับผลของกรรมชั่วนั้น ไม่มีใครหลีกเลี่ยงกรรมของตนที่ก่อไว้ได้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สรุปได้ว่า จากองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เห็นได้ว่า ศรัทธาและความเชื่อ ทำให้สภาพจิตที่ยึดเหนี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเหนียวแน่นด้วยความมั่นใจว่าเมื่อมีสิ่งนั้นอยู่ในชีวิต จะทำให้การดำเนินชีวิตนั้นมีความสำเร็จหรือความสุขจะเกิดขึ้นใน ชีวิตของคนแต่ละคนจึงต้องมีศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออาจจะมีศรัทธาต่อหลาย ๆ สิ่ง อันนี้ก็แล้วแต่ทัศนคติที่ถูกบ่มเพาะมากับกาลเวลา การใช้ความเชื่อและความศรัทธาเพื่อสร้างพลังใจอันเป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนชีวิต ไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานหรืออุดมคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ความศรัทธาได้หลายรูปแบบ เช่น มีศรัทธาในองค์ศาสดาของแต่ละศาสนา มีศรัทธาในองค์กรของศาสนา มีศรัทธาในพิธีกรรม หรือมีศรัทธาในสิ่งสูงสุดของศาสนานั้น คือ เชื่อว่าสิ่งนั้นที่เชื่อจะสามารถปกป้องคุ้มครอง จากทุกข์โศกโรคภัยได้หรือส่งเสริมให้ตนเองได้รับ และสิ่งที่ปรารถนาให้มีความสมหวัง หรือช่วยให้สิ่งที่ตนกระทำอยู่ประสบความสำเร็จ ส่วนในเรื่องของความศรัทธา เป็นทั้งวิถีทางและเป็นปัจจัยเสริมของชีวิต ศรัทธาที่เป็นวิถีจะบอกชัดเจนว่าต้องทำอะไรบ้าง อะไรถูก อะไรผิด ต้องมีศรัทธาอย่างไร ส่วนเรื่องที่ต้องจัดการหรือแสวงหาเอาเอง เช่น ความศรัทธาในทางไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์ที่คอยเติมความเชื่อมั่นโดยไม่สนใจว่าสิ่งที่เชื่อนั้นจะช่วยเสริมมากน้อยแค่ไหน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ส่งเสริมให้ชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ใช้ปัญญามากกว่าศรัทธาในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน พยายามชี้แนะถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาว่า มีหลักแห่งการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือตนเอง และทุกอย่างหากอยากได้ต้องลงมือปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม รู้จักความพอดีแห่งสภาวะความเป็นอยู่ของตน ไม่ควรฟุ้งหรือดิ้นรนต้องการใน สิ่งที่เกิดความจำเป็น

1.2 รัฐบาลไม่ควรมอมเมาประชาชนด้วยวิธีการต่าง ๆ จนเกินไป เช่น ออกสลากกินแบ่ง รัฐบาล เป็นต้น เพราะถือว่าผิดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างมาก เมื่อประชาชนเกิดความหลง มัวเมาในเรื่องดังกล่าวแล้ว ก็จะเกิดภาวะหลงตน กล่าวคือ ไม่ยอมลงมือทำการงาน หวังเพียงโชค ลาภต่าง ๆ เป็นคนเกียจคร้าน ฉะนั้นหากรัฐบาลมีความปรารถนาดีต่อความเจริญทางกายและใจของ ประชาชนอย่างจริงจังแล้ว แม้ว่าการออกหวยบนดินหรืออะไรก็ตามที่รัฐบาลได้จัดทำขึ้นนั้น ควรอยู่ในขอบเขตที่จำกัด กล่าวคือ รัฐบาลต้องมีนโยบายในเรื่องนี้อย่างจริงจัง เช่น ใ้รกฎรางวัลที่ 1 เป็นต้น

1.3 เข้าไปดูแลและแนะนำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนทั่วไปว่าวิธีปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีสวดภาณยักษ์ สวดนพเคราะห์ และพิธีปฏิบัติต่อพระภูมิเจ้าที่ที่ถูกต้องเป็นอย่างไร และจะได้อะไรที่มีใช้วัตถุสิ่งของ หลังจากการประกอบพิธีกรรม เหล่านั้นโดยให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่แท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาความเชื่อของชาวไทยพุทธตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ศึกษากรณีมงคลพิธีของชาวพุทธ

2.2 การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ฤกษ์ยาม” ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

ทองแดง พุทธเกตุ. (2550). *หลักธรรมและความเชื่อที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังพุทธสถานของวัดในจังหวัดอุบลราชธานี*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี: อุบลราชธานี.

ธนาภิต ธนิกกุล. (2539). *ประเพณีพิธีมงคล และวันสำคัญของไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปรีามิต.

บุญคำ ไซยพรหมวงศา. (2537). *ตำนานและประเพณีชาวบ้าน*. กรุงเทพมหานคร: แอ่งต้นนาตอง นาล แปรส.

บุญมี แท่นแก้ว. (2547). *ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียน สโตร์.

พญดาจารย์วิสุทธิโยคะ และพราหมณ์เผ่ามเหศักดิ์. (2547). *หลักการปลูกบ้านและการตั้งศาลต่าง ๆ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลานอโศก เพรส กรุ๊ป.

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). (2536). *หลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กับคัมภีร์โยคสูตร*

A COMPARATIVE STUDY OF THE MEDITATION IN THERAVADA BUDDHIST SCRIPTURE AND YOGA SUTRA SCRIPTURE

พระวิชณ อรุโณ

Phra Wisanu Anuro

พระครูโกศลธรรณกิจ

Phrakrukosolattakit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

อุทัย เอกสะพัง

Uthai eksaphang

มหาวิทยาลัยทักษิณ

Thaksin University, Thailand

E-mail: umi1589@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับสมาธิคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และคัมภีร์โยคสูตร 2) เพื่อศึกษาการเกิดสมาธิของคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และคัมภีร์โยคสูตร 3) เพื่อวิเคราะห์ (SWOT) ผลจากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์โยคสูตร และ 4) เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์โยคสูตร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แล้วนำมาเรียบเรียงบรรยายเป็นเชิงพรรณนาเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแก้ไขตามคำแนะนำ โดยใช้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การบูรณาการและสร้างองค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

1. คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาธุระ วิธีคือ ผีกสมาธิ ทำให้จิตจดจ่ออยู่ในอารมณ์หรือการตั้งมั่นแห่งจิต และคัมภีร์โยคสูตร เป็นการปฏิบัติโยคสูตร วิธีคือ การปฏิบัติอัสถาภาวนา คือ ยมะ นิยมะ อาสนะ ปราณายามะ ปรัทยาหาระ ธารณายานะ และสมาธิปรัชญาคำสอนเรื่องโยคะ

* Received 13 May 2019; Revised 27 June 2019; Accepted 29 June 2019.

2. การเจริญสมาธิตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเรียกว่า “กรรมฐาน” หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำงานของจิตให้จิตสงบอยู่ที่ใดที่หนึ่งให้แน่วแน่ แบ่งออกเป็น 2 หลัก คือ การเจริญสมถกรรมฐาน และการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน และการเจริญสมาธิตามคัมภีร์โยคสูตร เรียกว่า “โยคะ” หมายถึง การหยุด พงฺกตติ หรือหยุดความเคลื่อนไหวของจิต แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สัมปรัชญาณุต และอสังกัปปญาณุต

3. ผลจากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ นำมาซึ่งความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจช่วยให้จิตสงบดับความทุกข์ต่าง ๆ ช่วยให้จิตใจสะอาดและมีสติปราโมทย์ ส่วนสมาธิในคัมภีร์โยคสูตร คือ ช่วยควบคุมความเปลี่ยนแปลง หรือความฟุ้งซ่านของจิตใจ จิตสงบ ช่วยลดอกุศลจิตที่เป็นสาเหตุของความทุกข์

4. รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์โยคสูตร ได้แก่ อานาปานสติ (การกำหนดรู้ลมหายใจเข้าออก) อภิญญา (ปัญญาดับกิเลส) ญาณ (ปัญญา) และนิรอรณ 5 (ใจสงบจากความชั่วของจิต)

คำสำคัญ: สมาธิ, คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, คัมภีร์โยคสูตร

ABSTRACT

This research study the objectives are as follows: 1) to study the history of Theravada Buddhist Scripture and Yoga Sutra Scripture. 2) To study the Meditation of Theravada Buddhist Scripture and Yoga Sutra Scripture. 3) To analyze (SWOT) results from Theravada Buddhist Scripture and Yoga Sutra Scripture. And 4) To study new forms and knowledge from Meditation in Theravada Buddhist Scripture and Yoga Sutra Scripture. this research is a qualitative research by studying from the Theravada Buddhist Scripture that is the “Tripitaka”, commentary, petition, and other scriptures. And unstructured interview form. Then compiled into descriptive to propose experts for examined and corrected suggested by, using an analytical study process to contribute to the integration and creation of new knowledge.

The study found that:

1. Theravada Buddhism Scriptures is a meditation practice “Wipasana Thura”. A method of meditation in the mood or the mental commitment, the Yoga Sutra Scripture, method is the practice of Ashtanga Yoga that is “Yama”, “Niyama”, “Asana”, “Pranayama”, “Parattayahara”, “Tharana”, “Thayara” and Yoga philosophy meditation.

2. Meditation according to Theravada Buddhism is “Kammatharn” means control the mental to uncompromising. There are 2 mains, “Samatha Kammatharn” and “Vipassana Kammatharn”. The meditation according to the Yaga Sutra Scripture called “Yoga” means to stop the deceit or stop the movement of the mental. There are 2 mains, “Sampratchaya” and “Asampratchaya”.

3. The effect of meditation in the Buddhist scriptures is happiness both physical and mental. Helping calm the mind, quench suffering and helping the mind to be clean. Moreover, meditation in the Yoga Sutra Scripture, it helps control change or the mental stress of the mind, calm the mind, and help to reduce the mental evil that is the cause of suffering.

4. Forms and new knowledge from meditation in Theravada Buddhist Scripture and Yoga Sutra Scriptures is “Anapanasati” (determination of breathing in and out), “Aphinya” (Wisdom quenches passion), Yan (Wisdom), and “Niworm 5” (Calm mind from evil).

Keywords: Meditation, Theravada Buddhist Scriptures, Yoga Sutra Scripture

บทนำ

การปฏิบัติสมาธิมีมาตั้งแต่โบราณกาล แต่เดิมนั้นเป็นที่ปฏิบัติกันในหมู่นักบวช ดาบสต่าง ๆ ที่ต้องการจะปลื้กวิเวก หาความสงบทางด้านจิตใจ และมุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น ปัจจุบันนี้ การฝึกสมาธิเริ่มมีบทบาทและมีความสำคัญมากขึ้นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทย และรวมทั้งชาวต่างประเทศที่มีความสนใจในเรื่องของการดูแลสุขภาพกายทั้งร่างกายและจิตใจ ที่เกิดจากความเครียด ความวิตกกังวล เป็นสาเหตุให้จิตฟุ้งซ่าน ความทุกข์กายทุกข์ใจที่เกิดจากปัญหาต่าง ๆ การปฏิบัติสมาธิเป็นหลักสากลที่ไม่ขัดกับคำสอนของศาสนาต่าง ๆ เพราะเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐาน ซึ่งก่อให้เกิดสันติสุขต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องการจะพัฒนาจิตวิญญาณต้องยึดถือปฏิบัติ เมื่อสมาธิเกิดขึ้นเท่านั้น จิตจึงจะสงบ แต่การที่จะให้สมาธิ เกิดก็ต้องมีการฝึกจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนจิตตั้งมั่นแนบแน่นสนิทอยู่ในอารมณ์เดียว หรือความมีอารมณ์เป็นอันเดียวความตั้งมั่น หรือความแน่วแน่นของจิตนี้ที่เรียกว่า “สมาธิ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การทำสมาธิมีประโยชน์ และทำให้ทราบถึงหลักการเบื้องต้นเกี่ยวกับสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท แล้วยังสร้างความสนใจในเชิงลึกเกี่ยวกับสมาธิอีกด้วยประเด็นที่น่าสนใจ คือ สมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความหมายตามรูปศัพท์และตามอรรถะอย่างไร หากสืบค้นเชิง ประวัติศาสตร์จะทราบได้หรือไม่ สมาธิเพ็งมีเมื่อครั้งพุทธกาลหรือไม่ หากมีมาก่อนจะสามารถสืบค้นจน พบว่า สมาธิปรากฏมาตั้งแต่เมื่อใดได้

หรือไม่อย่างไร ประเด็นที่น่าสนใจไม่ได้มีเพียงเท่านี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

สมาธิในพระพุทธศาสนาเทรวาทสามารถจำแนกได้ก็ประเภท หรือก็ระดับ การเข้าใจสมาธิใน พระพุทธศาสนาจะมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หากได้ศึกษาเชื่อมโยงไปสู่หมวดธรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา เช่น นิพพาน ซึ่งเป็นธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุความดีไตรสิกขา ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 ประการ และโพธิปักขิยธรรมซึ่งเป็นธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ เกี่ยวข้องกับสมาธิในลักษณะใดนอกจากนี้ยังมีอีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ สมาธิให้อานิสงส์อะไรบ้าง อย่างไรก็ตามมีการจัดประเภทของสมาธิไว้เพื่อง่ายในการปฏิบัติ เช่น ในพระไตรปิฎกมีลักษณะไม่ซับซ้อนนัก แต่ในอรรถกถาและฎีกาพระสูตรและพระอภิธรรมปิฎกได้อธิบายเชิงวิเคราะห์ถึงประเภทการใช้สมาธิตามจริตของผู้ปฏิบัติไว้หลายประเภท เช่น ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้แบ่งสมาธิออกเป็นหลายประเภท คือ อุปะการสมาธิ และอัปปนาสมาธิ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติ สำหรับอริยชนในพุทธศาสนา และในอรรถกถาพระอภิธรรม ได้กล่าวถึงสมาธิไว้เพื่อการปฏิบัติ โดยเน้นขณิกสมาธิ (สมาธิชั่วขณะ) ในพระไตรปิฎกมิได้กล่าวไว้ เพราะสมาธิประเภทนี้แม้ได้ ฝึกฝนอบรมก็สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ง่ายเช่น การอ่านหนังสือ การเล่นเกม คนทั่วไปอาจใช้ประโยชน์ในการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันให้ได้ผลดีอาจเรียกได้ว่าเป็นจุดตั้งต้นในการเจริญวิปัสสนาก็ได้ เป็นต้น การฝึกสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ใช่เพียงเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันเท่านั้นที่น่าสนใจ แต่สุดท้ายเป้าหมาย คือ เรื่องการบรรลุธรรม (วริยา ชินวรโรณ และคณะ, 2543) ซึ่งเป็นการเข้าสู่ภาวะสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่านิพพาน (วริยา ชินวรโรณ และคณะ, 2543)

ส่วนโยคะเป็นระบบปรัชญาเก่าแก่ของอินเดีย ที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าปรากฏเกิดขึ้นเมื่อใดเชื่อกันว่ามีมาก่อนพุทธกาล แต่คัมภีร์โยคสูตรนี้ (Yoga sutra) ฤาชีปัตถุขลี (Patanjali) ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นบิดาแห่งโยคะ ได้เป็นผู้แต่งรวบรวมขึ้นจากแนวแห่งปรัชญาโยคะที่มีมาก่อนแล้วทำให้ระบบปรัชญาโยคะมีวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้นปรัชญา ฝ่ายโยคะได้อุบัติเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยไหนนับว่าเป็นปัญหาที่ยังไม่กระจ่างชัดพอ แต่ระเบียบแห่งการบริกรรมโยคะพบครั้งแรกในคัมภีร์อุปนิษัท เช่น ไมตรายนีอุปนิษัท (Maitrayaniya Upanis) และโยคะวินทุอุปนิษัท เป็นต้น ต่อมาท่านมหาฤาชีปัตถุขลี เป็นผู้รวบรวมบรรดาวิธีบริกรรมเหล่านั้นให้มีระเบียบเรียบร้อยดีขึ้น แต่นั้นมาหนังสือที่ยึดถือเอาเป็นหลักแห่งนิกายโยคะนี้ ก็คือโยคสูตรของท่านฤาชีปัตถุขลีนั่นเองท่านฤาชีปัตถุขลี เป็นเพียงแต่ผู้วางระเบียบการฝ่ายโยคะ ระเบียบการซึ่งปรากฏอยู่ในสมัยอุปนิษัท ซึ่งมีไมตรายนีอุปนิษัทเป็นอาทีย่อมผดแผกออกไปจากระเบียบการแห่งฤาชีปัตถุขลี กล่าวคือ ตามแนวแห่งอุปนิษัท องค์แห่งโยคะมีอยู่ดังนี้ คือ ปราณายามะ (Pranayama) ปรัตยาหาระ (Pratyahara) ธยานะ (Dhyana) ธารณา (Dharana) ตรรกะ (Tarka) และสมาธิ (Samadhi) ส่วนองค์ตามแนวแห่งโยคสูตร คือ ยมะ (Yama) นิยมะ (Niyama) อาสนะ (Asana) ปราณายามะ

(Pranayama) ปรัตยาหาระ (Pratyahara) ธารณา (Dharana) ฌยานะ (Dhyana) และสมาธิ (Samadhi) ข้อที่สังเกตในระหว่างองค์การทั้ง 2 นี้มีอยู่ว่าท่านฤาษีปัทมชลีได้ตัดตรรกะในฐานะเป็นองค์แห่งโยคะออกเสีย (สวามี สัตยานันทปุรี, 2511) โยคะ แบ่งได้เป็น 2 สาย สายหนึ่งเป็นไปในทางปรัชญา ซึ่งกล่าวถึงสภาพแห่ง บุคคลกับโลก และอีกสายหนึ่ง ได้แก่การบริการซึ่งมีการบังคับการหายใจเป็นแก่นสำคัญ ความจริงการบังคับการหายใจในฐานะเป็นการบริการอันหนึ่งนั้น ย่อมมีแพร่หลายอยู่ในทุก ๆ ศาสนาซึ่งได้อุบัติขึ้นในดินแดนของอินเดีย แต่นิกายโยคะได้เอาใจใส่ในข้อนี้มากกว่านิกายอื่น ๆ อาศัยเหตุการณ์อัน เป็นมาเช่นนี้แหละจึงได้ทำให้นิกายโยคะ กลับลายเปลี่ยนของลึกลับ สำหรับสายตาของมหาชนบางหมู่บางคณะหรือบางคน ซึ่งไม่หยั่งรู้ความจริงแห่งโยคะแม้แต่น้อย หนึ่งโดยอเนกนัยอาทิมิอยู่ เช่น บางคนอ้างว่าโยคะคือการเล่นกลชนิดหนึ่งโยคะ คือ การสะกดใจโยคะ คือ โสยศาสตร์หรือมารยาสาสตร และโยคะ คือ อิทธิฤทธิ์ เป็นต้น (สวามี สัตยานันทปุรี, 2511)

เมื่อทั้งเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเรื่องคัมภีร์โยคสูตรหากนำทั้งสองเรื่องมาศึกษาหาความสนับสนุนสืบต่อย่อมสร้างความน่าสนใจยิ่งขึ้นไปอีก การฝึกสมาธิเกี่ยวข้องกับทั้งวิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย คือ หลักปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากปัญหาดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาแนวคิด และหลักการ ความสำคัญของสมาธิ และวิเคราะห์ความแตกต่างสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับโยคสูตร เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจที่จะนำไปใช้ทั้งต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับสมาธิคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และคัมภีร์โยคสูตร
2. เพื่อศึกษาการเกิดสมาธิของคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และคัมภีร์โยคสูตร
3. เพื่อวิเคราะห์ (SWOT) ผลจากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์โยคสูตร
4. เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และคัมภีร์โยคสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับคัมภีร์โยคสูตร ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล (Key Information) การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อศึกษาข้อมูลสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับคัมภีร์โยคสูตร โดย

คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของพระสงฆ์ที่มีความรู้เรื่องสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับคัมภีร์โยคสูตร จำนวน 5 ท่าน

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬา ลงกรณราชวิทยาลัยปี 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ คือ วรรณคดี หนังสือเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 ด้านสถานที่ คือ วัดในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิธีการวิจัยแบบวิภาษวิธี (dialectic method) และแบบมีการหาเหตุผลด้วยการใช้วิจารณ์ญาณ (discursive method) ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยเชิงวิพากษ์และวิธาน เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับสมาธิคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และคัมภีร์โยคสูตร พบว่า คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาธุระ วิธีคือ ผีอกสมาธิทำให้จิตจดจ่ออยู่ในอารมณ์หรือการตั้งมั่นแห่งจิตในทางกุศลเป็นสมาธิตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ที่เริ่มต้นด้วยสัมมาทิฐิ มีปัญญารู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นสมาธิที่ควรคู่แก่การใช้งาน การแก้ปัญหาชีวิต การบำบัดโรคทางกายจิตและความเจริญก้าวหน้าแห่งสมาธิสู่วิปัสสนาอันเป็นทางแห่งปัญญาสู่การสิ้นสุดแห่งกองทุกข์ และคัมภีร์โยคสูตร เป็นการปฏิบัติโยคสูตร วิธีคือ การปฏิบัติอัสถาภาวนา คือ ยมะนิยมะ อาสนะ ปราณายามะ ปรัทยาหาระ ธารณา ธยานะ และสมาธิปรัชญาคำสอนเรื่องโยคะเป็นการฝึกจิตให้สงบ และบรรลุถึงความหลุดพ้น คือ ไกวัลยะเป็นเป้าหมายสูงสุด

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการเกิดสมาธิของคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และคัมภีร์โยคสูตร พบว่า การเจริญสมาธิตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเรียกว่า “กรรมฐาน” หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำงานของจิตให้จิตสงบอยู่ที่ใดที่หนึ่งให้แน่วแน่ แบ่งออกเป็น 2 หลัก คือ การเจริญสมถะกรรมฐาน และการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน การฝึกสมาธิเป็นการฝึกจิตใจให้มีความเข้มแข็ง และมีพลังสมาธิเป็นจิตระดับสูงของจิตสำนึก (Higher state of consciousness) ซึ่งจะทำให้เกิดการผ่อนคลายความ ตึงเครียดทั้งร่างกายและจิตใจ การฝึกสมาธิมีความสำคัญมากในชีวิตประจำวันช่วยพัฒนาจิตใจทำให้จิตสงบ และมีสมาธิในการทำงาน คำว่าสมาธิมีปรากฏในพระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถา และการเจริญสมาธิตามคัมภีร์โยคสูตร เรียกว่า “โยคะ” หมายถึง การหยุด พงฺกตติ หรือหยุดความเคลื่อนไหวของจิต แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สัมปรัชญาต และอัมปรัชญาต คำสอนที่สำคัญในคัมภีร์โยคสูตรได้

กล่าวถึงหลักการปฏิบัติอัฐางคโยคะ คือ ยมะ นิยมะ อาสนะ ปราณายามะ ปรัตยาหาระ ธารณา ธยานะ และสมาธิหลักการปฏิบัติเหล่านี้เทียบได้กับองค์มรรค 8 ทางพระพุทธศาสนา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ (SWOT) ผลจากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เถรวาทและคัมภีร์โยคสูตร พบว่า ผลจากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ นำมาซึ่งความสุข ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจช่วยให้จิตสงบดับความทุกข์ต่าง ๆ ช่วยให้จิตใจสะอาดและมีปิติ ปราโมทย์ ส่วนสมาธิในคัมภีร์โยคสูตร คือ ช่วยควบคุมความเปลี่ยนแปลง หรือความฟุ้งซ่าน ของจิตใจ จิตสงบ ช่วยลดอกุศลจิตที่เป็นสาเหตุของความทุกข์

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์โยคสูตร พบว่า รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์โยคสูตร ได้แก่ อานาปานสติ (การกำหนดรู้ลมหายใจเข้าออก) อภิญญา (ปัญญาดับกิเลส) ญาณ (ปัญญา) และนิรวณ 5 (ใจสงบจากความชั่วของจิต)

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับคัมภีร์โยคสูตร พบประเด็นสำคัญสามารถนำมาอภิปรายผล คือ

1. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับสมาธิคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และคัมภีร์โยคสูตร ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ พิสิฐ เจริญสุข ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์สมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท (พิสิฐ เจริญสุข, 2534) กล่าวว่า เรื่องสมาธิในพุทธศาสนาเถรวาท การเจริญสมาธินี้เชื่อว่า ได้มีมาตั้งแต่สมัยอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุ แต่หลักฐานทางวรรณคดี พบว่า มีมาตั้งแต่สมัยคัมภีร์พระเวทวรรณคดีของสมัยนี้ ได้แก่ คัมภีร์ สหิตา พราหมณะ อารัณยกะ และอุปนิษัท ซึ่งชี้ว่าชาวอินเดียนพยายามแยกจิตซึ่งเป็นสิ่งถาวรออกจากร่างกายซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ยั่งยืน คือ ร่างกายนี้จะดำรงอยู่ชั่วขณะ ส่วนจิตใจจะคงอยู่ตลอดไป และพร้อมจะไปเกิดใหม่ตามกฎแห่งกรรมอันเป็นสังสารวัฏ การที่ชีวิตจะต้องไปเกิดบ่อย ๆ เช่นนี้ ถือว่าเป็นความทุกข์ ทำให้นักคิดทางศาสนาชาวอินเดียนพยายามหาทางพ้นทุกข์ เริ่มบำเพ็ญตบะเพื่อจะแยกจิตออกจากร่างกาย โดยเน้นการฝึกจิตให้มีสมาธิเป็นประการสำคัญ พระพุทธเจ้าทรงมีความเชื่อเช่นนั้น แต่ไม่ทรงเห็นด้วยกับการแสวงหาความพ้นทุกข์ด้วยวิธีการดังกล่าว ทรงใช้วิธีดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง (มชฌิมา ปฏิปทา) หรืออริยมรรคมีองค์ 8 (อฏฐังคิโก อริยมคโค) รวมลงในไตรสิกขาเป็นศีล สมาธิ ปัญญา สมาธิจึงเป็นแนวทางที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง ในอันที่จะทำให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ส่วนวิธีการที่จะได้มาซึ่งสมาธิ หรือที่เรียกกันทั่วกันว่ามีภูฐานั้น มีอยู่ 2 ประการ คือ สมถกัมมัฏฐานกับวิปัสสนากัมมัฏฐาน สมถกัมมัฏฐานมุ่งผล คือ รูปฌานและอรุณฌาน และความรู้ความสามารถพิเศษที่เรียกว่าอภิญญา ส่วนวิปัสสนากัมมัฏฐานมุ่งผลคือญาณหรือวิชา ซึ่งจะเพ่งตัวกำหนดหรือหยั่งรู้อริยสัจและนำไปสู่การบรรลุมรรคผลในที่สุด อันเป็นการบรรลุ

ความหลุดพ้นจากทุกข์ บรรลุถึงบรมสุขอย่างสมบูรณ์ งานวิจัยเรื่องนี้ ทำให้เราได้เข้าใจถึงความสำคัญของสมาธิในพุทธศาสนา โดยมีขั้นตอนที่พัฒนามาจากความคิดพื้นฐาน ตั้งแต่คัมภีร์สัทธา เป็นต้นมา

2. การเกิดสมาธิของคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และคัมภีร์โยคสูตร ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของสุชาติา ทองมาลัย ได้ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาต่อการบรรลุธรรม (สุชาติา ทองมาลัย, 2561) กล่าวว่า แนวทางการปฏิบัติสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาทั้ง 4 แบบ วิเคราะห์ในแง่ความสัมพันธ์ที่มีผลต่อการบรรลุธรรมได้ว่า มรรควิธีที่1 และมรรควิธีที่2 เป็น มรรควิธีในแนวทางเดียวกันที่ใช้สมถะเป็นบาทในการเจริญวิปัสสนา โดยมีมรรควิธีที่2 เป็นวิปัสสนาที่พิจารณาไตรลักษณ์ตามด้วยความคิดระดับปุถุชนจนเกิดความ ปล่องวางอารมณ์ให้จิตรวมหยุดนิ่งเป็นสมาธิ(สมถะ) แล้วจึงเจริญวิปัสสนาต่อไป มรรควิธีที่3 เป็นส่วนของการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมวิปัสสนาภาวนาจะต้องทำ ควบคู่กันไปกับสมถภาวนาเสมอ เพื่อพิจารณาขั้น5 ด้วยอริยสัจ 4 ด้วยการวนรอบ 3 อาการ 12 โดยแยกกาย สามารถละสังโยชน์และบรรลุธรรมได้ และหากในระหว่างปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเกิดวิปัสสนูปกิเลส 10 ประการขึ้น มรรควิธีที่ 4 เป็นแนวทาง การปฏิบัติเพื่อให้จิตปราศจากความฟุ้งซ่านเหล่านั้น ทำให้สามารถให้กลับเข้าสู่มรรค แห่งการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไปจนบรรลุธรรมได้ การปฏิบัติธรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งบรรลุธรรมนั้น สมถภาวนามีความสำคัญและจำเป็นที่จะละลายไปไม่ได้ เนื่องจากไม่เพียงแต่เป็นจุดเริ่มต้นของการบรรลุธรรมด้วยการทำจิตให้หนึ่งสงบประณีตในฌาน 8 (โลกียฌาน) เพื่อที่จะเป็นบาทต่อยอดไปสู่วิปัสสนาเท่านั้น ในขั้นของวิปัสสนาภาวนา ยังต้องอาศัยความสงบนิ่งในฌาน 8 (โลกุตตรฌาน) เจริญควบคู่ไปกับการเห็นแจ้งในไตรลักษณ์ เพื่อให้กิเลสถูกขจัดไปจนหมดสิ้น บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ในที่สุด

3. วิเคราะห์ (SWOT) ผลจากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์โยคสูตร ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานของ แม่ชีปฐวี บุญล้น ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบบริกรรมภาวนาในการปฏิบัติสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา (แม่ชีปฐวี บุญล้น, 2560) กล่าวว่า การบริกรรมภาวนาแบบสมถภาวนา คือ การพัฒนาจิตให้เกิดความสงบ โดยใช้คำบริกรรม เป็นการเพ่งบัญญัติในอารมณ์กรรมฐาน 40 กอง จนจิตสงบเป็นฌาน ส่วนการบริกรรมภาวนาแบบวิปัสสนาภาวนา คือ การบริกรรมพร้อมขณะน้อมจิตไปรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นกับจิตในปัจจุบันตามความเป็นจริง โดยมีวิปัสสนาภูมิ 6 เป็นอารมณ์เพื่อเกิดญาณรู้แจ้งความจริงแท้ การเปรียบเทียบบริกรรมภาวนาแบบสมถและวิปัสสนามีความเหมือนกันและแตกต่างกัน คือ 1) บริกรรมภาวนา แบบสมถะนั้นเป็นการพัฒนาให้จิตเกิดความสงบ โดยใช้คำบริกรรม ส่วนแบบวิปัสสนานั้นเป็นการน้อมจิตไปรับรู้อารมณ์ปัจจุบัน 2) ประเภทการบริกรรมภาวนาเหมือนกัน 4 อย่างมีสมถปุพพังคมวิปัสสนา เป็นต้น 3) ด้านหลักการ มีทั้งเหมือนกันและต่างกัน คือ สิ่งเหมือนกัน ได้แก่

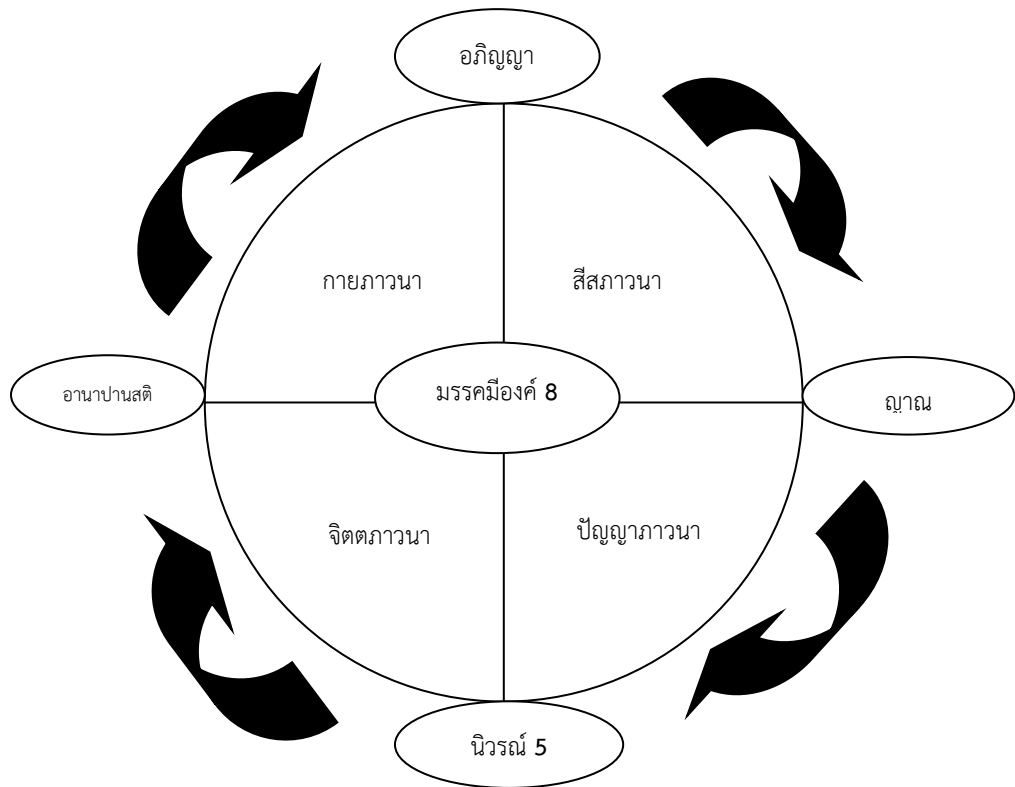

เลือกสถานที่ที่สงบตามป่าไม้ เรือนว่าง เว้นเหตุอันไม่เป็นสัปปายะ และสิ่งต่าง ๆ คือ การ
บริกรรมแบบสมณะต้องมีสติ ศรัทธา สัมปชัญญะ สิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ ได้แก่ นิวรณ์ 5 เป็นต้น ส่วน
แบบวิปัสสนาต้องสำรวมอินทรีย์ ทำอินทรีย์ให้แก่กล้า งดพูดคุย เคลื่อนไหวช้า ๆ กำหนด
ปัจจุบัน สิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ ได้แก่ วิปัสสนูปกิเลส เป็นต้น 4) ด้านองค์ธรรม ต่างกัน คือ
แบบสมณภavana ได้แก่ สติ สมาธิ ฌาน ส่วนแบบวิปัสสนาภavana ได้แก่ สติ สมาธิ และปัญญา
5) ด้านอารมณ์ ต่างกัน คือ แบบสมณะใช้กรรมฐาน 40 กอง ส่วนวิปัสสนา คือ วิปัสสนาภูมิ 6
6) ด้านผล มีเหมือนกันและต่างกัน คือ ที่เหมือนกัน ได้แก่ สมาธิ ฌาน อภิญญา ส่วนที่ต่างกัน
คือ สมาธิที่ได้ในสมถะทั้งขณิกะ อุปจาระ อัปปนาสมาธิ ส่วนวิปัสสนาสมาธิที่ได้เพียงขณิกะ
และอุปจารสมาธิ สมณะได้อารัมมณูปนิชฌาน ส่วนวิปัสสนาได้ลักขณูปนิชฌาน สมณะบรรลุ
อภิญญา 5 เป็นโลกีย์อภิญญา ส่วนวิปัสสนาบรรลุ อภิญญา 6 เป็นทั้งโลกีย์และโลกุตระอภิญญา
 เป็นต้น

4. รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและ
คัมภีร์โยคสูตร ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานที่ศึกษาใกล้เคียง
กัน คือ งานวิจัยของ ประภาสิต ประกอบผล ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณภาพจิตตามแนว
วิปัสสนากรรมฐาน (ประกาศิต ประกอบผล, 2560) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพจิตตามแนว
วิปัสสนากรรมฐานเป็นกระบวนการตามดุจจิต รังจิตให้หยุด นิ่งอยู่กับอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งใน
ปัจจุบัน เพื่อให้จิตนี้เกิดความนิ่ง สงบ มั่นคง เข้มแข็ง มีภูมิต้านทาน ต่อสภาวะการณ์ชั่วร้ายหรือ
เย้ายวนทั้งหลาย และเพื่อให้เกิดการรู้แจ้งในอารมณ์ เข้าใจโลกเข้าใจชีวิตตาม ความเป็นจริง
การพัฒนาคุณภาพจิตด้วยวิธีปฏิบัติกรรมฐานในพระพุทธศาสนาจำแนกได้ 2 ประการ คือ
ประการที่หนึ่ง สมถกรรมฐาน โดยมีอุปกรณ์การปฏิบัติที่ยึดเป็นอารมณ์ 40 ประการ ได้แก่
1) กสิณ 10 ประการ 2) อสุภะ 10 ประการ 3) อนุสติ 10 ประการ 4) พรหมวิหาร 4 ประการ
5) อาหารปฏิกุศล สัณญะ 6) จตุธาตุวัตถุสถาน และ 7) อรูปธรรม 4 ประการ โดยการนำอิริยาบถ
4 มาใช้ปฏิบัติกำกับด้วยลมหายใจ เพื่อการพัฒนาจิตให้เป็นสมาธิและเกิดฌาน ประการที่สอง
วิปัสสนากรรมฐาน เพื่อให้เกิด ปัญญาญาณ รู้แจ้งเห็นจริงในสรรพสิ่ง คลายการยึดติด หมดล้น
ปัญหา จิตใจสะอาด สว่าง สงบ พบความสุขนิรันดร์

องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากวัตรอุประสงค์ข้อที่ 1 สรุปได้ว่า สมาธิตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง การมีจิตตั้งมั่นในอารมณ์เดียว ในทางกุศลเป็นสมาธิตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ที่เริ่มต้นด้วยสัมมาทิฐิ มีปัญญารู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นสมาธิที่ควรคู่แก่การใช้งาน การแก้ปัญหาชีวิต การบำบัดโรคทางกายจิตและความเจริญก้าวหน้าแห่งสมาธิสู่วิปัสสนาอันเป็นทางแห่งปัญญาสู่การสิ้นสุดแห่งกองทุกข์ โยคะมุ่งไปในการฝึกจิตให้สงบ และบรรลุถึงความหลุดพ้น คือ ไก่วลयेเป็นเป้าหมายสูงสุด ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าตราบใดที่จิตยังแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตราบนั้น บุรุษก็ยังคงสำคัญตนผิดเรื่อยไป เป็นเหตุให้จิตยังต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏฏ์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะจิตนั้นเป็นผลผลิตของประภคฤติ โดยอาศัยแรงสะท้อนจากบุรุษะจิตจึงทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้ จิตแต่เดิมนั้นบริสุทธิ์ แพรอยู่ทั่วไปแต่เมื่อมาสัมพันธ์กับร่างกาย เลยถูกจำกัดเหมือนถูกขัง และแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ไปตามส่วนร่างกายและสิ่งแวดล้อม ปรัชญาโยคะจึงสอนว่า ควรจะทำให้จิตบริสุทธิ์เหมือนเดิม เมื่อจิตกลับเข้าสู่สภาพเดิมแล้ว บุรุษะก็จะเริ่มสะท้อนแรง

เข้าหาจิตทันที เมื่อนั้นแหละจิตจะไม่มีพหุติดการใด ๆ เพราะไม่มีกิเลส 5 คือ อวิชชา (อวิชชา) อสมิตา (มิฉนาทิกฺขุ) ราคะ (อุปาทาน) เทวชะ (โทสะ) และอภินิเวชะ (ภวตัณหา และ วิภวตัณหา) ฉะนั้นผู้ปฏิบัติจึงควรหาทางขจัดกิเลส 5 นี้เสียด้วยการปฏิบัติตามหลักโยคะ 8 เทียบได้กับมรรคมงคล 8 ของพระพุทธศาสนา

จากวัตถุดิบประสงค์ข้อที่ 2 สรุปได้ว่า ผลการเกิดสมาธิในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวว่าสมาธิที่ศิลปทำให้เกิดขึ้นย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่สมาธิทำให้เกิดขึ้นย่อมมี ผลมากมีอานิสงส์มาก จิตที่ปัญญาอบรมแล้วย่อมพ้นจากอาสวะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การที่จิตจะสงบเป็นสมาธิได้ต้องอาศัยการฝึกปรืออบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพชีวิต และรู้จักความสามารถในกระบวนการสมาธิ (Training in Higher Mentality หรือ Mental Discipline) สมาธิ จึงหมายถึง ภาวะจิตที่มีคุณภาพ และมีสมรรถภาพ ดีที่สุด จิตที่เป็นสมาธิ หรือมีคุณภาพดีมีสมรรถภาพสูงนั้น มีลักษณะที่สำคัญ คือ 1) จิต แข็งแรง 2) ราบเรียบ สงบซึ่งเหมือนสระน้ำ 3) ไสกระจำงมมองเห็นอะไร ๆ ได้ชัด และ 4) นุ่มนวลควรแก่การงาน เหมาะแก่การใช้งานเหมาะแก่การเรียนรู้ และผลการเกิดสมาธิของ คัมภีร์คัมภีร์โยคสูตร กล่าวว่า ส่งผลดีต่อสุขภาพร่างกาย และจิตใจหลาย ๆ ด้านอาทิช่วยในการ ผ่อนคลายความตึงเครียด และลดการปวดเมื่อยตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายจุดประสงค์ของการ ฝึกโยคะ คือ 1) ลดปัญหาด้านสุขภาพ 2) ช่วยผ่อนคลายและลดความตึงเครียดที่เกิดในการ ดำเนินชีวิตประจำวัน 3) ช่วยทำให้สมาธิดีขึ้น 4) ช่วยแก้ไขทรวดทรง และ 5) ช่วยเพิ่ม ความสามารถในการทรงตัว

จากวัตถุดิบประสงค์ข้อที่ 3 สรุปได้ว่า เมื่อเปรียบเทียบผลจากสมาธิทั้งสองเห็นได้ว่า การ ฝึกสมาธิและการฝึกโยคะนั้นมุ่งหวัง คือ ความมีสติรู้สึกตัวในขณะที่ปฏิบัติทำ หรือการรับรู้กับ ลมหายใจที่ผ่านเขาออกด้วยการหายใจเข้า ๆ จิตย่อมสงบลง ขณะนั้นกายจิต และวิญญาณย่อม ถูกรวมเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างแท้จริง การปฏิบัติตามหลักโยคะ 8 เทียบได้กับมรรคมงคล 8 ของพระพุทธศาสนา

จากวัตถุดิบประสงค์ข้อที่ 4 สรุปได้ว่า รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากสมาธิในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาทและคัมภีร์โยคสูตร ได้แก่ อานาปานสติ (การกำหนดรู้ลมหายใจเข้า ออก) อภิญญา (ปัญญาดับกิเลส) ญาณ (ปัญญา) และนิรอรณ 5 (ใจสงบจากความชั่วของจิต) การนำไปสู่อริยมรรคนั้น ควรใส่ใจเริ่มต้นด้วยข้อปฏิบัติธรรม ได้แก่ 1) กายภาวนา 2) สีสภาวนา 3) จิตตภาวนา และ 4) ปัญญาภาวนา คือ ความประพาสทางกายที่เป็นสุจริต ย่อมทำให้เกิด เป็นเรื่องปกติในการดำเนินชีวิตที่สงบสุขราบรื่น ไม่เดือดร้อนเป็นทุกข์ นำไปสู่ “ความบริสุทธิ์ แห่งศีล” การกำหนด “พองหนอ-ยุบหนอ” จึงเป็นการสังเกตวโยโณภูมิจิตด้วย โยนิโสมนสิการ อันประกอบด้วย อาตปปีหรือวิริยะ (ความเพียร) สติ (ความระลึกได้) สมาธิ (ความตั้งมั่นแห่งจิต) และสัมปชัญญะ (ความรู้ตัวทั่วพร้อม) มีหลักฐานยืนยันว่าเป็นคำสอนของ พระพุทธองค์ที่ตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร เมื่อพลังของปัจจัยดังกล่าวแก่กล้าพอเพียงแล้วผู้

ปฏิบัติ (โยคี) จะเห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์และความไม่ใช่ตัวตนของรูปธรรมและนามธรรม มีสัมมาทิฐิและวิชาญาณเกิดขึ้น จนสามารถบรรลุมรรค ผล นิพพานได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1.1 หลักคำสอนเรื่องสมาธิในทั้งสองคัมภีร์ มีความใกล้เคียงกันมากในด้านความหมายของคำว่าโยคะและสมาธิ ความสำคัญ หลักการปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติ แต่สภาวะของสมาธินั้นแตกต่างกัน สมาธิโยคะเป็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติถึงขั้นบรรลุเป้าหมายสูงสุด เป็นสภาวะที่จิตบรรลุแล้ว การปฏิบัติตามขั้นตอนของอชฺฌางคโยคะเป็นปทัฏฐานที่สำคัญ ที่จะนำไปสู่การบรรลุสมาธิ อย่างไรก็ตามการปฏิบัติโยคะ และสมาธิในทั้งสองคัมภีร์ ผู้ปฏิบัติจะต้องศึกษาถึงขั้นตอนการปฏิบัติ หลักธรรมที่สนับสนุนและสิ่งที่ป็นอุปสรรคให้เข้าใจอย่างท่องแท้เสียก่อน แล้วลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างจริง มิฉะนั้นแล้วการปฏิบัติจะไม่ได้ผล การปฏิบัติโยคะนั้นก็จะเป็เพียงการออกกำลังกายหรือเป็นการเล่นกีฬาโยมนาสติกเท่านั้น

1.2 การปฏิบัติสมาธิในพระสูตรเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะนำไปสู่การบรรลุธรรมขั้นสูงเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนาทั้งนี้ไม่ว่าจะบรรลุได้ง่าย ๆ ต้องใช้ความเพียรพยายามอย่างแรงกล้าจึงจะบรรลุเป้าหมายนั้นได้ สอนการปฏิบัติสมาธิเพื่อให้จิตสงบ มีสติในการดำรงชีวิตควรแก่การนำไปใช้งาน สามารถปฏิบัติได้ทุกคน เหมาะกับทุกเพศทุกวัย และปฏิบัติได้ทุกเวลาอายุ การทำสมาธิเพื่อให้จิตสงบมีมากมาย ในที่นี้ได้ทำการศึกษถึงการกำหนดลมหายใจเข้าออก

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวិเคราะห์เปรียบเทียบสมาธิในคัมภีร์อื่น ๆ ที่ชาวพุทธนำมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

2.2 การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “นิพพาน” และ “โลกุตระ” ในคัมภีร์ทั้งสอง

เอกสารอ้างอิง

- ประกาศิต ประกอบผล. (2560). การพัฒนาคุณภาพจิตตามแนววิปัสสนากรรมฐาน. ใน *คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พิสิฐ เจริญสุข. (2534). การศึกษาเชิงวิเคราะห์สมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน *อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภาษาบาลีและสันสกฤต*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แม่ชีปฐวี บุญล้วน. (2560). ศึกษาเปรียบเทียบบริกรรมภาวนาในการปฏิบัติสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา. ใน *พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วริยา ชินวรรณ และคณะ. (2543). *สมาธิในพระไตรปิฎกวิวัฒนาการการตีความคำสอนเรื่องสมาธิใน พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวามี สัตยานันทปuri. (2511). *ปรัชญาฝ่ายโยคะ*. กรุงเทพมหานคร: อาศรมวัฒนธรรมไทย-ภารตะ.
- สุชาติ ทองมัลย์. (2561). วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาต่อการบรรลุธรรม. ใน *ดุชนิพนธ์ คณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท*

AN ANALYTICAL STUDY ON METHOD OF PROPAGATION OF BUDDHISM AS APPEARED IN THE ATTHAKATHA DHAMMAPADA

พระมหาศักรยศรณ์ คุณปณฺโญ

PhraMaha Sakkasorn Kunapunyo

พระครูโฆสิตวิธานานุกุล

Phrakhrukositwattananukul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

สวัสดี อโนทัย

Sawat Anothai

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University, Thailand

E-mail: lasawatt@stjohn.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท 3) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอรรถกถาธรรมบทกับสังคมในปัจจุบัน และ 4) เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แล้วนำมาเรียบเรียงบรรยายเป็นเชิงพรรณนาเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแก้ไขตามคำแนะนำ โดยใช้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การบูรณาการและสร้างองค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

1. พุทธวิธีการสอนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่ธรรมในแต่ละครั้งต้องประกอบไปด้วยวิธีการทั้ง 4 ประการ ได้แก่ 1) สันตัสสนา 2) สมาทปนา 3) สมุตเตชนา และ 4) สัมปหังสนา

2. พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท มี 3 เรื่อง คือ 1) คำสอนเรื่องความประพฤติที่เหมาะสม การสำรวมอินทรีย์ และการปฏิบัติเพื่อความเลื่อมใส

* Received 13 May 2019; Revised 27 June 2019; Accepted 29 June 2019.

ศรัทธาของมหาชน 2) คำสอนเกี่ยวกับการละสังโยชน์พบเพียง 8 ข้อ จากสังโยชน์ทั้งสิ้น 10 ข้อ คือ สกกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามฉันทะ ปฏิฆะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ไม่ปรากฏคำสอนที่เกี่ยวกับรูปปราคะ และอรุปราคะ และ 3) คำสอนที่เกี่ยวกับความไม่ประมาท

3. การประยุกต์ใช้พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอรรถกถาธรรมบทกับสังคมในปัจจุบัน มี 4 เรื่อง ได้แก่ 1) คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม 2) คำสอนที่สอดคล้องกับหัวใจพระพุทธศาสนา 3) คำสอนเกี่ยวกับความประพฤติส่วนบุคคลกิจที่ตนพึงกระทำ และ 4) คำสอนเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

4. รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถา ได้แก่ พุทธวจนะ ปุจฉา-วิสัชนา และ การใช้สื่อทันกระแสโลก

คำสำคัญ: พุทธวิธี, การเผยแผ่, พระพุทธศาสนา, คัมภีร์อรรถกถาธรรมบท

ABSTRACT

This thesis's objectives are as follows: 1) To study the history and methods of propagating Buddhism. 2) To study the methods of propagating Buddhism in the “Atthakatha Dhammapada” scripture. 3) To study the applied method of propagating Buddhism for the “Atthakatha Dhammapada” in society at present. 4) To study the form and the new knowledge from the Buddhist way of propagating Buddhism in the “Atthakatha Dhammapada” scripture. and unstructured interview form. this research is a qualitative research by studying from the Theravada Buddhist Scripture that is the “Tripitaka”, “Atthakayha”, petition, and other scriptures. Then compiled into descriptive to propose experts for examined and corrected suggested by, using an analytical study process to contribute to the integration and creation of new knowledge.

The study found that:

1. Every time when the method propagating Buddhism must consist of 4 methods: 1) “Santasana” 2) “Samatapana” 3) “Samut Tachana” and 4) “Sampahangsana”.

2. The method propagating Buddhism in the “Atthakatha Dhammapada” scripture have 3 topics: 1) Teachings on proper behavior, composition of body and practices for public faith. 2) Teachings about refrain “Sangyotch” that found only 8 items from the 10. That is “Sakka Kaysthiti”, “Wijikitcha”, “Siluppata Pramas”, “Kama Chanta”, “Patika” and 3) Teachings about negligence.

3. The method application of propagating Buddhism in the “Atthakatha Dhammapada” scripture with society at present has 4 topics: 1) Teachings about the law of Karma. 2) Teachings are consistent with the heart of Buddhism. 3) Teachings about personal conduct, activities that should act. And 4) Teachings about interaction with others. “Mana”, “Autthaja” and “Avitcha”. That does not appear “Roop Rakha” and “A-Roop Rakha”.

4. New forms and knowledge from the methods of propagating Buddhism in the “Atthakatha Dhammapada” scripture which is “Phutcha-Visaschana” and the use of media to catch up with the world.

Keywords: Method Buddhist, propagation, Buddhism, “Atthakatha Dhammapada” scripture

บทนำ

พระธรรมบท เป็นส่วนหนึ่งของคำสอนที่รวบรวมอยู่ในพระไตรปิฎกส่วนที่เรียกว่า พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ที่ว่าด้วยพระธรรมเทศนาทั่วไปมีประวัติและท้องเรื่องประกอบแบ่งออกเป็น 5 หมวดใหญ่ คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย โดยพระธรรมบทปรากฏอยู่ในหมวดที่ 2 ของขุททกนิกาย ซึ่งมีอยู่ 15 เพราะเหตุที่พระธรรมบทเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก จึงถือได้ว่าพระธรรมบทนี้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลนั่นเอง พระธรรมบท แปลว่าบทแห่งธรรม คือ ธรรมภาสิตสั้น ๆ ประมาณ 300 หัวข้อ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2553) เป็นคัมภีร์ที่รวมพุทธภาษิตทั้งหลายซึ่งคัดมาจากคัมภีร์ต่าง ๆ แล้วนำมาแยกจัดเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหาของภาษิตนั้น ๆ ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณคดีเอกของโลกและเป็นวรรณคดีพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงมายาวนาน มีการแปลออกเป็นภาษาต่าง ๆ หลายภาษา (ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2543) ประเทศลังกาใช้พระธรรมบทเป็น แบบเรียนสำหรับสามเณรก่อนจะได้อุปสมบท ดังนั้น จึงไม่มีพระสงฆ์รูปใดในลังกาที่ท่องจำพระธรรม-บทตั้งแต่ต้นจนจบไม่ได้ (Winternitz, Maurice, 1972) ในประเทศไทยก็ได้รับความนิยมนอย่างสูงเช่นกัน จะเห็นได้จากมีฉบับแปลหลายฉบับทั้งการแปลเฉพาะคาถา การแปลคาถาประกอบอรรถกถา และการแปลรูปแบบอื่น ๆ (ฉานิศ วงศ์สุวรรณ, 2556) พระธรรมบทเป็นคัมภีร์ที่มีเพียงคาถาสั้น ๆ เมื่อเวลาผ่านไปทำให้ตีความและเข้าใจได้ยาก จึงมีการแต่งอรรถกถาเพื่ออธิบายความในคาถานั้น เรียกว่า อรรถกถาธรรมบท หรืออัมมปัทฏกถา พระธรรมบทจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คัมภีร์หนึ่งซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปที่พระเถระจารย์นำมารวบรวมเรียบเรียงและแต่งอรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมจากมุขปาฐะ และจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรสืบทอดแก่พุทธศาสนิกชนจนถึงปัจจุบัน

อรรถกถาธรรมบท คือ หนังสือที่แต่งขึ้นเป็นเรื่องราวเพื่ออธิบายพระธรรมบทที่เป็นคาถา ในหมวดต่าง ๆ โดยเรื่องราวที่อธิบายคาถาพระธรรมบทดังกล่าว มีทั้งเรื่องที่เป็นพระชาติ

ปัจจุบันของพระพุทธเจ้า เรื่องที่เป็นอดีตชาติของพระพุทธเจ้าหรือชาดกและเรื่องของพระสาวก เรื่องทั้งหมดนี้แบ่งออกเป็น 26 พรรค แต่ละพรรคจะมีจำนวนอรรถกถาเพื่ออธิบายและขยายความคาถาพระธรรม-บทไม่เท่ากัน พรรคละประมาณ 8-14 เรื่อง มีเพียงพรรคเดียวที่มีจำนวนอรรถกถามาก ต่างกับพรรคอื่น ๆ คือ 39 เรื่อง รวมมีอรรถกถาทั้งสิ้น 302 เรื่อง อรรถกถาธรรมบทมีทั้งคาถาและเรื่องราวที่แต่งเป็นร้อยแก้วขยายความที่เป็นเรื่องของพระพุทธเจ้าและพระสาวกนั้น เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับวัตถุประสงค์ของเรื่องที่มีมุ่งสอนคนให้ ประพฤติดีแล้ว จึงสามารถจัดให้อรรถกถาธรรมบทเป็น “วรรณกรรมคำสอน” ได้ อรรถกถาธรรมบทเป็นคัมภีร์ที่แสดงหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่ได้มีเพียงคาถาหรือหลักธรรมคำสั่งสอนเท่านั้น แต่ยังปรากฏเรื่องเล่าที่มีการยกอุทาหรณ์มาอ้างอิงใช้รูปแบบการเล่าเรื่องเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน คือ มีการใช้เรื่องราวทำนองนิทานที่มีเหตุการณ์และพฤติกรรมของบุคคลเพื่อแสดงเป็นตัวอย่างให้เห็นจริง ขณะเดียวกันก็ให้ความเพลิดเพลินใจที่สอดคล้องกับลักษณะของวรรณกรรมคำสอน

การที่พระเถรอาจารย์รวบรวมพระธรรมบทซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ ต่อมาได้นำมาเป็นแบบเรียนของสามเณรในลังกา แสดงให้เห็นว่าคำสอนในพระธรรมบทมีความสำคัญที่พระสงฆ์จะต้องเรียนรู้และท่องจำนำมาสอนในหมู่พระสงฆ์ด้วยกันเองและถ่ายทอดแก่ประชาชน ซึ่งรวมถึงคณะสงฆ์ไทยที่ได้นำอรรถกถาธรรมบทมาใช้เป็นหลักสูตรการสอนภาษาบาลีสำหรับภิกษุสามเณรตั้งแต่ชั้นเปรียญ 1-2 ถึงเปรียญ 6 (อาบรามส์ เอ็มเอช, 2552) ซึ่งเนื้อความในคำนำของหนังสือพระอัมมปัทมฐกถาแปลของคณะกรรมการแผนกตำรามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์กล่าวไว้ว่า “เฉพาะหนังสืออัมมปัทมฐกถาก็นับว่าเป็นหนังสือสำคัญเรื่องหนึ่ง เพราะใช้เป็นหลักสูตรเปรียญธรรมประโยค 3 ผู้ศึกษาบาลีเมื่อเรียนบาลีไวยากรณ์จบแล้ว ก็เริ่มเรียนหนังสือนี้เป็นลำดับต่อไป” (พระมหาสำเนียง ปสาโท, 2555) เพราะโดยเนื้อหาแล้วอรรถกถาธรรมบทมีลักษณะตรงตามที่พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมกล่าวไว้ว่า “วรรณกรรมคำสอน (Didactic Literature) ได้แก่ งานวรรณกรรมที่มีมุ่งอธิบายความรู้สาขาต่าง ๆ ที่เป็นด้านทฤษฎี ศีลธรรม และด้านปฏิบัติ มิฉะนั้นก็นำเอาหัวข้อในเรื่องศีลธรรม ศาสนา หรือปรัชญา หรือลัทธิ มากกล่าวในรูปแบบที่จะให้ความประทับใจและชักจูงใจหรือโน้มน้าวให้คนคิด วรรณกรรมประเภทนี้ต่างกับวรรณกรรมที่เกิดจากจินตนาการจริง ๆ ซึ่งนำเนื้อหามาจัดระเบียบกันเข้าเพื่อให้ความสนใจและความเพลิดเพลินทางสุนทรียภาพ วรรณกรรมประเภทนี้ส่วนใหญ่อธิบายวิทยาการหรือศิลปะสาขาใดสาขาหนึ่ง มิฉะนั้นก็ให้เหตุผลเกี่ยวกับลัทธิโดยยกข้อพิสูจน์หรืออุทาหรณ์มาอ้าง อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมคำสอนอาจนำหลักเกณฑ์และวิธีการของวรรณกรรมจินตนาการมาใช้ โดยใช้รูปแบบการเล่าเรื่องหรือรูปแบบบทละครเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินทางสุนทรียภาพและเพื่อเพิ่มความสนใจ” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553) จึงแสดงให้เห็นบทบาทของอรรถกถาธรรมบทในฐานะวรรณกรรมคำสอนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น หลักคำสอนที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทจึงเป็นคำสอน

สำคัญในพระพุทธศาสนา อรรถกถาธรรมบทที่ประกอบด้วยเรื่องเล่านั้นก็เป็นการขยายความคำสอนในพระธรรมบทซึ่งเป็นคาถาสั้น ๆ ให้มีความเป็นรูปธรรม ซึ่งมีส่วนทำให้เข้าใจคำสอนนั้นมากยิ่งขึ้น และคำสอนก็ยังสามารถนำมาปรับใช้ได้ในปัจจุบัน

จากความสำคัญของอรรถกถาธรรมบทที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าพระธรรมบทมีความสำคัญในฐานะเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระเถรจารย์รวบรวมขึ้นและแต่งอรรถกถาเพิ่มเติมเพื่อให้มีเรื่องราวอันเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนตามคาถาที่เชื่อว่าเป็นพุทธพจน์ และกลายมาเป็นวรรณกรรมคำสอนที่สำคัญของไทยโดยใช้เป็นแบบเรียนตามหลักสูตรเปรียญธรรมของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งน่าเชื่อว่าพระสงฆ์จะได้รับอิทธิพลของคำสอนต่าง ๆ ในอรรถกถาธรรมบท ทำให้ผู้เขียนวิทยานิพนธ์สนใจศึกษาพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทในฐานะคำสอนที่เผยแผ่ในด้านระเบียบของการเล่าเรื่องและแนวคำสอนว่ามีการเน้นคำสอนในด้านใด อย่างไร โดยศึกษาจากหนังสือพระธัมมปทัฏฐกถาแปลภาค 1 - 8 ของคณะกรรมการแผนกตำรากรมการศาสนา มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอรรถกถาธรรมบทกับสังคมในปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล (Key Information) การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อศึกษาข้อมูลพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของพระสงฆ์ที่มีประสบการณ์การเผยแผ่มากกว่า 10 ปี จำนวน 5 ท่าน

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยปี 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ คือ อรรถกถา หนังสือเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 1.3 ด้านสถานที่ คือ วัดในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง
3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง
4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิธีการวิจัยแบบวิภาษวิธี (dialectic method) และแบบมีการหาเหตุผลด้วยการใช้วิจารณ์ญาณ (discursive method) ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยและวิธาน เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธ

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก็ได้ทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตน-สูตร ซึ่งเป็นพระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกโปรดปัญจวัคคีย์ นับว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปพร้อมกันอีกด้วย และในครั้งที่พระองค์ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาในครั้งแรกด้วยพระดำรัสว่า “ให้ภิกษุทั้งหลายจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ แสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิงครบถ้วน แม้พระองค์ก็เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาโดยตลอด ก็ด้วยพุทธวิธีการสอนอันเนื่องมาจากพระบุคลิกภาพอันหาที่เปรียบมิได้ขององค์พระพุทธเจ้า ตลอดจนในหมู่เริยะสาวกทั้งหลายที่พากันเสียสละตามแบบอย่างขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แยกย้ายไปเผยแผ่พุทธธรรมตามหมู่บ้านและชุมชนต่าง ๆ จนประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเปลี่ยนมานับถือและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระองค์ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งพุทธวิธีการสอนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่ธรรมในแต่ละครั้งต้องประกอบไปด้วยวิธีการทั้ง 4 ประการ ได้แก่ 1) สันทิสสนา 2) สมาทปนา 3) สมุตเตชนา และ 4) สัมปหังสนา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท พบว่า อรรถกถาธรรมบทที่ใช้เป็นหลักธรรมคำสอนที่สำคัญ ที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ การใช้เป็นแบบเรียนของพระภิกษุ-สามเณร ตั้งแต่เปรียญธรรม 1 ถึงเปรียญธรรม 6 แสดงให้เห็นว่าหลักคำสอนในอรรถกถาธรรมบทเป็นพื้นฐานคำสอนในพระพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์ในฐานะผู้นำแนวทางที่ถูกต้องจะต้องศึกษาตั้งแต่เริ่มต้นและต้องศึกษาจนเชี่ยวชาญ เพราะสุดท้ายแล้วพระภิกษุสงฆ์จะต้องนำหลักคำสอนเหล่านั้นมาเผยแผ่แก่ประชาชน คนทั่วไป ซึ่งในพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท มี 3 เรื่อง คือ 1) คำสอนเรื่องความประพฤติที่เหมาะสม การสำรวมอินทรี และการปฏิบัติเพื่อความเลื่อมใสศรัทธาของมหาชน 2)

คำสอนเกี่ยวกับการละสังโยชน์พบเพียง 8 ข้อ จากสังโยชน์ทั้งสิ้น 10 ข้อ คือ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สัสสพตปราคาส กามฉันทะ ปฏิฆะ มานะ อหังการะ และอวิชชา ไม่ปรากฏคำสอนที่เกี่ยวกับรูปราคะ และอรุปราคะ และ 3) คำสอนที่เกี่ยวกับความไม่ประมาท

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในอรรถกถาธรรมบทกับสังคมในปัจจุบัน พบว่า การประยุกต์ใช้พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอรรถกถาธรรมบทกับสังคมในปัจจุบัน คือ บุคคลในสังคมต้องมีความรู้จักพอประมาณ พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้แก่ภิกษุว่า ภิกษุควรรู้จักประมาณในการรับและการบริโภค ในที่นี้ก็เพื่อจะให้ภิกษุนั้นเป็นผู้พอใจตามที่ตนมีตนได้ ก็เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาได้แสดงหลักการสำหรับเป็นกรอบในการรับและการใช้จ่ายไม่ว่าจะเป็นแบบเข้มข้น หรือ แบบผ่อนปรน พระพุทธศาสนาสอนให้คนรู้จักในการรับและการใช้จ่ายนั้น ก็เพื่อให้คนเหล่านั้นพ้นทุกข์ มีคนจำนวนมากที่เข้าถึงได้ (โลกุตตระสุข) แต่ก็มีคนจำนวนมากเช่นเดียวกันที่พอใจที่จะใช้ชีวิตแบบชาวโลก โดยแสวงหาความสุขในโลกและยินดีที่ได้รับความสุขที่แฝงอยู่ในสุขแบบโลก (โลกียะสุข) พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนการสอนไปจากอดีตที่มุ่งสอนให้หลุดพ้นเข้านิพพาน แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า พระพุทธศาสนาไม่สอนให้คนหลุดพ้นเข้าสู่นิพพาน พระพุทธศาสนายังมุ่งสอนให้คนหลุดพ้นเข้าสู่นิพพานเหมือนเดิม เพียงแต่นำคำสอนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการสร้างสรรค์คนให้เป็นคนดีเพื่อความสงบสุขของสังคม และความสงบใจให้เป็น พื้นฐานให้กับบุคคลก่อน ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสถานการณ์ทางโลกได้เปลี่ยนไป วิถีชีวิตของคนในสังคมก็เปลี่ยนไป ดังนั้น จุดหมายหลักของพระพุทธศาสนานั้นก็ยังสอนเพื่อให้คนพ้นทุกข์ คือ เข้าสู่นิพพานเป็นจุดสูงสุดและพ้นทุกข์กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปของจริยธรรมแบบโลกปัจจุบัน การแสวงหาปัจจัยให้พอแก่ความต้องการของชีวิต หรือมีวัตถุพร้อมบริบูรณ์ก็ตาม มิใช่เป็นจุดหมายในตัวของมันเอง เพราะมันเป็นเพียงขั้นบันได เป็นเพียงวิธีการขั้นตอนหนึ่งสำหรับช่วยให้ก้าวต่อไปสู่จุดหมายที่สูงกว่า คือ เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความมีชีวิตที่ดีงามและการประสพสุขที่ประณีต ยิ่งขึ้นไปไม่ได้มีกันทุกคน ซึ่งการประยุกต์ใช้พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอรรถกถาธรรมบทกับสังคมในปัจจุบัน มี 4 เรื่อง ได้แก่ 1) คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม 2) คำสอนที่สอดคล้องกับหัวใจพระพุทธศาสนา 3) คำสอนเกี่ยวกับความประพฤติด้านบุคคลกิจที่ตนพึงกระทำ และ 4) คำสอนเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท พบว่า พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงใช้รูปแบบที่ต่างกัน เพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนพุทธธรรมของพระพุทธองค์ เบื้องต้นได้ทรงกำหนดรู้จากตัวของบุคคลที่กำลังรับฟังการสอน ถ้าหากว่าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย พระองค์ก็จะใช้วิธีสอนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ถ้าผู้มีสติปัญญาแก่กล้าแล้วก็จะปรับใช้อีกวิธี เพื่อประโยชน์แก่การเผยแผ่

พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง และวางรากฐานแก่พระสาวกได้เป็นแนวทางในการประกาศ สัทธิธรรมของพระองค์ ซึ่งได้รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในคัมภีร์อรรถกถา ได้แก่ พุทธวจนะ ปุจฉา-วิสัชนา และการใช้สื่อทันกระแสโลก

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์ อรรถกถาธรรมบท พบประเด็นสำคัญสามารถนำมาอภิปรายผล คือ

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ พระศรีพัชโรดม (ลักษณะ กิตติ ญาโณ) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย (พระศรีพัชโรดม (ลักษณะ กิตติ ญาโณ), 2560) กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในอดีต ซึ่งมีการเผยแผ่เน้นการตราพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์และการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไม่ได้เอื้ออำนวยต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เท่าที่ควรจะเป็น กลับส่งผลกระทบต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เนื่องจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องเข้าไปเกี่ยวข้องงานคณะสงฆ์อีก 5 ประเภท คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การสาธารณูปการ และ 5) การสาธารณสงเคราะห์ สภาพปัญหาที่พบซึ่งเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย คือ 1) ปัญหาศาสนนโยบายด้านการบริหาร 2) ปัญหาการพัฒนาศาสนบุคคล 3) ปัญหาการบูรณาการองค์ประกอบศาสนา และ 4) ปัญหาความเป็นเอกภาพของกิจกรรม

2. พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ พระศรีพัชโรดม (ลักษณะ กิตติ ญาโณ) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย (พระศรีพัชโรดม (ลักษณะ กิตติ ญาโณ), 2560) กล่าวว่า พระสงฆ์ในสังคมไทยสามารถนำเอาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าไปปรับหรือพัฒนาเป็นรูปแบบการเผยแผ่ได้ ซึ่งหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในครั้งนั้น มีรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่แตกต่างกันออกไป เช่น ครั้งแรก ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน คือ การส่งพระอรหันต์ 60 รูป ออกไปประกาศพระพุทธศาสนา (พรหมจรรย์) โดยรูปแบบ คือ ทำงานแบบปัจเจก มีเป้าหมายที่ประโยชน์ สุข ความเกื้อกูลแก่ประชาชนหมู่มาก ครั้งที่ 2 ณ วัดเวฬุวัน พระพุทธองค์แสดง โอวาทปาติโมกข์ในที่ประชุมพระอรหันต์ 1,250 รูป โดยทรงกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย เกณฑ์ประเมินผลการเผยแผ่ รวมถึงการบำเพ็ญพุทธกิจหรือการทรงงานของพระพุทธองค์ที่มุ่งประโยชน์ 3 ประการ คือ จริยาที่เกิดประโยชน์ต่อชาวโลก (โลกัตถจริยา) ประโยชน์ต่อคณาญาติ (ญาติัตถจริยา) และ

ประโยชน์ต่อความเป็นพระพุทธรเจ้า (พุทธานุภาพ) ซึ่งสามารถนำไปพัฒนา เป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยได้จริง

3. การประยุกต์ใช้พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอรรถกถาธรรมบทกับสังคมในปัจจุบัน ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ พระศรีพัชรโรดม (ลักษณะ กิตติ ญาโณ) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย (พระศรีพัชรโรดม (ลักษณะ กิตติ ญาโณ), 2560) กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยสามารถพัฒนาได้ใน 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการเผยแผ่ด้านศาสนายุทธการบริการ เพื่อแก้ปัญหาศาสนายุทธการบริการ ด้วยการวางแผนอย่างที่ว่าพระพุทธรองค์จะส่งพระอรหันต์ 60 รูป ออกไปประกาศพระศาสนาโดยให้ไปรูปเดียว เพราะเป็นแนวทางที่จะสามารถนำไปสู่การปรับแก้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์และมอบอำนาจให้พระสงฆ์บริหารปกครองกันตามธรรมวินัย 2) รูปแบบการเผยแผ่ด้านศาสนบุคคล เพื่อแก้ปัญหาศาสนบุคคลให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลอย่างที่ว่าพระพุทธรองค์แสดงโอวาทปาติโมกข์ในที่ประชุมพระอรหันต์ 1,250 รูป โดยทรงกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย เกณฑ์ประเมินผลการเผยแผ่ 3) รูปแบบการเผยแผ่ด้านการบูรณาการองค์ประกอบศาสนา ต้องบูรณาการทั้ง 5 ด้าน คือ พระศาสนา ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถานหรือศาสน วัตถุและศาสนพิธีให้เชื่อมโยงถึงกันอย่างที่ว่าพระพุทธรองค์การบำเพ็ญพุทธกิจหรือการทรงงานของพระพุทธรองค์ที่มุ่งประโยชน์ 3 ประการ คือ จริยาที่เกิดประโยชน์ต่อชาวโลก (โลกัตถจริยา) ประโยชน์ต่อคณาญาติ (ญาติัตถจริยา) และประโยชน์ต่อความเป็นพระพุทธรเจ้า (พุทธานุภาพ) และ 4) รูปแบบการเผยแผ่ด้านความเป็นเอกภาพของกิจกรรมต้องยึดหลักการและวิธีการของพระพุทธรเจ้าเป็นแบบอย่างในการเผยแผ่ เช่น การสอนสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานโดย มีหลักการวิธีการตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นต้น ให้เป็นไปแนวทางเดียวกัน

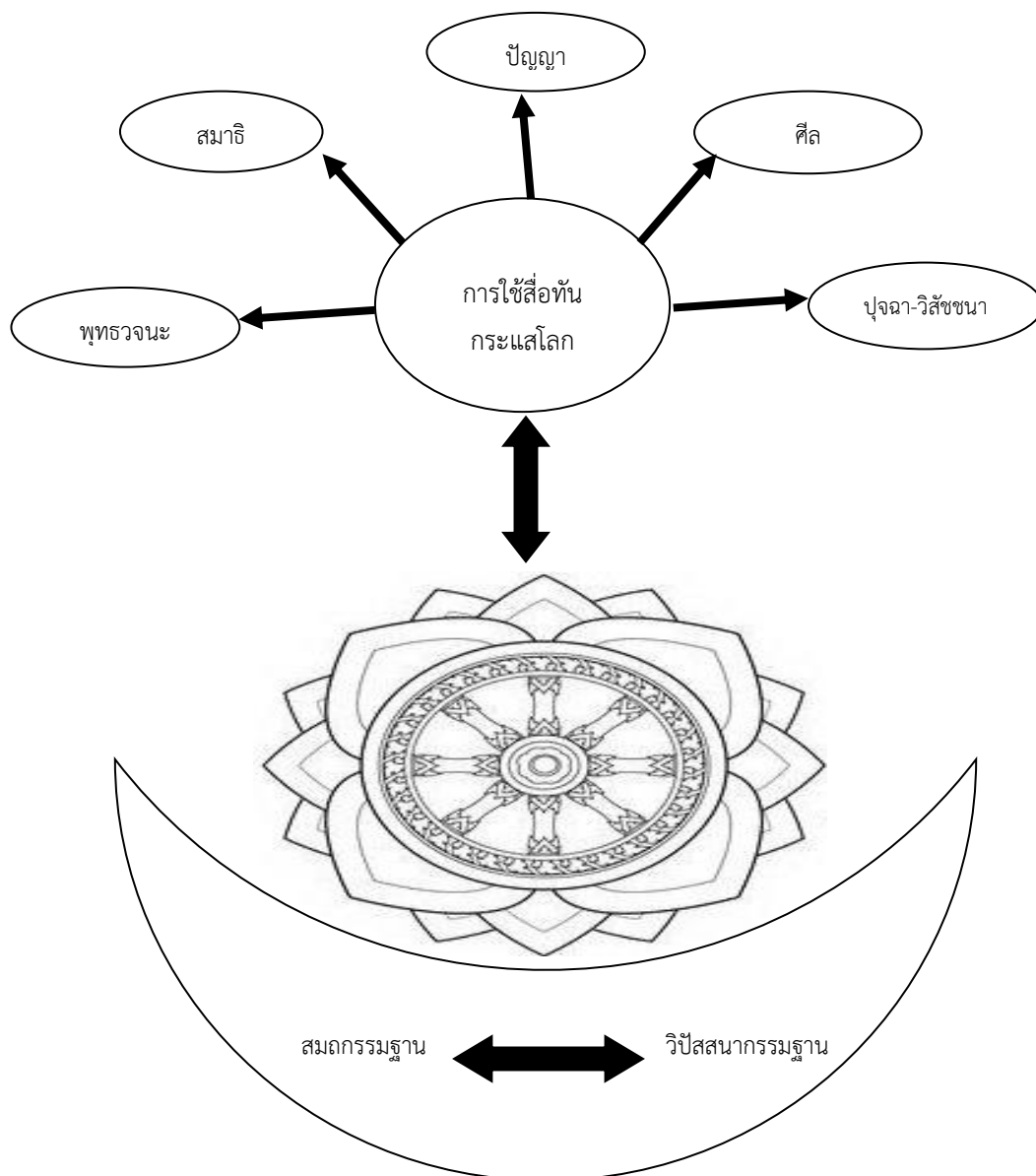
4. รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานที่ศึกษาใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ พระครูโสภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เงามาม) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺธ) (พระครูโสภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เงามาม), 2554) กล่าวว่า ความเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรมต้องมีความรู้ลึกซึ้งในสิ่งที่สอนใช้รูปแบบและแนวทางการสอนให้ประจักษ์ และต้องมีบทบาทในกิจการคณะสงฆ์ทั้งการปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่ในลักษณะของการ ประยุกต์ให้สอดคล้องวิทยาการสมัยใหม่ ดังนั้น ควรปรับเปลี่ยนด้านการบูรณาการองค์ประกอบศาสนาในรูปแบบการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เช่น การสร้างวัดเป็นอารามมุ่งให้ใช้ธรรมชาติที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์ เป็นต้น ต้องมีการประชาสัมพันธ์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ให้ถูกต้อง ซึ่งสามารถบูรณาการสิ่งที่มีอยู่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อ

ใช้พื้นที่บริเวณวัดอบรมปลูกฝังวิถีชีวิตวิถีธรรมแก่ผู้เข้าไปในวัด และใช้เป็นสื่อการสอนธรรมะ เพื่อเชื่อมโยงถึงพระศาสนา ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี รวมถึงศาสนวัตถุต่าง ๆ ได้ดีกว่า ศาสนวัตถุต้องสอดคล้องกับหลักธรรมมีปริศนาธรรมเพื่อบูรณาการเป็นสื่อในการสอนธรรมได้ และอีกประการหนึ่งปัญหาความเป็นเอกภาพของกิจกรรมการเผยแผ่ พระสงฆ์ในสังคมไทยมีการปฏิบัติกรรมฐานทั้ง 2 สาย โดยแต่ละสายก็มุ่งสืบทอดแนวทางตนเอง หรือเน้นไปคนละทาง ไม่ได้มาประชุมปรึกษาหารือกัน ต่างคนต่างทำและกิจกรรมที่จัดขึ้นก็ไม่ได้มุ่งธรรมนิยมเท่าที่ควรจะเป็น แต่กลับไปโดดเด่นในด้านทุนนิยมและกิจกรรมที่จัดก็มีการบูรณาการองค์ประกอบศาสนาและประเด็นที่เป็นปัญหาในสังคมไทยน้อยไป รวมถึงนโยบายในการเผยแผ่ที่ดีไม่ได้ทำต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรปรับความเป็นเอกภาพของกิจกรรมมาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือพัฒนาเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยใช้สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งมีหลักการและวิธีการสอนที่พระพุทธเจ้าสอนเป็นแบบอย่างไว้แล้วมาดำเนินการ เพราะสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานไม่ใช่เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือของวัดใด วัดหนึ่ง มีสถานะที่เป็นเอกภาพอยู่แล้ว พระสงฆ์ผู้จะเป็นนักเผยแผ่จะต้องเป็นเอกภาพร่วมกันก่อนเผยแผ่หรือสอนกรรมฐานต้องใช้หลักอภิธานิยธรรม คือ มาประชุมกันเป็นประจักษ์ก่อนก็จะช่วยให้การทำงานเผยแผ่มีความเป็นเอกภาพ หรือมีกิจกรรมที่สร้างขึ้นให้มีบทบาทในการส่งเสริม และปกป้องพระพุทธศาสนา ประสานงานกับองค์กรพุทธ เผยแผ่ธรรมสื่อสารกับประชาชนสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์บำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์ สนับสนุนงานแก่ชาวพุทธทั้งหลายโดยเป็นตัวแทนของชาวพุทธ

องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สรุปได้ว่า การอุบัติบังเกิดของพระพุทธศาสนาเป็นการอุบัติในรูปแบบที่แปลกกว่าศาสนาอื่นในอดีตเพราะไม่อิงอาศัยการสร้าง การบันดาลจากปัจจัยภายนอก แต่เป็นเรื่องของความเพียรพยายามที่ถูกทาง สิ่งที่มีอำนาจอิทธิพลในการเป็นพระพุทธเจ้าจึงมีเพียงบารมีธรรม คือคุณความดีที่องค์พระศาสดาได้สร้างสมอบรมมาในชาติต่าง ๆ จนบารมีเต็มบริบูรณ์ ใช้ความเพียรพยายามค้นคว้าสัจธรรมในปัจจุบันจนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาของมนุษย์ โดยมนุษย์ เพื่อมนุษย์โดยแท้ (พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2552) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วได้ทรงดำริว่า จะเผยแผ่หลักธรรมเพื่อจะสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ เริ่มต้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยทรงคิดถึงปัญจวัคคีย์ที่เคยได้อุปปฏิฐานากเมื่อครั้งทรงบำเพ็ญทุกข์กริยาในการค้นหาสัจธรรมในครั้งเริ่มต้น แต่การบำเพ็ญทุกข์กริยาไม่ใช่แนวทางแห่งความพ้นทุกข์ จึงได้เปลี่ยนวิธีการใหม่เป็นเหตุให้ปัญจวัคคีย์จากไป เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วจึงคิดเดินทางเพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์ที่ป้อสิปตมฤคทายวัน ทรงได้แสดงพระปฐมเทศนาชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” โปรดปัญจวัคคีย์ทำให้พระโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วได้ทูลขออุปสมบทเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระศาสดาได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังที่ต่าง ๆ เมื่อมีพระอรหันต์สาวกจำนวน 60 องค์ พระพุทธองค์เห็นสมควรแล้วที่จะส่งพระสาวกเหล่านั้นไปประกาศพระพุทธศาสนาให้แผ่ขยายไปเพื่อปลดทุกข์ของชาวโลก จึงมีรับสั่งกับพระสาวกเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบครัน สัตว์ทั้งหลายมีอุลิสันตานั้นมีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราจะไปยังตำบล อรุณเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” ธรรมะของพระพุทธเจ้า งดงามในเบื้องต้น คือ ชี้นำให้เราเดินไปได้ งดงามในท่ามกลาง คือ มีเหตุมีผลสมบูรณ์อย่างถูกอย่างนี้ผิด พิสูจน์ได้ด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา งดงามในที่สุด คือ เราละกิเลสได้จริง ๆ ความทุกข์ตกหายไปได้จริง ๆ เป็นลำดับไป

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สรุปได้ว่า พุทธวิธีการสอนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อปลดเปลื้องความเขลาหรือความมืดมัว เพื่อปลดเปลื้องความประมาท เพื่อปลดเปลื้องความเกียจคร้าน และเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติ การเผยแผ่ธรรมในแต่ละครั้งต้องประกอบไปด้วยวิธีการทั้ง 4 ประการ คือ ชี้ให้ชัด ขวนให้ปฏิบัติ รั้าให้กล้า ปลุกให้รำเริง หรือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ลักกล้า รำเริง ดังต่อไปนี้

1. สันทสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตา

2. สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริง ให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติได้

3. สมุตเตชนา เราใจให้แก่วรรณ บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จลงได้ไม่หวั่นต่อความเหนื่อยยาก

4. สัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มแข็ง ระวังเบิกบานพึงไม่เปื้อนและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับการจากการปฏิบัติ

พุทธวิธีการสอนที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบท เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระอรรถกถาจารย์ทั้งหลายได้รวบรวมไว้ในธรรมบท เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษานำเอาไปปฏิบัติและนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน พุทธวิธีการสอนในอรรถกถาธรรมบทเป็นหลักคำสอนที่มีความสำคัญกับสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อบุคคลได้ศึกษาหลักคำสอนที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทแล้วนำไปปฏิบัติกับตนเอง พุทธวิธีการสอนในอรรถกถาธรรมบทจะช่วยให้บุคคลเป็นผู้มี ศีล สมาธิ ปัญญา ในการครองตนและช่วยให้สังคมเกิดความราบรื่น ร่มเย็นและสงบสุข เป็นหลักธรรมคำสอนที่อำนวยประโยชน์ให้ในปัจจุบันทันตาเห็น ประโยชน์นั้น ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คือ เป็นผู้มีความมั่นคง มีชื่อเสียงเกียรติคุณได้รับการยกย่องโดยทั่วไป และมีความสุขตามสมควรแก่สภาพของตน ความสำคัญของพุทธวิธี คือ ได้รู้หลักธรรมคำสอนที่เป็นหลักการพื้นฐานเพื่อการดับทุกข์ทางกายอันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นง่ายและมีอยู่มากมายในสังคมปัจจุบัน หากต้องการดับทุกข์ทางสังคมทรงสอนหลักประโยชน์เบื้องต้น คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้พุทธวิธีเป็นหลักคิดและเป็นวิธีการแก้ปัญหา นั้น เริ่มจากการตั้งมโนกรรม การมุ่งประโยชน์ในการช่วยเหลือให้เยาวชนได้รู้ผิดชอบชั่วดี สิ่งไม่ควรละ สิ่งควรปฏิบัติด้วยความมุ่งมั่นจริงจังด้วยศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา เป็นพื้นฐานของผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แนวทางของอริยสัจ คือ รู้ปัญหา รู้เหตุของปัญหา รู้ว่าปัญหานั้นแก้ได้ และรู้วิธีการในการแก้ปัญหา โดยการชี้ให้เห็นคุณโทษ การให้เวลา การเข้าประชุม หลักสามัคคีธรรม หลักเมตตา คือ คิดด้วยเมตตา พูดด้วยเมตตา ปฏิบัติด้วยเมตตา การสร้างสรรค์บรรยากาศที่เอื้อและเราให้เกิดความเชื่อมั่นศรัทธาในการทำมาดีและความช่วยเหลือเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และมีหมู่แห่งกัลยาณมิตรร่วมในการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ ประโยชน์ คือ มิมีมิตรที่ดี มีผู้ปกครองดี มีครูบาอาจารย์ดี ละเว้นการคบคนพาล สอนให้คบบัณฑิต จะก่อให้เกิดความรู้ จนได้เยาวชนที่เป็นแบบในสังคมได้ ใช้หลักธรรมพุทธวิธีทั้งในระดับ การคิด การพูด การกระทำที่สุจริตและเป็นขั้นตอน เป็นการใช้อนุปัญญาและเมตตาธรรมบูรณาการกับกิจกรรมที่ดี ความเฝ้าคอยในการจัดสรร ซึ่งได้มาจากการระดมความคิด การหมั่นประชุม การยกย่องคนดี การเร้าคุณธรรมความดี และการรักษาคุณงามความดีนั้นไว้ให้คงอยู่กับสังคมการแก้ไขปัญหาคือความรุนแรงของเยาวชนในสังคม สามารถนำพุทธวิธีและการเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่าง ๆ อาศัยการทำงานแบบบูรณาการ โดยใช้หลักธรรม

ในทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการทำงาน ประสานภาคีเครือข่ายต่าง ๆ มาหนุนเสริมการทำงานด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมในปัจจุบันทำให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี เศรษฐกิจรุ่งเรือง มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต และ มีความสุข ความสามัคคี ความเข้มแข็งของสมาชิกทางสังคม โดยใช้หลักธรรมมาประยุกต์และเชื่อมโยงทุกฝ่ายให้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และจริงใจ หลังผ่านกระบวนการแล้ว จะปรากฏว่า เยาวชนในสังคมดี พ่อแม่ดี ผู้ปกครองดี สังคมดี โรงเรียนดี จนในที่สุดสังคมจะปลอดสิ่งเสพติด ที่ไปเชื่อมโยงกันกับพุทธวิธีในการแก้ไข ปัญหาความรุนแรงของพระพุทธเจ้า ได้แก่ ป้องกัน ปราบปราม รักษา เร่งสร้าง โดยใช้หลักการ ในงานวิจัยนี้ไม่แตกต่างกัน ในขณะภาคปฏิบัติได้เพิ่มหลักเบญจศีลเบญจธรรม ปัจจยภายนอก ปัจจยภายใน และหลักธรรมอื่น ๆ เช่น การฝึกสมาธิ ร่วมมือกันสนับสนุนส่งเสริมจนประสบ ความสำเร็จมีประสิทธิภาพสูง

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 สรุปได้ว่า รูปแบบและองค์ความรู้ใหม่จากพุทธวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถา ได้แก่ พุทธวจนะ ปุจฉา-วิสัชนา และ การใช้สื่อทัน กระแสโลก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1.1 คำสอนที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทปรากฏเรื่องเกี่ยวกับประวัติบุคคล ในสมัยพุทธกาลจำนวนมากทั้ง ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลนอกพระพุทธศาสนา ที่ภายหลังหันมานับถือ พระพุทธศาสนา อาจศึกษาเฉพาะกลุ่มบุคคลเพื่อให้เห็นลักษณะ เฉพาะที่ชัดเจนมากขึ้น โดยอาจศึกษาตามแนวทางการศึกษาบันเทิงคดี

1.2 ศึกษาเปรียบเทียบการโดยการประยุกต์จากแนวคิดโครงเรื่องของบันเทิงคดี และโครงสร้างนิทานของ วลาดิเมียร์ พรอฟฟ์ ทำให้เห็นระเบียบการที่เป็นระบบ อาจนำแนวคิดนี้ มาศึกษาคำสอนที่เป็นวรรณคดีพระพุทธศาสนาเรื่องอื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกที่ ปรากฏในพุทธศาสนาเถรวาท

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างหลักคำสอนของพุทธศาสนา เถรวาทกับหลักคำสอนของศาสนาคริสต์

2.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างวิธีการปฏิบัติตามหลักคำสอนของ พุทธศาสนาเถรวาทกับรูปแบบและวิธีการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

เอกสารอ้างอิง

- Winternitz, Maurice. (1972). *A history of Indian literature*. New Delhi: Oriental Books Reprint Corp.
- ฉานิศ วงศ์สุวรรณ. (2556). การศึกษาเรื่องพุทธวจนะในธรรมบทของเสฐียรพงษ์ วรรณปก. ใน *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระครูโสภาธรรมพิทักษ์ (เสียม เงามาม). (2554). ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท). ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตญาณโม). (2552). *ประวัติพระพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาสำเนียง ปสาโท. (2555). “ไขความอรรถกถาธรรมบท” ในตำราวิชาการรวมบทความทางวิชาการคณะโบราณคดี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระศรีพัชโรดม (ลักษณะ กิตติ ญาณโม). (2560). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน สังคมไทย. ใน *พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2553). *พระอัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศักดิ์ศรี แยมั่นดดา. (2543). *วรรณคดีพุทธศาสนาภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2553). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- อาบรามส์ เอ็มเอช. (2552). *อธิบายศัพท์วรรณคดี*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธเป็นวารสารวิชาการของวัดวังตะวันตกลำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ไทย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกวัด ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน และฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 หรือ B5 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK (ขนาดอักษร คลิ๊กเพื่อดูตัวอย่าง) ตั้งค่าน้ำกระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า

การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องจำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระบุวุฒิการศึกษาสูงสุด พร้อมระบุตำแหน่งทางวิชาการพิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่องโดยเรียงมาทางด้านขวา และให้ตัวเลขเป็นตัวยกท้ายชื่อผู้เขียนเพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับตำแหน่งทางวิชาการและชื่อหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300-320 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น(ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปมีความกะทัดรัด และสั้น

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล/วิจารณ์ (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

7) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเชิงอรรถเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) ข้อเสนอแนะ (Suggestion)
- 6) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรมีอายุไม่เกิน 10 ปี และได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งนี้ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้อง ของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้มีการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์เล่มที่ชื่อเครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิงเช่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย/15/16/282-283), (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล/16/256-320)

2) ผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, 2560)

3) ผู้แต่งสองรายให้อ้างชื่อของผู้แต่งสองรายเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิงเช่น (พระมหาสุทิตย์อาภากร

และเขมณัฏฐ์ อินทรสุวรรณ, 2560) หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 รายการให้ใช้เครื่องหมายอฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิงเช่น (พระธรรมโกศาจารย์ ธรรมมจิตโต, 2560; พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกเว้นวรรคหนึ่งครั้งเพิ่มคำว่าและคณะเครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิงเช่น (พระเทพโสภณ, ประยูร ธรรมจิตโตและคณะ, 2560)

5) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงตามลำดับพยัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่งเช่นเดียวกับลำดับการอ้างอิงในส่วนเอกสารอ้างอิง

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที้นำมาอ้างอิง เช่น (Keown, 2010)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งสองราย เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที้นำมาอ้างอิง เช่น (Hersey & Blanchard, 2010) และให้ใช้เครื่องหมาย อฒภาค (;) คั่นกลางระหว่างเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 เอกสาร เช่น (Keown, 2003 ; Hersey & Blanchard, 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al, ปีที่พิมพ์ และหน้าที้นำมาอ้างอิง (Kaiser et al., 2010)

4) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงชื่อผู้แต่ง

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นสำนักพิมพ์หรือบริษัทให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

1) บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด ใช้ 21 เซ็นจูรี

2) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3) กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา. :สถานที่พิมพ์. :/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: / สำนักพิมพ์
หรือโรงพิมพ์. (// การวรรค 2 ครั้ง)

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2560). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/ (เลขหน้า
อ้างอิง).// สถานที่พิมพ์: / สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุริยา คงคาไหว (2560). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย ใน ปวีตร
ว่องวีระ. *ทฤษฎี และวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม*. (หน้า 112). กรุงเทพมหานคร:
อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่/ (ฉบับที่), / เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลข
หน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุริยา คงคาไหว (2561). การบูรณาการหลักธรรมาธรรมกับการปฏิบัติตนของ
ครอบครัวไทยยุคไทยแลนด์ 4.0. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*,
3(2), 50-71.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม, / (เล่มที่อ้างอิง, หน้า เลขหน้า
อ้างอิง). สถานที่พิมพ์: / สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาอาจพันธ์. (2560). หม้อคอกควาย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมือง
ฝ่ายเหนือ*, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T.(2010). Sciencefiction. In *The encyclopaedia America*, (Vol. 24, pp.390-392). Danbury, CT: GrolierPress.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//**ชื่อหนังสือพิมพ์**,/เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2560). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น.13.

(7) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์/ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์

ตัวอย่าง :

สมบูรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุนิยาม 4 ของพระอริยบุคคล. ใน
ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสนดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็น
ศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//**ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์**.// (ชื่อผู้
สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

วรพล ไหมสน (พลังวัชร). (5 พ.ย. 2559). **หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทาง
โหราศาสตร์.** (นางณัฐช แก้วพลี, ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง. //(ปีที่เผยแพร่). // ชื่อเรื่อง. // เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ทวีศักดิ์ อุณจิตติกุล. (2561). *พระพุทธศาสนาเถรวาท จะสืบทอดดำรงอยู่อย่างไร?* เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <https://www.dailynews.co.th/article/666936>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). *เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562* .

เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2560). *โลกทัศน์ชาวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2560). *การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พงศ์สานต์ พัทธกัษมาหาเกตุ. (2560). *ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

โกนิญฐ์ ศรีทอง. (2560). *การบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาชุมชน*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). (1 พฤษภาคม 2560). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุซาคาเคนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2560, จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก, 24 สิงหาคม 2560.

Boo Elizabeth. (2010). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Vol.1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Kiarash, A. (2010). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*, 6 (5), 25-28.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JMND> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธหรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลิงค์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

...(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

...(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords : 3-5 words

บทนำ : Introduction (18 pt)

.....(16.pt).....

วัตถุประสงค์การวิจัย : Research Objectives (16 pt)

1.....(16.pt).....

2.....(16.pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย : Research Methodology (18 pt)

.....(16.pt).....

ผลการวิจัย : Results (18pt)

.....(16.pt).....

อภิปรายผล/วิจารณ์ : Discussion (18pt)

.....(16.pt).....

สรุป : Conclusion (18 pt)

.....(16.pt).....

ข้อเสนอแนะ : Recommendation (18 pt)

1.....(16.pt).....

2.....(16.pt).....

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

.....ไทย (16.pt).....

.....Eng (16.pt).....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความ

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords : 3-5 words

บทนำ : Introduction (18 pt)

.....(16 pt).....

เนื้อหา : Body (18pt)

.....(16 pt).....

สรุป : Conclusion (18 pt)

.....(16 pt).....

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

.....ไทย (16 pt).....

.....Eng. (16 pt).....